DE LAMP VAN DEN MEESTER

DOOR

SAMI VAN BUSSUM

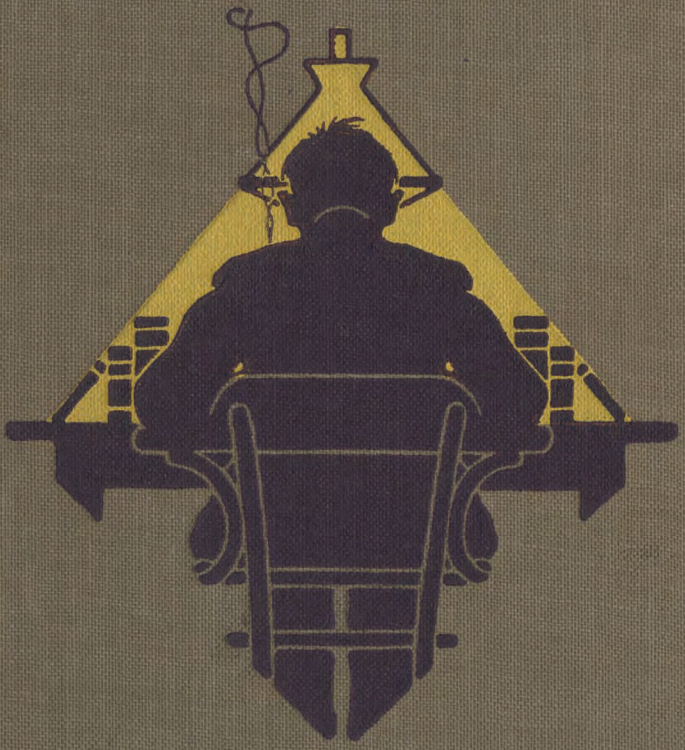

J. PLOEGSMA
ZEIST

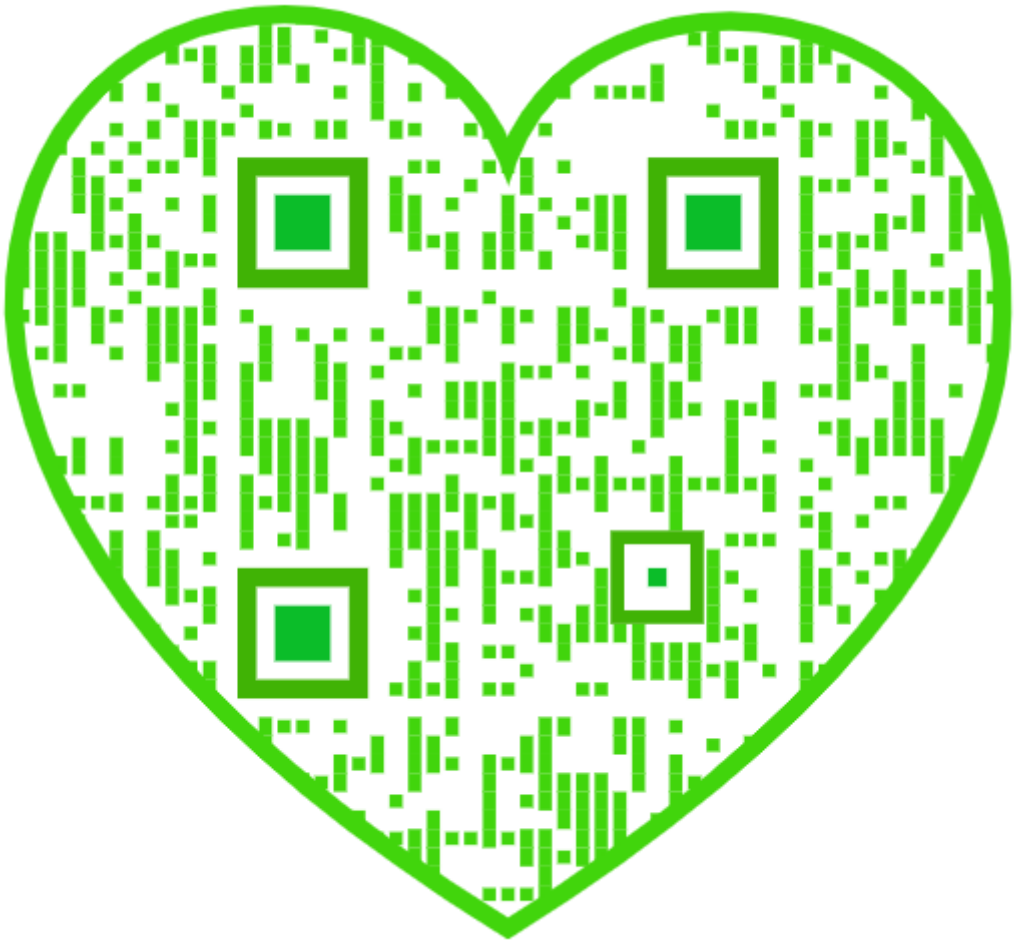

DE LAMP VAN DEN MEESTER

SANI VAN BUSSUM

DE LAMP VAN DEN MEESTER

MET TEEKENINGEN VAN
E. J. VEENENDAAL

MCMXXVII
J. PLOEGSMA / ZEIST

Aan mijn Man

INHOUD

	blz.
De meester, de klas en het huis	9
Wat er op en om Happe plaats vond, en waarom de koningin zoo blij was	27
De jongen en de meester	38
Naatje en de schoolreis	49
Sijtje, of de ouderlijke macht	67
Bloeme de koopvrouw	79
Laurens.	85
Het meisje met de kokers en het onwillige jongentje	98
Het wonder	101
Daveke en het Geheim	109
Appelkop en de Geleerde	118
De lamp van den meester	144

DE MEESTER, DE KLAS EN HET HUIS.

Het is wonderlijk om 't te zeggen, maar waar is het toch: wanneer je met den meester trouwt, dan heb je ook de klas.

In 't eerst besef je dat nog zoo niet. Wat doet zijn werk ertoe? Het gaat om hemzelf! Zijn eigenschappen; zijn gebreken misschien, zijn deugden zeker, zijn aard, — die zijn van belang; en verder... ja natuurlijk: hij heeft ook nog een vak. Niet iedereen kan millionairszoon zijn. En het is ook niet waarschijnlijk, dat hij juist tot de weinigen onder ons zou behooren, die zich generen met de nuttige bezigheid van het putjesscheppen.

Maar wat hij in de tusschen die twee uitersten gelegen rij van maatschappelijke functies nu de zijne noemt: och, dat doet er in den grond zoo heel weinig toe. Hoe het er in zijn ziel uitziet, dat zou zijn metgezellin willen weten; zij zou alle hoeken van zijn wezen willen doorlichten om zijn geheimste gedachten te leeren kennen, — maar zijn bedrijf interesseert haar maar matig. Juist omdat het er voor haar zoozeer op aankomt, *hoe* hij is, doet het er zoo weinig toe *wat* hij is. En als zij op het voornaamste maar een bevredigend antwoord mag vinden, als zij maar gelukkig kan zijn in het mooie dat zijn wezen voor haar omvat, dan mag hij verder zijn wat hij wil: het verandert niets aan de gedachte van die hem goed en schoon zag.

Zoo is een vrouw. Zij ziet het portret, maar bekommert zich om geen achtergrond. De scherpe blik van haar intuïtie neemt het allerbelangrijkste helder in zich op, maar verwaarloost de bijzaken.

Totdat de Tijd komt, die óók een schoolmeester is, een teekenmeester, die met onuitputtelijk geduld alles volteekent, wat wij schetsmatig hebben gelaten. Met een schaduwtje hier, een streepje daar, een doezeltje ginds, zal hij ons die volle werkelijkheid voor oogen tooveren, die wij ten deele negeerden; daar hij met wat geleidelijk aangebrachte bewustwordingen, — met een indruk hier, een verrassing ginds, een begrijpen straks, een blijdschap en een verwondering weldra, die tot een openbaring worden, — onze voorstelling zoolang wijzigt en aanvult, tot wij den mensch zien, niet meer als wezen apart, maar als een deel van zijn werk, op den achtergrond van zijn maatschappelijke functie. En dat levenswerk, waar hij ten deele wellicht innig mee harmonieert door zijn aanleg en roeping, door de vreugde ook, die in allen arbeid is, maar anderdeels weer scherp tegen uitkomt door de moeite en strijd, die alle arbeid brengt, zal zijn beeld als geheel pas het relief geven, dat hem doet zien in zijn volle diepte.

Wij leeren kennen en liefhebben het individu, maar ten slotte vinden wij ons doordrongen en gewijzigd en meegesleept door den gemeenschapsmensch. De twee stroomen, samenvloeiend door sympathie, worden beinvloed, veel meer nog dan door elkander, door de ontzaglijke bedding, die voortaan hun beider loop bepaalt.

Er gebeurt altijd veel meer dan wij weten, wanneer wij met onze kleine daden ons leven denken te richten; wij zijn als de man die argeloos op een knopje drukt, en daarmee het schip te water laat.

Gezegend zij, die in de ongewilde en onbevroede

gevolgen hunner daden vrede en verheugenis mogen vinden, en rijkdommen, grooter dan zij ooit dachten te garen.

Ook die kleine schoolmeestersvrouw had niet gedacht, dat er zulk een groote wereld voor haar zou opengaan, die zich uitbreidde, langzaam, als de achtergrond, kleurig en afwisselend en belangwekkend, van haar geluk en haar leed, dat tot een nietige gebeurtenis op het voorste plan ineenschrompelde.

En wat het dichtste bij haar kleine leven stond, op dien grootschen achtergrond, die de wereld was, — alleen van haar gescheiden, en alleen met haar verbonden door den meester, — dat was ... „die klas".

Die klas, waar de meester altijd van sprak.

Waar hij naar toe moest, of waar hij vandaan kwam.

Wier werk hij corrigeerde, over wier fouten hij zuchtte, wier deugden hem in verrukking brachten.

Die zijn leven regelde, de uren bepaalde van zijn opstaan en zijn naar bed gaan, zijn thuiskomen en zijn eten en zijn ontspanning.

Die klas, die zijn eer was en zijn zorg, zijn liefde en zijn ergernis, die hem in geestdrift kon brengen en tot wanhoop voeren.

Altijd die klas ...

Het was de klas, die hem riep, iederen dag weer, en die van hem haar heil verwachtte!

Maar het was ook de klas, die hij noodig had, voor zich zelven, als zijn rechtvaardiging, zijn bestaansgrond, als het „waarom" van zijn leven ...

Het was de klas, wier leven hij kon vergallen, en vervroolijken, al naar zijn believen, naar zijn nukken of de ingevingen van zijn paedagogengeweten.

Maar het was ook de klas, die hem zijn dag kon verderven of in zonneschijn zetten, al naar dat de wind woei ...

Want ja, ik weet niet of gij er weleens van gehoord hebt, maar kinderen zijn levende barometers.

Soms kan de meester thuiskomen. Hij patst de deur met een slag dicht en stappestompelt de trappen op; het is alsof zijn voeten vloeken. Hij smijt zijn hoed neer en trekt een mismoedig gezicht.

„Niks met de kinderen te beginnen vandaag! Schreeuwerig en lawaaierig. D'r zit wind in de lucht."

Alleen een kopje thee en een héél rustig zitje, en een goed woord kunnen hem doen bekomen.

Met een druilregen is het weer heel anders. Dan kan er nog weleens flink gewerkt worden. Niets dat meester en kinderen afleidt, en iets anders dan werken kun je toch met dat weer niet doen.

De meester komt thuis met kalme stappen, die bedaarde dingen zeggen. Rustig wordt de deur geopend en gesloten.

„Is er al thee? Uitstekend gewerkt vandaag. 'k Heb er toch zulke aardige leerlingen onder: weet je, ze doen zoo hun best! 't Is een lieve klas hoor, 't zijn beste kinders..."

Maar als het mooi weer is, lekkere zonneschijn, dan is het nog heel wat anders. Dan gaat er een lach door de school, het is of er electriciteit door de geesten knettert, meester en kinderen zijn fleurig, de heerlijkste lessen worden gegeven, de mooiste momenten doorleefd, het innigste contact gevonden. Er is fut, er is spirit, er is leven in de school...

Vlug wordt de sleutel in het slot gestoken, en hup, hup, hup, daar is de meester al boven.

„Prachtige dag gehad. Gewerkt dat het een lieve lust was... 'n Heerlijke klas is het!"

Ja, van zoo een dag kan het kopje thee alleen maar de vriendelijke bekroning vormen.

Maar weten de ouders wel, hoe diep het wezen van de klas op den meester inwerkt? Hebben zij er een

vermoeden van, welk een vreugde en welk een wanhoop dat levende geheel hunner kinderen hem kan zijn? Ja, Goddank, ook een vreugde. Levendig staat mij die kleine onderwijzeres voor den geest, die, verliefd op haar klas, het zoo hartgrondig kon zeggen: „de ouders hebben er geen besef van, hoe wij genieten van hun kinderen . . ."

Neen, en de ouders weten het niet, welk een trotsch genoegen het voor den meester kan zijn, een pak schriften met keurig net werk te kunnen toonen, noch welk een ramp, als de lessen niet ingeslagen hebben.

„Nu heb ik ze toch zóó zorgvuldig iets van de breuken geleerd, en vandaag geef ik ze sommen op en ze brengen er niets, letterlijk niets van terecht . . . !"

Maar dat is nog maar 'n kleinigheid, vergeleken bij de teleurstellingen in de zedelijke opvoeding.

„Nu heb ik zóó gemeend ze te kunnen vertrouwen, en vandaag laat ik ze vijf minuten aan hun lot over en het wordt een schreeuwende bende . . . !"

Gelukkig is het ook wel eens anders. „Dit is nu eens een klas, die ik alleen kan laten, als ik iemand te woord moet staan; ze werken even rustig door." Of wel: „Vandaag schitterende resultaten met rekenen gehad. Ze kunnen gerust naar de H.B.S., allemaal, stuk voor stuk, wat ik je zeg . . ."

Nu ja, de vrouw van den meester weet wel, dat 't nooit zoo heet gegeten wordt als 't gekookt is . . . . ! 't Zal nog wel wat tegenvallen met die H.B.S.; er zullen nog wel even diepe teleurstellingen komen, als er thans hoog juichende voldoening is . . . Maar dat hindert niet: zij weet dat de „ups" noodig zijn, broodnoodig, voor dengeen die ook de „downs" te dragen zal krijgen.

Als de levende bodem van den landman, zoo is de klas voor den meester. Niet alleen zijn bestaansgrond,

maar ook zijn welslagen en zijn mislukking, zijn rulle zand en zijn taaie klei, waar hij mee worstelt, zijn bodemlooze moeras en zijn stugge steen...

En hoe ongelijk en verschillend en veranderlijk is dit levend milieu waarin hij werken moet...

Vandaag is het zus en morgen zoo. Vandaag is er alles mee te bereiken, morgen zijn de koppen van caoutchouc... Als de weersgesteldheid voor den bergbestijger, zoo is de stemming en de mentaliteit van de klas voor den onderwijzer. Evenzoo wisselvallig, onberekenbaar, evenzoo absoluut bestemmend voor zijn kunnen... Soms zal zij hem toestaan met gevleugelden voet hoogten op te snellen, een ander oogenblik wordt het een wachten, een zich vastklemmen, een terugvallen misschien...

En laat ik dit beeld nog even mogen uitwerken: ook voor haar, die daar in het diepe dal wonend, den herder in zijn Sennhütt' met geheel haar ziel volgt, is het weder op de hoogten beslissend; ook voor haar licht het Alpengloeien, ook haar waait de warme Föhn, dondert de lawine beangstigend in de ooren, en hoeft zij zelve al niet te leven in den natten mist die de hoogten bedekt, — ook over haar wereld glijden toch de donkere schaduwen der wolken...

De klas, dat is ook haar bestaan...

Dat is het, wat de vriendelijke, geduldige, maar altijd volhardende Tijd haar leert.

Zij denkt met den meester te trouwen, en zie, de klas groeit in haar leven, de klas overwoekert haar.

Maar ook zij, op haar beurt, groeit in het leven van de klas.

Er is iets nieuws op school: de meester gaat trouwen.

De kinderen staan bij elkander op de speelplaats, in dat heerlijke vrije oogenblikje, dat altijd te kort van duur, hen vereenigt vóór het schoolbegin.

Ge moet u die speelplaats niet voorstellen als een dier ruime, frissche, schaduwrijke pleinen, die zich zoo wèl aansluiten bij de luxueus opgezette scholen, gebouwd uit den overvloed welke ons de pacificatie heeft gebracht! Neen, het is maar zoo'n lange, smalle binnenplaats, als er vroeger wel tusschen de hooge nauwe huizen uitgespaard werden, scheef en schots en hoekig van proportie, met een kloosterachtig poortje, een bestrating van puntige keien die al blij zijn als ze niet half onder water staan, en saaie, grauwberegende muren, waarboven zich een kring van achterbuurtvensters verheft, die, als zij niet versperd worden door de wapperende guirlandes der producten uit de waschtobbe, den moeders gelegenheid te over geven, op haar gemak kennis te nemen van het schoolgedoe daar beneden.

Een enkele eenzame verdwaalde boom treurt er over zijn lot, en er hangt soms een muffe lucht die aan riolen of schimmel doet denken, en er is geen kwestie van dat alle klassen er tegelijk een plaats kunnen vinden, maar toch: het is de speelplaats, en zij heeft in ieder geval een groot voordeel: het is er altijd nog beter dan in de straat, waar de stalletjes der vischvrouwen, daarin bijgestaan door de étalages der fruit- en zuurverkoopers, de onder de vliegen zittende snoeptafeltjes der water- en vuurslijters en de tapkasten der kroeghouders, een geur verspreiden die al even ongeschikt is om erin te ademen, als de zeer gekruide taal van de respectieve negocianten, om ernaar te luisteren. — De kleine binnenplaats is toch in ieder geval een vrijgehouden plekje, een oase tusschen schooltucht en levensrumoer, en het is heerlijk om er op een klusje te staan babbelen en de loopende zaken te behandelen.

En zoo staan de kinderen dan bij elkaar en bespreken het laatste nieuws.

„De meester trouwen? Dat bestaat toch niet?"

„Zoo, waarom niet? Dat kan best bestaan!"

Inderdaad, de mogelijkheid valt niet te ontkennen. Dat is een leelijk ding. Trouwen? De klas is er maar half mee tevreden... Zij kan er de noodzaak niet van inzien. Alles was immers goed zooals 't was! Waarom haalt hun onberekenbare meester nu ineens zooiets in zijn hoofd ...?

Het voor en tegen wordt overwogen. Maar ten slotte, wie heeft dat nieuwe personage dat hen zoo verontrust, eigenlijk gezien? Misschien is 't wel heelemaal niet waar! 't Kan wel 'n praatje zijn!

„Zoo, moet me vader 't niet zelf gelezen hebben, in de krant!"

De krant is een groote autoriteit; als 't in de krant staat zal 't ook wel zoo zijn. De klas zal moeten wennen aan 't idee. Toch raar. Net of de meester dan niet heelemaal van hen meer is. Wat heeft zoo'n vreemd mensch met hun meester uit te staan!

Maar ja, aan den anderen kant: als alle meesters-van-school een vrouw hebben, dan doen zij het ook niet minder! Dan mag hun meester er net zoo goed een hebben. Wat verbeelden die anderen zich wel. Zeker omdat zij de oudsten zijn. Want ja, dàt zal 't wezen: hun meester is nog jong, misschien wel de jongste, en daarom is hij de eenige die nog geen vrouw heeft.

Voor 't eerst wordt de meester op zijn leeftijd getaxeerd, want tot nu toe had niemand nog ooit aan den leeftijd van den meester gedacht! En de meisjes besluiten, dat hij ondanks zijn baard, toch nog niet zoo héél erg oud kan wezen: misschien nog geeneens dertig of vijftig...

En als hij nou eens tachtig was en hij had dan nòg geen vrouw: wie zou dan op zijn ouwen dag voor hem

zorgen? Gelukkig maar dat hij er bijtijds om gedacht heeft; de meisjes voelen zich van een bange zorg ontheven, zij zijn bevredigd, als moeders die hun zoontje in goede handen weten...

De jongens voelen zich ernstig, als mannen. Natuurlijk, zij ook, zij zijn dat ook van plan: als je op een gegeven leeftijd bent gekomen, dan trouw je, niet waar? De meester vanzelf ook, laat die maar loopen, die weet wel hoe 't hoort...

En zoo is de klas het tenslotte heelemaal roerend eens met den meester.

Als 't nou maar waar is...!

Maar ja hoor: op een gegeven oogenblik staat er al een juffrouw in de klas, — je weet niet waar ze zoo gauw vandaan komt, het is alsof zij op de vleugelen van het gerucht is meegekomen, — en beziet het ijverig werkende troepje. Een groote verteedering welt in haar op.

„Zijn 't geen schatten?" fluistert de meester.

De klas wordt heelemaal stijf van louter ijver om netjes te zitten onder 't oog van de „juffrouw", maar steelsche, lachende zijblikken gaan toch naar haar toe en een geheim verbond wordt gesloten; zij wordt ingelijfd: dat 's nou de vrouw van den meester, zie je? Vanaf dit oogenblik hoort zij er bij.

En nooit meer scheidt zij ervan. Zij is, voor de klas, de achtergrond van den meester geworden, zoo goed als de klas het is voor haar. Zij is ingeschakeld; zij is deel gaan uitmaken van een andere wereld, van het wereldje-apart, dat daar zijn eigen leven leeft in het oude schoolgebouw.

Want zoolang de schooldeuren openstaan en de kinderen instroomen, merk je dat niet zoo; maar is eenmaal de deur achter den laatsten telaatkomer dichtgevallen en het werk goed begonnen, dan voel je het pas: wie binnen die muren, over dien drempel komt,

heeft zich met één stap mijlenver uit de buitenwereld verwijderd; hij is in een kloosterachtige afzondering getreden, waar een andere geest, een andere orde, waar strenge, eigen wetten heerschen en alleen ingewijden geduld kunnen worden.

En de oude, eerbiedwaardige patriarch die er heerscht, en die, — anders dan sommige zijner collega's, welke een zwarte, zijden, boerenpet hebben verkozen, — een fluweelen kalotje draagt (want het kan er tochten en je hebt zóó kou op je hoofd te pakken als je van 't eene lokaal naar 't andere gaat!); de oude, eerwaarde patriarch pleegt dan ook zulk een strenge contrôle over den drempel te houden, dat het in de heele buurt bekend is: in zijn school komt niemand die er niet hoort, ooit verder dan de schoolmat. Zoo blijven de twee werelden streng gescheiden.

Ja, maar de vrouw van den meester is er nu toch ook bijgekomen. Zij is ingelijfd. Zij hoort voortaan bij dat schoolwereldje. Zij en haar huis, haar wondernieuwe, wonder-intieme intérieur . . .

Hoe is het mogelijk, dat dat zoo lief is en men nooit uitverbaasd raakt? De meester en zij zijn net twee kinderen, die ronddolen in een vreemd land, waar alles even mooi en wonderlijk en belangwekkend is, en toch tegelijk het allereigenste, dat men maar bezitten kan. Nooit hebben zij zoo iets eigens gehad, dat zoo heelemaal van hen was, en 't is ook niet waar, zij zijn in geen vreemd land: zij zijn koningen, die hun eigen paleis bewonen, dat zij naar welbehagen hebben ingericht en bekleed en versierd met alle meubelen en lappen en tinten en kleuren en comfort, die hun eigen souvereine smaak hun maar voorschreef (en de toestand van de schatkist toeliet!); en al is het dan maar een woninkje op de derde verdieping, iedereen die boven komt voelt het toch: ja, het *is* waarlijk een pa-

leis, en die erin wonen zijn de bezitters van onmetelijke rijkdommen . . .

Iets onzegbaars is er in die kamers en de meester en zijn vrouw raken nooit, nooit uitgekeken . . .

En wat heeft het ook 'n moeite gekost, om dat alles zoo voor elkaar te krijgen! Net als voor een echt paleis, is de halve stad ervoor geplunderd moeten worden . . . Er waren winkels, die alleen opgericht schenen te zijn met het doel, om voor dat speciale plekje in deze kleine huiskamer, de beste theetafel te leveren. Serviezen en pullen en werelden van gerei trokken allerwegen hun oogen, en het was bijna onmogelijk, de uitstalkasten voorbij te komen, daar ieder van hen iets bizonders scheen te willen zeggen, een geheime mededeeling had te doen, van het hoogste belang voor dat toekomstige intérieur . . . De heele stad scheen het erop aangelegd te hebben, hen van 't noodige te voorzien, en toch was het nog zoo moeilijk, te slagen . . . Uren brachten zij op straat door, quasi om eens heerlijk te wandelen, maar in werkelijkheid om zich op een gegeven oogenblik alweer voor het winkelraam terug te vinden, waar datzelfde bloemtafeltje, diezelfde leunstoel, gelukkig onverkocht, nog stonden en hen schenen te smeeken, nu toch alsjeblieft naar binnen te gaan en zich eindelijk tot eigenaars te maken . . . . Wat werden dingen ineens belangrijk, die zij tot dan toe met geen blik hadden verwaardigd . . .

Maar toen de mieren alles naar hun nest hadden gesleept, toen begon de aankleeding van binnen nog pas. Toen moest alles naar zijn plaats gebracht en opgesteld worden . . .

Wat 'n geluk dat de meesters een week vacantie kregen als zij trouwden. Die hadden zij ruimschoots noodig, eer alles gespijkerd en opgehangen en neergelegd en gepast en nagemeten was, en zij overlegden

en critiseerden en oordeelden en delibereerden over elk stuk en elken kamerhoek en elke prent aan den muur met een ernst, alsof 's werelds wel en wee van de juiste plaatsing afhing, en hadden een wonderbaarlijken tijd!

— Ja, maar de huwelijksreis dan? — zegt de lezer. — Dáár was toch die week vacantie voor? —

Ei, meent de lezer dat. Ja, ik zal niet zeggen dat hij in theorie geen gelijk heeft, maar in werkelijkheid kunnen de autoriteiten zooiets toch niet bedoeld hebben met hun week vacantie; want dan zouden zij toch ongetwijfeld ook de salarissen verstrekt hebben, die pasten bij zulk een weelderige escapade. Neen, zij hebben wel degelijk bedoeld, tijd te geven voor het spijkeren van de zeilen, en daarmee toonden zij juist hun wijsheid als vroede vaderen, want zij wisten wel dat er geen behanger op over kon schieten.

Ja, als toentertijd Valutaland maar open was geweest, dan waren zij nog wel op pad gegaan! Dan zou je eens gezien hebben, wat mooie Schwarzbrotweken zij daarginds hadden doorgebracht, en met welk een flair de „nouveaux-riches" gespeeld! Maar Valutaland was nog gesloten en zij kenden alleen maar de lastige beperkingen eener koers van den waardemeter, die hun niet toeliet ook maar een stap van honk te zetten.

En toch, ... ik geloof toch dat zij gereisd hebben, waar niemand van weet ...

Ja, zij moeten op stap zijn geweest, want vanwaar anders al die herinneringen? Ik geloof dat zij werelden bezocht hebben ... Maar waar in 's hemelsnaam kunnen zij hebben uitgehangen?

Natuurlijk hebben zij Venetië gezien: daarvoor hoef je immers niet uit Amsterdam te gaan? Schooner dan die eens „als keizerin de kroon (droeg) van Europe" is er wel geene, en wie eenmaal op die breede brug

heeft staan droomen, omtrent het uur dat de fijne spitsen harer torens en de hoekige kantlijnen harer huizen zich donkerder gaan etsen op een okeren brand, terwijl door het zware blauw dat aan gene zijde over de weiden welft, de eerste sterren schemeren; — wie op de mistige, paarlemoeren wolken- en waterwereld van het Y de ragfijne lijnen en contouren, de reuzige rompen der schepen heeft zien verwazen, wie onder steenen bruggeboogjes door, het glinsterend lichaam van de gracht heeft zien buigen tusschen de stille rijen der deftige olmen; wie de diepe straatjes-van-perspectief heeft ingekeken, waar aan het eind een toren rijst en den zang der klokken hooren neer-carillonneeren over een wereld van markten en pleintjes en steegjes en kolkjes en huizen en paleizen van eeuwen oud, die is moe en zat en overweldigd van stedenschoon, elken keer dat hij thuiskomt...

Maar zij hadden het nog veel dichterbij! Zij hoefden niet eens uit het hôtel, om van panorama's en heerlijke tochten en natuur en kunst te genieten...

Wat was er niet een „groot stuk lucht" achter het huis! Ja, daar hadden zij bij het huren op gelet, net als de bergmenschen, die niet in zoo'n heel nauw dal voor hun leven ingesloten willen zijn. Maar nu hadden zij ook de heele heerlijke dramatiek van die wereld gratis voor 't genieten. Niets is zoo mooi als de Hollandsche luchten, dat is bekend. Dat wisselend schouwspel verveelde nooit, en de lieve goden van den hemel waren wel zoo vriendelijk om daar, juist op dat gedeelte van de Bühne, alle stukken te laten opvoeren, die er zoo aan de orde van den dag waren. Niet dat zij zich nu juist zooveel van den zonsopgang herinneren, — het is van oudsher een onhebbelijke gewoonte geweest, die scène zoo heidensch vroeg te doen plaats hebben, — zie, dat is de vroegmis der natuur, en alle menschen kunnen niet naar de vroegmis gaan. — Maar

bij de rest van de voorstelling waren zij present, en zij genoten op hun schellinkje, in den ordinairen schouwburg van het huizen-vierkant, misschien meer dan de landerige spleengast op den Rigi, die verontwaardigd is dat men juist op het oogenblik dat hij komt kijken, de traditioneele décors niet heeft opgesteld...

Ja, zij hadden zich de bergwereld aan huis laten bezorgen, en als je op het balkonnetje stond aan den voorkant, dan werd je net zoo duizelig als in de Aareschlucht; want heel in de diepte stroomde de gracht, en over de brug kronkelde het trammonster en gingen, angstig klein, de menschjes... Ook waren zij met architectuur niet slecht af, want daar zij nog maar weinig gezien hadden en bijvoorbeeld zooiets heerlijks als dat strenge, schoone gedicht in steen, dat de Dom te Keulen is, niet kenden, genoten zij bovenmate van de kerk-aan-den-overkant.

En de natuur is immers overal! Hadden zij niet de cyclamen, die ook wel Alpenviooltje heet en waarvan het purper zoo ongerept is, en het wit rein als sneeuw? En de heerlijke zware chrysanthen, die de kamer tot een wonder maakten van warm, gedempt licht? En waren de prenten aan den muur niet als goede vertrouwde vrinden, die zoo heel veel meer te zeggen hadden, — op elk oogenblik weer anders belicht, weer een andere taal sprekend, — dan de haastig geziene schilderijen in het museum?

Bij nader inzien geloof ik toch, dat Valutaland in die dagen voor hen geopend was; het land van de hooge Valuta, van de onmetelijke waarden, de immense rijkdommen die je voor je leven hebt, omdat zij onvergankelijk zijn...

Is het niet te begrijpen dat zij tot vorstelijke dwaasheden kwamen? In hun zucht om te genieten van hun kostelijk Aladdins paleis staken zij 's avonds alle lam-

pen op, *moesten* zij alle lampen opsteken. Het was sterker dan zij. In een vromen ommegang hielden zij pelgrimstocht door alle vertrekken, en bewonderden de effecten hunner illuminatie. Zelfs het melkwitte ballonnetje, dat je zoo heerlijk kon doen opstralen in de heldergewitte keuken, waar het beetje gerei nog zoo gloednieuw blonk, werd niet vergeten; zij gingen er telkens weer naar toe, en teruggekomen waren de inelkaar-loopende, verlichte kamers weer een nieuw genot voor hun verbaasde oogen.

„Nu moet je toch dien doorkijk eens zien, als je hier gaat staan!"

„Wat doen die bloemen het goed voor dat gordijn!"

„Is het keukentje zoo niet alleraardigst?"

Geen Pieter de Hoogh had ooit zulk een succes.

Maar op 't eind van de maand; toen de gasrekening kwam: o wee, o wee . . . ! wat keken zij op hun neus!

Hebben wij zóóveel gebruikt? Is het genot zoo duur?

En zij hadden een zuinigheidsles voor het leven te pakken.

Maar toch denk ik weleens dat zij zich vergisten in hun conclusie. Als ik daar in mijn herinnering die beeldjes zoo heel ver zie bewegen, en het kinderlijk gedoe gadesla, van die twee menschen die met àl hun „gochme" [1]) toch nog zoo héél jong en ondervindingloos, en argeloos waren, en daardoor zoo voorbereid om hevig te genieten van de kleine vreugden des levens, dan denk ik dat de gasrekening toch niet te duur is geweest.

„Man muss die Feste feiern, wie sie fallen", — dat licht hadden zij noodig, om zich diep in de ziel te prenten die beelden van poëzie ,die hun hun heele leven zouden bijblijven als de warm stralende lampjes der herinnering, die helderder worden naarmate het donkerder wordt om je heen . . .

[1]) wijsheid, verstand.

Als je dan denkt hoe lang ze van dàt gas hebben genoten!

Neen, de rekening was niet te hoog, en de rekening is nooit te hoog die wij voor onze vreugden betalen. Want betalen moeten wij, hoe dan ook. Altijd is er, voor ons „te veel" ergens een „te kort" dat wij hebben aan te zuiveren. En de boekhouding van het Zijnde is zoo wanhopig in orde, dat het kleinste postje er niet vergeten wordt. Wat er ook genoten is, ge kunt ervan opaan: op een gegeven oogenblik wordt u de rekening gepresenteerd.

En daar het nu eenmaal zoo is, kunnen wij niet beter doen dan loyaalweg, met een dapper hart ons deel op ons nemen en te trachten, de rekening te voldoen.

Een groot geluk is het tenminste nog, te mogen vertrouwen dat de boekhouding dan ook inderdaad in orde *is*, en de Boekhouder ons niets zal aanrekenen dat wij niet werkelijk verschuldigd zijn, wil de eindsom kloppen, die het alles rechtvaardig en goed maakt.

Ook de meester en zijn vrouw hebben, na hun „himmelhoch jauchzend", hun „zum Tode betrübt" gekend... Zwijgen wij daarover.

Maar onrechtvaardig is het niet, neen, waarlijk niet! Als onvolmaaktheid nu eenmaal het kenmerk is van dit in zich verdeelde Zijnde, dan is het niet meer dan billijk dat nu ook een ieder op zijn tijd zijn rampen thuisgestuurd krijgt; al blijft het bitter hard, dat het zoo moet, en zou men altijd *anders* willen betalen, dan juist op deze wijze, die gevraagd wordt.

En dat de meester en zijn vrouw, om eens over iets vroolijkers te praten, den bodem van hun schatkist zoo goed konden zien, dat kan ik ook nogal zoo onrechtvaardig niet vinden. Wel, zij waren immers jong, en daardoor nog rijk aan idealisme! Hadden zij dan

ook nog rijk in geld moeten zijn? Dat ware dubbelop geweest! Daarom was het goed, dat het geld kwam aan hen die arm-van-binnen waren, en ernaar verlangden.

En wat een vreugde kan er ook in armoede zijn! Uit een kleine beurs een vriendelijk, behagelijk intérieur te scheppen, lang vooruit alles te bedenken en te overleggen, zijn smaak te oefenen als een nieuw instrument met ongedachte harmonieën, zich het vuur uit de sloffen te loopen, het ongeloofelijke te doen om juist precies die tint, dat model te bemachtigen, dat men ergens in een ongekenden, allergoedkoopsten uithoek van het heelal heeft ontdekt en dat nu juist de ontbrekende noot vormt in het geheel: welk een triomf!

Ik zeg daarom niet dat men juist altijd arm zou moeten blijven! Maar men moet tenminste in zijn leven de armoede (wat wij beschaafde menschen dan armoede noemen!) gekend hebben en eenmaal goed in 't aangezicht gezien, om er de vrees voor te verliezen en te weten dat zij ook haar eigen poëzie heeft. En wie haar nooit gekend heeft, kent immers ook het genoegen niet, zich eraan te ontworstelen!

Zoo heb ik U dan iets trachten te schilderen, — maar mijn palet kan diè kleuren en dàt licht niet meer weergeven, — van het milieu van den meester, waaruit hij als uit een lichtkrans, neen een sfeer van goud en rood en bruin, als de regent uit het stuk, de klas tegemoet trad . . .

Lieve, oude, en jongere herinneringen, verhelderd en gezuiverd als mooie kristallen, waar de Tijd, die ook al een diamantslijper is, de ruwe en doffe kanten van heeft weggeslepen, om ze te doen fonkelen en schitteren naar alle kanten; kleurige beelden uit den kaleidoskoop-van-voorbij, ik wil trachten u te vangen en van u te vertellen en een glimp van uw gloed te storten in de ziel van den lezer, als in een spiegel. Ik durf

er het recht toe nemen. Want ten slotte gaat het niet om *mij* of om *hem*, maar geef ik grepen uit het sociale leven van een tijd die ook *U*, lezer, heeft voortgebracht. En van dat sociale leven gaat het om het teederste, kwetsbaarste, maar wijl het de toekomst in zich bevat ook belangrijkste gedeelte: het kind, en de school, en om de ranken-van-groei die die twee verbinden met elkaar, en met de maatschappij.

Tenslotte raakt het ons allen, als ik van die klas, van dien nauwelijks voorbijen tijd vertel en daarom durf ik vrij mijn herinnerings-album opslaan; want de portretten die ik toon, kunnen den lezer niet geheel en al vreemd zijn: behooren wij niet nog tot dezelfde familie, zijn wij niet kinderen van één Tijd?

WAT ER OP EN OM HAPPE PLAATS VOND, EN WAAROM DE KONINGIN ZOO BLIJ WAS.

Meester hij bijt! 't Is 'n kwaaie, hoor!" zei de jongen, die de dikke witte schimmel op de speelplaats bij de hand leidde.

„Zoo, bijt-ie . . . ?" zei de meester, en hij keek eens, met gemengde gevoelens, naar het reusachtige, hooge beest dat hij, volgens 't zeggen, straks bestijgen zou.

Het was ook niet aardig van den stalhouder: ze hadden om een mak, handelbaar beestje gevraagd, en nu stuurde hij zoo'n half wilden knol, 'n kwaadaardig gedierte naar men zei, dat kuren had. En dàt bij kinderen! De andere was uit, op een vrachtje, heette het. Wie stuurt er nu ook op zoo een dag het beste paard weg!

En ja, nu kon er niets meer aan veranderd worden, 't was te laat. De kinderen stonden opgesteld in 't gymnastiek. Sinterklaas werd dadelijk binnen verwacht.

„Maar let eens op," zei de meester, „ik zal hem in de gaten houden. En als-ie me wat begint . . . !" Ja, wat de meester dan doen zou, dat zei hij er niet bij, en dat wist hij waarschijnlijk zelf ook niet. Maar de jongen was er heilig van overtuigd dat de meester er wel iets op vinden zou. De meester vond op alles wat.

't Paard zou hèm niet de baas worden — En waarschijnlijk geloofde het paard dat zelf ook.

De meester was zoo mooi! Hij had een lange tabberd aan, om zijn beenen slobberde een wijde kanten sjobbets, en boven zijn wèlgeschminkte gezicht-van-oudenman, met den eerwaardigen grijzen baard, prijkte een mijter, die wel nooit een bisschop gezien had, maar toch eerlijk en deugdelijk van het beste adres kwam, dat er maar in de stad te vinden was.

Want wat hadden die slimme rakkers van meesters gedaan, toen zij eenmaal den kolder van 't feest in den kop hadden? Brutaal als de beul, — voor 't goeie doel, — hadden zij maar meteen een briefje gestuurd naar 't Leidscheplein, en daar aan een van de beste onzer tooneelspeelsters — weet ze 't nog? — om 'n paar mooie costuums voor den baas en zijn knecht gevraagd.

En warempel: ze hadden ze gekregen ook! — Nu kun je begrijpen, dat het fijn spul was... De tabberd was van zacht paars pluche, de crême kanten sjobbets een droom van „echtheid"; en er was allemaal goud, en zij, en fluweel aan het ingewikkelde costuum, dat zoo raar in elkaar zat, met knoopjes en bandjes en lusjes, dat je er bij 't aantrekken nauwelijks uit wijs kon, en waar Sint Nicolaas bijna over struikelde...

En Pieterman-knecht dan! De lange, dunne, jonge meester die daarvoor speelde werd haast verliefd op zichzelf, toen hij zich zoo sierlijk gepofbroekt en gekuitebeend zag, en zoo mooi gemutst en in een fijn wammes gestoken!

Maar hij moest nog zwart worden en de onderwijzeressen werkten zwaar met gebrande kurk, dat het heele hoofdenkamertje er naar stonk. Als het hem te machtig werd, dan sloeg hij met de gard naar zijn helpsters, en toen een jongen aan de nauwelijks geopende deur geheimzinnig, namens den bovenmeester kwam vragen, of ze haast klaar waren, hield hij hem

dreigend den zak-van-Sinterklaas voor en grinnikte hevig met zijn rooie lippen en witte tanden in zijn vervaarlijk zwarte snuit.

De school was in afwachting; de klassen werden beziggehouden, zoo goed en kwaad als 't ging. De hartjes popelden van verlangen...

Een deur kraakte en een heel klein beverig stemmetje in een van de laagste klassen begon in een fijn sopraantoontje te huilen, zóó maar, van de alteratie... Er was geen houden meer aan. — Stel ze maar op, en laat ze maar naar de gymnastiekzaal marcheeren! —

„Kom, Happe!" zei de meester aanmoedigend, terwijl hij het paard voorzichtig op den warmen nek klopte. „Kom, Happe dan... wees maar zoet m'n beestje..., hij is braaf hoor, hij is 'n braaf beestje..." Opeens keerde het „beestje" zijn geweldigen kop om, en zag eens onderzoekend den kleinen meester aan...!

Maar het was een geluk, — en de meester toonde daarmee welk een groot paedagoog, of tenminste welk een groot psycholoog hij was, — dat hij het dier met „Happe" had aangesproken. Want in deze wonderlijke wereld is het nu eenmaal zoo gesteld, dat iedereen graag bij zijn titel genoemd wil worden. Waarvoor heeft men ze anders? Praktisch nut is er nu eenmaal niet mee te bereiken. Laat men er dan tenminste de eer van hebben!

En onze medeschepselen hebben dan ook het meest voor ons over, als wij toonen, hun titels te kennen en te respecteeren.

Het paard ook: het hoorde nu eenmaal, gelijk van oudsher alle paarden, met „Happe" aangesproken te worden (evenals alle eenden naar den naam: „Poele" luisteren), — en toen de meester maar eenmaal aan die formaliteit voldaan had, was de zaak in orde. Toen voelde Happe zich bevredigd; hem was recht gedaan en van dat oogenblik af was hij bereid om aan alles

mee te doen, wat er van hem verwacht werd, en den heelen middag met zich om te laten sollen in een comedie-vertooning, die overigens niet eens waardigen paards was. En hij had er heelemaal geen bezwaar tegen dat het kleine schooltrapje bij zijn pooten werd neergezet en de meester, opgedouwd door twee schooljongens, de moeizame klimpartij naar het bovenste deel van zijn breede schonken, in vreezen en beven ondernam.

Het duurde nog eenigen tijd, voordat de kanten sjobbets rechthing, welker slippen bijna in het geding gebleven waren; maar toen was het ook een pracht van een bisschop, die daar statig het gymnastiek binnentrok, en terwijl de paardehoeven geweldig klapperdreunend neerkwamen op den houten vloer, was er maar één fluisterende roep van bewondering over hem en zijn knecht: „hè!"... zuchtte het.

Het was ook zóó mooi! En het heele gymnastiek was zoo mooi. Je zou dat oude, gore lokaal — en een oud gymnastieklokaal in een oude school is het oudste, goorste en zieligste stuk ruimte dat je maar bedenken kunt! — je zou dat oude, gore lokaal niet herkend hebben, zoo heerlijk zag het eruit; maar er was ook aan gewerkt. t'Jongen, wat hadden de meesters en juffrouwen gesjouwd met pakken en manden, wat waren zij aan 't tellen en verdeelen geweest, wat hadden ze de vlag fijn, boven aan de ladders, gedrapeerd! Bij den bovenmeester liep het zweet nog neer, zoo was hij doende geweest aan de guirlandes, maar nu mocht er ook een koning binnenkomen. Overal hing groen; de werktuigen verdwenen achter planten en bloemen.

De jongens uit de hoogste klas hadden lange schragentafels opgeslagen, en met nette witte handdoeken bedekt (want servetten heb je zoo niet in een school!). Bankjes en trapjes en podiums en tafeltjes, en bloempotten en vazen, alles was aangesleept uit de verste

hoeken van het gebouw, geen requisiet uit den schoolinventaris kon gemist worden. En wat er op de tafels lag (onder treiterige papieren!) dat is niet te zeggen . . . en wat er in de manden stond, met geheimzinnige doeken bedekt . . .

Alle kinderen nu gevoelden, dat dit het grootste, heerlijkste feest was, dat er nog ooit in de wereld was geweest, en toen Sinterklaas binnenkwam, op een echt paard, nou 'n kanjer hoor, toen bleek het tot hun blijdschap en verlichting een heel vriendelijke oude man te zijn, die niemand kwaad deed, en echt uit Spanje kwam, want hij was moê van de lange reis, die goeierd!

En alles was waar, nu kon je het maar eens zien! En Pieterman-knecht bestond ook echt: hij had een lange gard bij zich en hij grijnsde maar en grinnikte maar en toonde den grooten zak. En er gebeurde iets verschrikkelijks toen Sinterklaas, die àl maar pluimpjes had uitgedeeld, — hoe wist-ie 't allemaal zoo precies? — ineens, onder groote stilte, den naam van een jongen noemde, die iederen dag te laat kwam. Want toen moest die jongen bij Zwarte Piet komen, die gillend en dansend met zijn gard zwaaide (och, hij was óók nog jong, die meester P.!), en al was het waar, dat Piet er eigenlijk naast sloeg, op den grond, de jongen blèrde er toch even verschrikkelijk om, en hij zou vast nooit meer te laat komen, en niemand zou ooit meer te laat komen, na zoo indrukwekkend een exempel.

En de bovenmeester hield een rede tegen Sinterklaas, en Sinterklaas hield een rede tegen den bovenmeester, en het was heel mooi en plechtig en allen, de kinderen en het paard en zelfs de ongedurige Pieterman-knecht, luisterden geduldig en stonden als een wassenbeeldenspel zoo stil . . .

Maar toen kwamen de kinderen zelf aan de beurt, en de liedjes-voor-Sinterklaas werden vromelijk en

frisch-op gezongen, waarbij de gezichtjes der kleinen met zulk een aandoenlijke devotie naar hem opgeheven waren, dat de brave oude man ineens niet goed meer zien kon en in zijn oogen wrijven moest, en zei, dat er op reis 'n beetje zand was ingewaaid!

En eindelijk, eindelijk, — toen Happe met beleid was weggewerkt, en de stoomboot weer naar Spanje ging, — daar namen de juffrouwen dan de doeken en papieren van de tafels met lekkers, en de uitdeeling begon. Wat 'n wereld van geluk omvatte dat oude gymnastieklokaal! Wat 'n gejuich, wat 'n gegrabbel, wat 'n gedans en gespring ineens! Er kwamen handen te kort om al die kinderen in toom te houden en te helpen...

Het was grappig, te zien, hoe verschillend zij zich gedroegen. Sommigen hadden omgeslagen schortjes voor en borgen daar systematisch alles in op, wat zij bemachtigen konden; of zij hadden groote boterhammenzakken meegenomen. Dat waren de bedachtzamen.

Maar er waren er ook die geen ander besef toonden, dan dat zij zoo veel mogelijk in den mond moesten stoppen, en dat zoo haastig mogelijk. Dat waren de weelderigen, die verzinken in de geneugten van het oogenblik, en niet denken aan den dag van morgen.

Ik weet niet, wiens geluk het grootst was: van dat meisje, dat nog geen flikje naar haar mond wou brengen, maar alles zorgvuldig bewaarde: „voor me Moesie!", of van dat jongentje, dat zóó geweldig stond te eten, dat hij op een gegeven oogenblik met een diepe zucht zei: „Me buik is van steen...!"

Maar alsof het nog niet voldoende was, kwam daar nog de heerlijkste verrassing, die de onderwijzeressen voor het laatste bewaard hadden, — een tafel vol met speelgoed. En daar waren de grootste, prachtigste stukken bij, die door de leerlingen der „rijkelui's-scholen"

waren afgestaan (maar dat wisten de kinderen niet!), en waarvan het gezicht alleen hen al tot uitgelatenheid bracht!

En al hadden ze 't nòg zoo druk, en al waren ze ook doodop, — minstens zoo gelukkig als de kinderen waren toch de groote menschen.

De juffrouwen en meesters glunderden en lachten tegen elkaar, „omdat het dit jaar zoo goed en prettig van stapel liep!"

Maar één stond erbij, — en daar dachten ze niet aan, — voor wie dit alles geheel nieuw was en die het voor 't eerst van haar leven zoo zag. En voor die eene was 't een openbaring.

* * *

Die eene gevoelde zich precies als de koningin, die incognito reist, en daar verloren tusschen het volk staat, en rondkijkt, alleen maar rondkijkt, met oogen-van-innige-interesse . . . De menschen weten niet dat zij er is, anders zouden zij zoo heerlijk onbevangen niet doen . . .

Ik moet het weer over de trouwerij heben. De lezer zal zoo langzamerhand heelemaal thuis raken in het chapiter! Maar dezen keer wil ik het toch eens van een anderen kant bekijken.

Er is een soort van maatschappelijke exogamie, die daarin bestaat, dat wij buiten ons vak trouwen; evenals de exogame wilden het buiten den stam zoeken. Sommigen vinden dat daar veel voor, anderen dat er evenveel tegen te zeggen is en er zou een heele boom op te zetten zijn over de vraag, wat nu tenslotte wenschelijk geacht moet worden? Moet de ambtenaar met de ambtenares, de boer met de boerin, de klerk met de typiste, de advocaat met de advocate, de kok met de keukenmeid trouwen? Moet de handel binnen den

handel blijven, de fabriek zich houden aan de fabriek, het kantoor aan het kantoor?

Zeker is het, dat men op die wijze alle kans heeft elkander goed te begrijpen. Men kent dezelfde belangen, heeft dezelfde voorstellings-complexen, gebruikt dezelfde termen, beweegt zich binnen dezelfde lijnen. Men aanschouwt hetzelfde perspectief, streeft naar eendere doeleinden en heeft een gelijke wordingsschool doorloopen.

Maar er zijn er, die den maatschappelijken hutspot toch liever wat beter door-elkaar-geroerd zien; dat zijn zij, die het gevaar begrijpen, dat erin ligt, de heele levensreize in 't zelfde spoor, op een eender traject te volbrengen, die frissche lucht, verruiming, verbreeding van blik verlangen en die het gevaar der verstarring, van de toenemende bekrompenheid kennen, en vreezen voor het opgaan en ondergaan in de kleine pietluttigheden, onder de dwingende suggesties van den sleur eener al te bekende levenshouding.

Dat zijn de lieden die weten, dat er contact moet zijn tusschen de verschillende levensniveaus, willen het geen stilstaande poelen worden en dat men innerlijk het meest levend blijft, wanneer men de aanraking met de buitenwereld niet verliest.

Maar hoe dit nu in 't algemeen mag wezen, wanneer men dergelijke overwegingen ergens liet gelden dan zou dat zeker bij het onderwijs moeten zijn, dat daar binnen den Chineeschen muur zijner bizonderheid, scherp afgescheiden van de buitenwereld ligt. De aard van het werk, welks resultaten nu eenmaal gedurende jaren niet getoetst kunnen worden aan de eischen der practijk, brengt mee dat men hier als vanzelf vervreemdt van die buitenwereld.

Den Chineeschen muur te verbreken, die hen omgeeft, welke de neiging hebben te gaan denken in methoden en boekjes en sommen en leesplanken, in cijfers

en repetities en examina, — de ramen open te gooien in die moreele en intellectueele broeikassen, die ongetwijfeld nuttig en noodig zijn, maar waar de lucht te benauwend zou worden, dat moet in ieder geval goed zijn.

De vreemdeling echter, die binnen die poorten komt, voelt zich in 't eerst wel 'n beetje als een kat in een vreemd pakhuis, en zoo ging het ook de schoolmeestersvrouw toen zij daar zoo, door een achterdeurtje als 't ware, binnentrad en het terrein eens overzag.

Maar die ondeugende exogame meester, die de streek op zijn geweten had, voerde haar gauw genoeg binnen en wijdde haar in in de geheimen van dat wereldje, dat toen nog veel méér dan nu op de binnenlanden leek, die het nooit-doorzochte gebied van een bizonderen, eigenaardigen stam omvatten, welke zich kenteekende door zijn geheel aparte gewoonten en vastgeroeste tradities, ja die zelfs een eigen omgangstaal bezat, die zich belangrijk onderscheidde van de gewone.

Het was in den tijd, dat de school nog niet openlag als een boek, waar ouder-commissies, en allerlei half- of heel-officieele personen naar hartelust in bladeren kunnen, — neen zij was een geheime werkplaats, een kamp dat een shibboleth verlangde, en het was geen gewoonte, dat oningewijden den neus binnen de poort staken, en verder kwamen dan den drempel. Geen vaders of moeders, als zoovele potkiekers, konden rondneuzen en het personeel het hemd van het lijf vragen en al het moois er af kijken, en daarom gevoelde men zich nog geheel „onder elkander" en gaf zich, zooals men was.

Maar soms komt de koningin ongemerkt onder de menschen, en die ziet meteen alles. Sommigen denken dat een koningin het het prettigste vindt, als alles mooi versierd is, te harer eere; maar dat is heelemaal niet

waar! Het heerlijkst is het voor haar, als zij tusschen het volk mag staan, en het zien zooals het is, en als zij zich dan ontroerd en gelukkig voelt om zijn goedheid en eenvoud des harten... Eigenlijk schaamt zij zich dan wel 'n beetje om haar onbescheiden tegenwoordigheid, maar zij durft toch te blijven, omdat het volk het zeker niet erg zou vinden als het wist dat de koningin het nu juist op zijn allermooist had gezien, en dat zij dankbaar was geweest, een hand mee te mogen uitsteken...

Het kind was zoo klein en het fornuisje zoo groot.

Zoo voelde de schoolmeestersvrouw zich, toen zij daar als Koningin Publiek, als een kleine verpersoonlijking van die groote Koningin tusschen de anderen verborgen stond. Nooit had zij dit geweten, dat men zich daarbinnen zóó met hart en ziel, zóó met volle liefde en toewijding gaf voor het volkskind, en de ouders wisten het niet, het publiek wist het niet en niemand wist het, want het geschiedde zonder eenigen ophef, als vanzelfsprekend.

Zij had den arbeid gezien, dien zij zich getroostten om kleur en fleur aan te brengen in het feest; zij had de bedragen gezien, die zij van hun schrale salarissen afstonden; de kleine poppetjes en de stuiversledikantjes die de onderwijzeressen in haar vrije avonduren voor de kinderen hadden aangekleed en met bedjes en dekentjes van lapjes bedekt en versierd, en haar hart was vol... zij had het wel aan iedereen willen vertellen, hoe mooi en goed en lief dit alles was...

Maar toen ten slotte de meester bij haar kwam, en haar vroeg hoe zij het gevonden had, en zij zich gevoelde als iemand die een groot heerlijk geschenk ge-

kregen heeft en een wereld van dankbaarheid in zich omdraagt, . . . toen was zij nauwelijks in staat om een woord uit te brengen. Toen was haar, op haar beurt, zand in de oogen gewaaid . . .

En de meester wees haar op een klein meisje, dat midden door de leegwordende gymnastiekzaal, naar de opene lichte schoolpoort schreed.

Het had een ernstig, ouwelijk gezichtje, zooals volkskinderen soms hebben, en droeg voor zich uit, krampachtig in haar armpjes geklemd, een speelgoed-fornuisje, met blinkende potjes en pannetjes.

En het kind was zóó klein, en het fornuisje zóó groot, dat men neiging kreeg te vragen: fornuis, waar ga je met dat kind naar toe? — Maar er lag zulk een verheerlijkte uitdrukking van overdadig geluk op dat opgeheven gezichtje, dat het wel leek of haar eigen overstroomende dankbaarheid daarin weerkaatst en saâmgetrokken werd, zooals een blinkend voorwerp soms het licht uit den omtrek in zich zamelt en weergeeft; en het was alsof, met het kind, zijzelf daar de deur uitschreed om de geheele wereld den schat te toonen, dien zij dien dag ontvangen had . . .

DE JONGEN EN DE MEESTER.

„Want deze mijn zoon was dood en is weder levend geworden; hij was verloren en is gevonden."

„De straat staat vol menschen, meester," zei de kleine jongen, die als een duive was uitgestuurd om den toestand van de buitenwereld eens op te nemen.

„Zoo," zei de bovenmeester somber.

De misère was volkomen: er hoefde niets meer bij . . .

Het was natuurlijk om dien jongen van Seegers. O, zoo één jongen in de school: wat is dat 'n ramp! Jaren lang huist hij erin om, en iedere klas waar hij in geplaatst wordt, — omdat je, ook al kan hij eigenlijk niet verhoogd worden, een ander toch eens van hem ontlasten wilt, — zit weer opnieuw met hem opgescheept. Hij bederft den geest, hij is een bespotting voor het onderwijs, hij . . . Ja, maar vraag ook niet uit wat voor milieu zulke jongens soms voortkomen, wat hun voorgeschiedenis is, hun dagelijksch bestaan . . . En Jaap Seegers kon het immers niet helpen, dat het wereldje daar bij hem thuis minstens eenige levens ten achter was bij zooiets ordelijks en maatschappelijks en intellectueels als de school!

Maar zoo erg als dien morgen was het nog nooit geweest. Wat er gebeurd was? Ik weet het niet, maar

het was zoover gekomen dat Jaap, schuimend van woede en wraakzucht en verzet, de buurt bij elkaar had geschreeuwd. Zijn hysterische krijschen had gejoeld tegen de schoolmuren, gegierd in de gangen, gesnerpt uit de ramen en in de huizen de felle wijven opgehitst, dat ze naar buiten gekomen waren om te kijken „wie d'r nòu weer mishandeld werd". Toen begon het te spectakelen in de straat, en op 't gehoor daarvan kwam Jaap eerst recht los. Hij was door 't dolle heen, en zijn meester had om assistentie laten vragen.

Om twaalf uur waren de verschrikte kinderen beduusd de school uitgemarcheerd, maar in het leege lokaal was het troepje onderwijzers nog hijgend in de weer, om dat ééne, worstelend, schoppend, gillend jong in bedwang te krijgen.

„Moord!" gilde hij. „Ze slaan me dood!"

„Laten jullie 'm d'r uit, vuile kinderbeulen!" krijschte het daarbuiten.

De misère was volkomen. Het nieuwe hoofd had een dikke prop in de keel. Dat was nu zijn school, zijn tempel der verlichting . . . ! Daar làg zijn zending! 'n Mislukking was 't . . .

En die stemming sloeg op de anderen over. Het walgde hun, zij werden misselijk van gebrek aan vertrouwen in hun levenswerk. Want niemand kan werken zonder geloof, zonder hoop, zonder 'n bèètje arbeidsvreugde. En het is zoo moeilijk in de zon te gelooven, op het oogenblik van de verduistering.

Maar één meester is er, dat is een idealist . . .

Met de idealisten is het een rare geschiedenis.

Duizendmaal krijgen zij ongelijk. Duizendmaal stooten zij hun hoofd, lacht de wereld hen uit, worden zij teleurgesteld . . .

En dan komt er één keer, dat zij gelijk krijgen. En die ééne keer schijnt hen zóó vol te maken van inner-

lijke blijheid, dat het uitstraalt over een leven, en tot ver in de wereld . . .

„Begin jij dáár nou eens wat mee!" zei er eentje, verbitterd, toen de idealist kwam aangedrenteld.

„Mag ik?" vroeg hij.

„Ga je gang," zei het hoofd.

„Laat jullie me dan met hem alleen."

En daar bleven de jongen en de meester dan alleen in het groote lokaal. De jongen was een oogenblik perplexed, en nieuwsgierig, wat er zou gebeuren. In dat oogenblik nam de meester hem bij de armen, en drukte hem neer in de bank.

De jongen vergat voort te gaan met gillen, — en probeerde zich los te worstelen. Maar die meester had handen van ijzer . . . !

Het was nu stil in het lokaal. Hij probeerde het nòg eens, en toen nòg eens . . . De stilte en kalmte begonnen op hem in te werken . . .

„Ik heb den tijd, hoor!" zei de meester, doch niet onvriendelijk.

Ik moet zeggen dat hij na een half uur zijn armen voelde. Maar de jongen was getemd.

Had hij de groote rust ondergaan, die in den onderwijzer was? Had hij op een of andere manier bemerkt, „dat de meester goed was"? Ik weet het niet. Kalm ging hij naar huis, met een verstolen, schaamtevollen blik op zijn partner, uit oogen, als van een goeden hond . . .

Buiten ontving hem het schelle rumoer der woedende wijven. „Kom maar hier, liefie, wat hebben ze je dan gedaan?"

Jaap voelde zich getrokken en geaaid, en wist niet, hoe hij gauw genoeg uit haar handen vandaan zou komen . . .

Maar in de gang overlegde het personeel. De onder-

wijzeresjes beefden. De „baaien rokken" stonden voor de poort...

Ja, het was ver van den tijd, dat de patriarch zoo streng den drempel bewaakte. Onder het nieuwe, verlichte hoofd, met zijn zachte maatregelen, was de straat binnengedrongen, tot ver over de schoolmat, ruzieënd en bedillend, en nooit had men de poort strenger moeten sluiten, dan nadat men ze eerst wijder had opengezet.

En nu stonden de baaien rokken voor de poort... In de gang dromde het personeel samen...

En toen men eindelijk uittrok, — want het was koffiedrinkenstijd! — toen was het als de bevolking uit de belegerde veste: de vrouwen, — de onderwijzeressen, — in 't midden.

„Moordenaars!" klonk het. Maar het kwam niet tot handtastelijkheden. Iets weerhield de menigte... 'n rechtsgevoel... ergens in de diepte van haar bewustzijn... een geheime, onbedwingbare eerbied voor de plichtsbetrachting van dat groepje schoolmeesters, dat de tucht en de beschaving vertegenwoordigde, die zij noodig had.

„Wil jij 't nu eens met hem probeeren?" zei 't hoofd, toen Jaap weer op school kwam. „Jij bent m'n laatste troef".

„Dat is goed", zei de idealist, en Jaap deed zijn intrede in de kleine gemeenschap van onderling vertrouwen, die zijn klas was...

Zooals een vreemde cel in een goed organisme komt... Zal ze uitgeworpen worden, of ingroeien in het geheel?

„... Jaap, m'n jongen, nu kom je in onze klas. Van dit oogenblik af beginnen wij met een schoon blaadje. Wij vergeten alles wat voorgevallen is... Jongens en meisjes, we nemen hem aan als vrind en kameraad

nietwaar? Die aan hèm komt, komt aan ons, en hij wil óók z'n best doen voor de eer van de klas. We zullen hem allemaal helpen, is 't niet?"

„... Ja meester... ja meester!"

Zulke oogenblikken zijn van diepe wijding.

Met gebogen hoofd stond daar Jaap...

En het ging goed. Ongedacht goed ging het! In dien tijd kwam de meester altijd opgewekt thuis. „Met dien Jaap Seegers gaat het toch zoo best", zei hij. „Natuurlijk, hij levert geen eerste-klas werk, dat kun je ook niet verwachten; maar hij schrijft toch al beter dan in 't begin, en hij doet z'n best om er netjes uit te zien en op tijd te komen, en is dood-gewillig... Zou voor me door een vuur vliegen... 't Is toch eigenlijk een in-goede jongen..."

„Wat heerlijk voor je", zei z'n vrouw.

Soms scheen het of het mis ging. Dan kon de meester de oogen van Jaap niet te zien krijgen.... Het rumoerde en lachte om den jongen heen...

Maar de klas was goed. De kinderen waren vol liefde en tact. Zij wilden den meester wel helpen om Jaap er bovenop te houden...

„Nou, ik moet zeggen", zei het hoofd, „zoolang als bij jou heeft Jaap zich nog nooit goed gehouden!"

Maar de meester wist wel beter... Het ging niet zoo best met Jaap. Het waren maar kleinigheden... Jaap kwam niet meer triomphantelijk met een paar schoone handen voor den dag, Jaaps broek sjorde weg, zijn gescheurde kiel hing weer open, zijn werk ging achteruit...

... En wie van ons kan vermoeden welk een bovenmenschelijke kracht er noodig is, welk een heldenstrijd met zichzelf en zijn omgeving zulk een kind te strijden heeft, enkel maar om knap en schoon en heel, om

netjes gewasschen en op tijd als ieder ander kind, op school te kunnen komen?

En als dan op een onheilsvollen morgen de lei of het schrift van zoo'n jongen, — die anders zulk een aandoenlijk getuigenis van diep-ernstig pogen kunnen zijn, — een stuntelig, onverschillig gekrabbel doen zien, dat den meester het bloed naar het hoofd jaagt, — wat weet hij van de oorzaken?

Heeft daar misschien ziekte, of heeft misdaad, of heeft honger de hand in de letters gehad? O, als een alwetende engel zulk een menschelijk document zou zien, dan zou hij daar zeker wel de beverige halen op onderkennen, die de ondervoeding, de scheeve strepen die de nicotine getrokken had, de fouten en vlekken van den alcohol, de onbeheerschtheden die erfelijkheid en gebrek aan slaap en orde erin hadden gebracht en zijn tranen zouden vallen op hetzelfde schrift, dat den meester slechts reden tot boosheid gaf...

Neen, het ging niet zoo goed met Jaap... De meester kwam bezorgd, héél bezorgd soms thuis. Je hoorde 't al aan de manier waarop hij den sleutel in 't slot stak, hoe z'n stemming was. Dan kwam hij ook met langzame, sleepende stappen de trap op...

„Is er iets", zei z'n vrouw. „Met Seegers soms...?"

„... Ik weet het niet..." zei de meester. „Ik weet niet wat ik ervan denken moet..."

Je *voelt* hoe zoo'n jongen je ontglipt... Je *kunt* hem niet meer houden, niet meer grijpen... Het gaat je zooals 't den zwemmer met den drenkeling gaat... En als het oogenblik nog niet daar is voor de reddende hand om toe te tasten, dan ben je toch maar machteloos...

En op een Maandagmorgen. De Maandagmorgens zijn altijd fataal in een ontredderd bestaan. Zij zijn een kruispunt. Welken weg wil je uit? Den goeden,

of dien waar je op bent afgedwaald? Het besluit dat op Maandagmorgen genomen wordt, is vaak beslissend voor een heel leven.

En het was al ver over negenen, het werd half tien, tien uur; maar geen jongen van Seegers te bekennen . . .

Ja maar de meester is er óók nog!

„Wie weet er, waar Jaap is, jongens?"

Natuurlijk wist niemand iets. 't Is je kameraad, hè?

Maar sommigen begonnen halfluid grapjes te verkoopen.

„Zet de blommetjes buiten . . . !"

„Leit voor Pampus . . . "

„Och hou je mond!"

„Hoor eens kinderen," zei de meester, „ik *moet* het weten; we hebben zóó ons best gedaan voor Jaap, we kunnen hem nu niet laten schieten!"

„Hij zit bij Willemse!"

„Och nietes, dat was gistermiddag. Gisteravond zatie bij . . ."

Ineens wisten ze 't allemaal, schreeuwden doorelkaar . . .

„Stil jongens!" En de meester naar het hoofd toe.

„Wil jij m'n klas even nemen? 't Is voor dien jongen van Seegers. Ik moet er op af, dadelijk . . ."

„Wou je 'm uit de kroeg halen?"

„Ja, in de kerk zit-ie niet!"

„Je waagt heel wat, hoor, 't is een ruw slag volk hier."

„En al zou ik hem uit de hel moeten halen!" zei de kleine meester.

En daar was hij al de schooldeur uit, zooals hij reilde en zeilde, zonder hoed, met het krijt nog aan zijn jasje . . .

„Hé," zeiden de vischvrouwen, die aan de stalletjes zaten, tegen elkaar, „wat doet die meester zoo onder schooltijd op straat?"

Maar de meester zag niets of hoorde niets . . . Recht op zijn doel af, met zijn elastischen stap, ging hij als gedragen door zijn wil . . . En tot haar verbazing zagen zij de blauwe knoop de kroeg ingaan . . .

Dan moet er iets heel ergs aan de hand zijn!

Want iedereen weet het: de kasteleins zien net zoo graag een blauwe knoop, als de duivel een kruis.

. . . De deur, het rumoer . . . De jeneverstank, die den jongen man tegemoetsloeg . . . De waard, die hem aanstaarde, van achter de beplaste toonbank; een stel slampampers aan een tafeltje, verbaasd en wantrouwend loerend . . . En daartusschen een jongen die ineenkromp, die wel weg wou kruipen bij 't zien van zijn meester . . .

Het was stil van afwachting . . . ; er moest iets gebeuren . . . Het leek onmogelijk dat de indringer daar bleef, dat niemand hem de hersens insloeg, eruit smeet . . . !

Maar niemand verroerde, het bleef stil . . .

En in de groote stilte trad de meester nader, — als gefascineerd zagen allen naar dat witte gezicht-vanwil, met de twee blauwe, vaste vlammen der oogen . . . , — en hij lei den jongen zijn hand op het hoofd . . . .

Nauwelijks hoorbaar klonk het:

„*Sta op* . . ."

En de jongen stònd op . . .

Toen, even zacht, maar even duidelijk:

„. . . *Ga mee* . . ." En niemand, die ook maar met een vinger naar ze durfde wijzen. Ongehinderd en ongedeerd gingen zij uit, de meester en de jongen, door de open kroegdeur, naar buiten . . .

Op straat staken de vrouwen de koppen bij elkaar, toen die twee, hand aan hand, voorbijkwamen . . .

„'t Is dat jong van Seegers, die galgebrok! De meester is veels te goed!"

Ja, dat waren dezelfde menschen die met gebalde

„Hêt 'm uit de kroeg gehaald ....

vuisten voor de school hadden gestaan. Zoo is het volk. Vergoden of verguizen, daar is geen middenweg tusschen.

„Hêt 'm uit de kroeg gehaald . . . Groeit ommers toch

voor galg en rad op . . . ! 't Is zonde, dat die meester z'n eigen d'r nog om uitslooft!"

Ja, fluiten! dacht de meester. Als je maar eerst verantwoordelijk bent voor zoo'n ziel . . . !

Daar sluit de schooldeur zich achter de twee. Geen woord heeft de meester nog gezegd.

Maar als hij zit in 't kamertje, — de jongen staat voor hem, — dan lijkt hij ineens zoo oud geworden . . . , zoo vermoeid en bezorgd en bedroefd ziet hij eruit . . .

En als hij wat zegt, als hij eindelijk begint te spreken, dan is het zacht . . . , zoo zacht . . .

Maar het slaat den jongen als met roeden! En ineens, plotseling heeft hij zich op den grond geworpen en brult en steunt en snikt het uit, en beukt dat groote, onbehouwen lichaam . . .

„O, meester . . . , meester . . . !"

Het is een rampzalig hoopje mensch, dat daar in zijn zondenbesef neerligt en wel sterven wou . . .

Als de meester en de jongen samen, de handen vast in elkaar, de klas binnenkomen, trekt het schoolhoofd zich bescheiden terug. Hij voelt dat hij te veel is, dat de klas met zichzelf alleen wil zijn . . .

De meester zegt maar weinig, als hij iets dat snikt en het hoofd diep gebogen houdt tegen zich aandrukt...

„We hebben hem weer terug, kinderen . . . We zullen wéér . . . ons best doen; weer . . . opnieuw beginnen; hij ook. En niemand zal hem iets verwijten, nietwaar?"

„Nee meester! . . . Nee meester!" Maar sommigen zijn op dat oogenblik te schor om iets te zeggen . . . En je weet niet of je enkel Jaap z'n snikken hoort . . .

Dien middag is de meester anders dan anders.

De school is ook anders. Er is toch nog wel iets moois in de wereld.

En thuis? Thuis merk je 't aan den meester, al voordat hij boven is. Je hoort het aan de manier, waarop

hij den sleutel in 't slot steekt. En hij loopt opgewekt de trap op, en toch niet springend, zooals soms, of sleepend, zooals ook weleens... Hij ziet zoo blij en toch zoo stil en ernstig. Zijn oogen stralen als van binnenuit...

„Wat is er met je?" vraagt z'n vrouw.

„Jaap," zegt de meester. „Jaap Seegers is terug. Hij is weggeweest, en weer bij ons teruggekomen."

NAATJE EN DE SCHOOLREIS.

Ja, ik kan het heusch niet helpen dat ze maar „Naatje" heet. U moet het haar maar vergeven. Tenslotte is het een goede, oud-Hollandsche naam, dien zich zelfs een juffrouw Willis, de aanstaande domineesche, niet schaamde, en we kunnen toch alle kinderen niet Uk en Puk en Map en Pap noemen?

Naatje dus, of Na, tout court. En och, wat was het een zielig, min, verlegen, lacherig klein Naatje, met een rood opgewonden kleurtje op de wangen, een dun haarstaartje en doodzwakke oogjes, dat daar alledag op de banken tusschen de meisjes plaatsnam.

Alledag, als ze niet ziek was.

Want dat was het erge, en dat wist iedereen in de klas: Naatje was eigenlijk ziek. Er werd niet dan fluisterend over die ziekte gepraat; men wist er het rechte zoo niet van. 't Was iets aan 't hart, zeiden de oudste meisjes, en je kon wel denken dat Naatje niet lang zou leven, de stakker.

't Was dat ze zoo graag naar school wou; ze was dol om bij den meester te zitten, maar anders: ze had beter bij d'r moeder thuis kunnen rusten, of „in 't sangetorium", zooals de volksmond zegt.

Maar goed, ze was dan op school, en d'r moeder dankte God voor elken dag, dat haar kleine meisje nog d'r trippelgangetje daarheen mocht maken.

Soms, als zij weer eens heel druk geweest was,

voelde de meester haar de pols, en dan zei hij zachtjes: ‚Naatje, Naatje, wat heb jij je weer opgewonden!"

Maar dat hoorde Naatje niet graag, en ze keek erbij weg, opzij, zooals een dier wegkijkt van zijn spiegelbeeld, waar het toch niets mee aan te vangen weet...

Dan zat ze te kwikzilveren op haar bank, om weg te komen uit de kalme, vriendelijke nabijheid van den meester, en ze wist niet hoe ze gichelen en wat ze zeggen moest...

Maar de klas had een blik van verstandhouding, en allen namen zij zich voor, om nog beter te passen op Naatje dan tot nu toe...

En zij had een prinsenleventje. 't Was me dan ook het schoolgaan wel, dat Naatje deed! Fouten kon ze maken zooveel ze wou: denk je dat ze ooit van den meester een standje kreeg? Al kon hij soms een glimlach om de ernstig-bedoelde hanepooten niet verbergen, al zaten de kinderen in spanning af te wachten, „wat-ie dààr nou wel van zeggen zou", 't kwam altijd goed, hij wist altijd een prijzend woord te vinden.

Sommigen waren dan even teleurgesteld, afgunstig: „Nou ja... da's ook geen kunst...! As *ik* eens zûk werk had geleverd...!"

Maar dat werd door de anderen weggesust. „Kind, je weet ommers wie 't is... Môt-ie d'r dan 'n standje geven? Ze kan 't toch niet helpen... As jij maar es ziek was...!"

Dan werd de persoon in kwestie verteederd en „ie", de meester, was weer in de gratie.

Naatje kreeg ook nooit een beurt, als de meester niet heel zeker wist dat ze goed kon antwoorden. Ze behoorde uit den aard der zaak niet tot de kinderen, die hun vinger met hardnekkigheid in de lucht plegen te boren, uit overgroot verlangen om hun kennis te uiten!

Maar soms, bij iets héél gemakkelijks, dat je wel

droomen kon, wendde de meester zich plotseling tot haar; en dan had zij een succesje te boeken. „Mooi zoo", zei hij, en het was hem een voldoening, die oogjes te zien schitteren.

En de kinderen deden niet anders. Naatje kreeg altijd een extra beurtje, zij „mocht" wat meer dan een ander bij 't spel. Maar haar meedoen werd nooit ernstig genomen, haar fouten werden niet geteld.

Eens was er een nieuw meisje geweest, zoo'n dom kind. Met touwtje-springen, hè, sprong Naatje d'r maar zoowat bij, ze lachte en schreeuwde om 't hardste mee en maakte zichzelf wijs dat ze aldoor nog maar niet „af" was; ja en toen kwam die nieuwe en zei dat het valsch ging. En geen ribbestooten noch porren in de zij konden het domme kind tot zwijgen brengen . . . Eindelijk moest een van de meisjes haar in den arm nemen om haar fluisterend aan 't verstand te brengen waar 't om ging . . .

Naatje deed immers maar voor spek en boonen mee!

Maar o, Naatje nam zichzelf zoo heel ernstig! Ze speelde zoo trouw en met overtuiging de comedie, dat zij best mee kon doen en overal deel aan hebben.

Als de klas juichte, juichte zij om 't hardst, ook al had zij niet zoo goed begrepen waar 't om ging; bij gekibbel had zij ook een meening, of riep maar zoowat van: welles, en nietes!, al naar 't uitkwam. Zij speelde alle spelletjes op haar manier mee, en niemand ontnam haar de illuzie, die zij toch zoo erg graag wilde behouden . . .

Ach, het was de dood, die als een donkere achtergrond, de kleuren, de helle vreugden van dit leventje lichtend deed uitkomen, en het was er des te bonter, te schooner om . . .

Maar nu was er een groote moeilijkheid ontstaan. Want er zou iets heel heerlijks gebeuren, 't allerheer-

lijkste haast dat een klas kan overkomen. Er zou een schoolreis gemaakt worden.

Maanden en maanden was er voor gespaard.

Maanden en maanden was het reisje voorbereid, in lessen, in besprekingen, en de voorpret was telkens als een wijn naar de hoofden gestegen en had ze dol gemaakt van leutigheid en verlangen...

...En die het hardste had meegespaard, en gelachen, gejubeld van voorpret, dat was natuurlijk Naatje geweest...

Den eersten keer, dat Naatje haar geld bracht, had er een gezegd: „och kind, daar kan jij immers toch niet aan meedoen?"

Maar die was door de anderen tot zwijgen gebracht.

„Och hou nou stil, laat 'r toch...!"

„Nou, werom niet?" had Naatje kattig gezegd.

En de anderen dachten: laat 'r maar sparen, ze kan wel dood zijn tegen dien tijd, en anders is 't nog tijds genoeg om 't haar te zeggen.

En ook de meester had het hart niet om haar te zeggen, dat zoo'n schoolreis, met al z'n vermoeienissen, véél te zwaar voor haar zou zijn...

Maar hoe meer de dag naderde, des te bezorgder en meêlijdender werd zijn blik als Naatje met haar spaargeld kwam.

Op een morgen zeiden de kinderen, „dat Naatjes moeder in de gang stond". De meester ging naar de vrouw toe, die met neergeslagen oogen zenuwachtig aan haar schort stond te plukken.

„Wel moedertje?"

...Ja, of de meester 't haar niet kwalijk wou nemen, hij was altijd zoo goed voor haar kind... och meneer, ik zeg altijd, u bent net een vader..., — en toen kwam er nog een heele reeks van loftuitingen, die blijkbaar niet recht op het doel afgingen, maar dienden

om het voorloopig te maskeeren. — Zoo gaat het in den guerilla-oorlog.

„. . . Maar waar komt U nou eigenlijk om?" stuitte de meester, die het best wist, den woordenstroom.

„. . . 't Is maar ja, ziet u . . . ? Och het kind verlangt er toch zoo naar, ze praat nergens anders over, en ik zeg maar: hoe lang nog, och 'n klein pleziertje dat men 'n kind kan gunnen, want kijk es hier . . ."

Toen bracht de meester maar het hooge woord er uit.

„U komt natuurlijk praten over de schoolreis."

„. . . Ja . . . Ja zeker . . ." stotterde de vrouw verschrikt; „net zooals u zegt, meester, de schoolreis . . ."

Onzeker keken de twee elkander aan. Ze wisten allebei wel dat het een dwaasheid was, het kind te laten meegaan, en ze wilden allebei toch zoo graag die dwaasheid doen . . .

Maar de meester hield zich groot.

„Ja, had u daar nou heusch over gedacht? Daar is het kind toch veel te zwak voor!"

„Och meester, zegt u dat niet . . . zegt u niet zoo gauw dat het niet kan . . . ! Bij u is ze toch best vertrouwd, en de kinderen zouën toch goed op er passen, en ik zeg maar: hoe lang nog? . . . Och ze leeft er zoo in, meneer, zooals ik u zeg, ze praat nergens anders over! Moet ik dat kind nou het verdriet ândoen, dat zij alleen thuis moet blijven? Ze hêt tòch al zoo weinig, meneer, de school is haar alles . . ."

„Ik heb nu geen tijd meer moedertje, maar 'k zal er nogeens over denken en 't u laten weten."

Maar jawel: na 'n paar dagen had je weer 't zelfde.

„Meester, Naatje d'r moeder staat in de gang . . ."

„Hoort u es juffrouw, U moet even geduld hebben. Hebt u 't al aan den dokter gevraagd?"

„As ik 't ân den dokter vraag, zegt-ie natuurlijk nee."

„Nou dan!"

„Ja . . . maar . . ." (het schort had het zwaar te verantwoorden), „ziet u . . . : ik dacht dat u en ik dat wel voor elkaar konden spelen."

„Als 't nou niet goed voor d'r is . . ."

„Och . . . niet goed . . . wat weten de dokters d'r van . . . als ze den heelen dag zit te huilen, en ze ziet de anderen weggaan zonder haar, dat is óók niet goed . . . En misschien, as u d'r nou es op de tram wou zetten, in dien tijd dat de anderen loopen . . . Als ze maar 't idee hêt dat ze mee is, ziet u?"

„Dat gaat maar niet altijd, moedertje. Overal loopen geen trams, zooals in Amsterdam!"

„Of op 't bootje dan . . ." De goede vrouw had geen al te heldere voorstellingen van landelijke toestanden. Ze dacht dat er toch overal wel „iets" ging . . .

„Hoor eens, moeder, ik zal d'r nogeens met het hoofd over spreken," zei de meester, die dat volstrekt niet van plan was, maar uitstel van executie zocht. „Nu heb ik geen tijd meer."

„Denkt u d'r nog es over meester. U hoeft maar ja te zeggen, dan is 't klaar."

Dat is juist zoo moeilijk, dacht de meester, en na 'n paar dagen had hij nòg geen beslissing genomen. Naatje deed trouw alsof ze meeging, schreeuwde en lachte het hardste als er van de reis sprake was, en hield zich hardnekkig onbewust van de hangende strijdvraag, en van de bezoeken harer moeder . . .

Maar de kinderen smoesden en lachten: „Oi! Naatje d'r moeder is d'r alwéér!"

Toen werd de meester tureluursch.

„Nou vooruit dan, geef d'r dan maar mee! 't Moet dan maar gaan zooals 't gaat, ik zal m'n best doen om haar te sparen, maar 't is voor Uw verantwoording, dat zeg ik u . . ."

„Asjeblieft meester, dank u wel, dank u duizendmaal . . ."

De meester zelf was ook opgelucht, eigenlijk dankbaar dat de vrouw zoo volgehouden had. Hij zou het immers toch niet over z'n hart hebben gekregen, het kind thuis te laten!

„Zeg: Na," zeien de kinderen, „weet je 't al? Je mag mee!"

„Nou vanzelf!" zei Na verontwaardigd. „Ik zal nog niet mee magge! 'k Hêt er toch net zoo goed voor gespaard!"

„Ja maar je moeder is d'r geweest..."

„Och kind, loop rond!"

En eindelijk, eindelijk was de dag daar.

Neem een kind mee naar Italië, laat het den Rijn, Zwitserland, de golf van Napels, het schoonste van 't schoonste zien, en het kind zal niet zoo verrukt zijn als wanneer het met den meester en de klas den langen weg afsjokt van Velzen naar Wijk-aan-Zee, of op het bootje naar de Westerbouwing vaart.

„De schoolreis", zegt het achtenswaardig lid van de firma Droogstoppel, dat zich een oogenblik omkeert op zijn kantoorkruk om met minzame goedkeuring, — die echter niet vrij is van een zekere weemoedige jalouzie om wat in zijn oogen des schoolmeesters „vacantiedag" is! —, het vroolijk zingend troepje kinderen gade te slaan, dat daar netjes twee-aan-twee voorbij trekt, „de schoolreis is een nuttig instituut. Zij dient om den kinderen door aanschouwing, — naar het beginsel van Pestalozzi, — datgene te leeren wat in de school zelve niet op afdoende wijze bij te brengen is."

En inderdaad, gelijk heeft-ie. Alleen, de soort en hoeveelheid van een groot deel der kennis die op de schoolreis wordt opgedaan, is 'n beetje anders en 'n beetje uitgebreider dan het lid van de firma Droogstoppel zich dat misschien voorstelt en hij zou weleens hoogelijk verbaasd kunnen zijn als hij hoorde,

wàt nu eigenlijk wel het essentieele was, dat de kinderen van zulk een reis meebrachten.

Want of het nu voorschrift is of niet, — en 'n beetje voorschrift is het toch wel als je denkt aan de „christelijke en maatschappelijke deugden" die bijgebracht moeten worden, — de school doet nog wel iets anders, „quoi qu'on en dise" in het kamp der Droogstoppels, dan enkel kennisbrengen. De school wil ook opvoeden, vormen.

De kleine wilden uit de achterbuurten, — ja en ook die uit de deftiger kwartieren, die dikwijls àl zoo erg zijn, — ontbolstert zij en tracht ze af te leveren als redelijke en zedelijke, behoorlijk-gemanierde, moreel en sociaal volwaardige menschen, geschikt voor de samenleving; en al lukt dat nu niet heelemaal, — want krab je ze af dan komt vaak weer de wilde voor den dag, — ze beproeft het tenminste ernstig, en juist voor dien kant van haar streven is de schoolreis goud waard.

Want vanaf het oogenblik dat zich de schooldeur achter de klas sluit en zij als een klein organisme naar buiten treedt, verschijnt alles onder een anderen gezichtshoek.

De verhoudingen worden ten eerste al anders, in dat kleine conglomeraat; zij worden inniger, menschelijker, intiemer, zij naderen meer het familieleven. Vandaag sta je dichter bij elkaar, op reis ben je op elkander aangewezen; de klas is je thuis geworden, de meester zoo goed als je vader.

Ja, dat is het verschil: op school de meester, op reis je vader. Op school je makkertjes, op reis bijna je broertjes en zusjes. Op school de discipline, op reis de gezinsband.

In die atmosfeer ontplooien zich de karakters.... Maar ook is de inwerking op elkander veel dieper en in het leven doet men wijsheid op van een heel andere

soort, dan het leerplan brengt dat in de klas hangt!

Andere dingen worden van belang; men voelt zich verantwoordelijk voor elkaar. Men is een klein geheel, dat beoordeeld, bekeken wordt door een vreemde, bijna vijandelijke buitenwereld. Zien de kinderen er allen wel netjes uit? ... Schreeuwen we niet te hard? ... Zijn we beleefd genoeg? Ieder ziet er onwillekeurig zichzelf, zijn buurman, op aan.

Hoe men zich heeft te gedragen aan tafel, in het hotel, op den weg: daarvan rept het leerplan niet en toch ... wat kan er een vormende invloed uitgaan alleen maar van 't feit al, dat men elkanders gedrag en gewoonten eens *ziet*! Hier corrigeert de klas zichzelve, niet altijd op de zachtste, liefderijkste manier weliswaar, maar menigeen doet ervaringen op, die waarschijnlijk wel niet op zijn rapportboekje tot uiting zullen komen, maar daarentegen toch gedurende zijn heele leven nawerken.

Ook doen eigenschappen opgeld, die in school nauwelijks aan den dag traden of er maar lastig waren. Men leert elkander van een andere zijde kennen. Hoe ontpopt zich dat meisje, dat in school nauwelijks opgemerkt werd, omdat haar leeren maar matigjes was, als een zacht, moederlijk verpleegstertje, dat de halve klas helpt ... Wat deed de mondharmonika en het onverstoorbare goed humeur van Daveke niet voor de klas, — ook al had hij bijna nooit zijn sommen goed! De schoolreis is de proef op de som der verschillende karakters. Zij brengt verrassingen. De knapste bol kan een sufferd zijn, als 't op snel beslissen aankomt, de middelmatigste jongen een handig knutselaar, een behulpzaam makker, die van aanpakken weet. De moeilijkste, ongedurigste kwibus blijkt straks een droogkomiek te zijn, die de heele klas amuseert.

Met andere waardeeringen komt de klas thuis, dan waarmee zij uitging; zij is wijzer en bescheidener, zij

is menschelijker geworden; zij heeft ook een beter besef gekregen van verhoudingen, die klas, die daar binnen haar vier muren, zoo abnormaal groot was geworden, en die zich op een gegeven oogenblik terugvindt, ergens in de wijde wereld, als een nietig troepje menschenkinderen, verloren onder een reusachtige stationskap misschien, waar het zijn recht van bestaan alleen dankt aan de spoorkaartjes, die de meester, — hun eenige troost en houvast dien dag! — in zijn zak draagt...

Maar straks, als het troepje weer teruggaat naar zijn veilige kluis van stilte en leeren, van zorgzaam bedachte methode, lepelsgewijze ingegoten, goedgeprepareerde moeilijkheden, droge, nauwkeurig-ingedeelde, skelet-achtige kennis, wat 'n levenwekkende frischheid heeft het dan meegenomen uit dat ontstellende bad in de wilde wateren van het directe, altijd verrassende, ongeklassificeerde Zijnde zelf!

Gezegend de schoolreis, die dat bewerkt! Zij is een onmisbare instelling geworden, een gelukkige aanvulling van het dagelijksche, geregelde, zoo gemakkelijk tot saaien sleur wordende schoolbestaan.

En nu heb ik nog niet eens gesproken van de pret van de schoolreis, die immers op zichzelf al reden genoeg zou zijn, om haar nooit meer af te schaffen!

Zoodat mijnheer Droogstoppel nog zoo'n ongelijk niet had, toen hij zijn goedkeuring aan 't zaakje hechtte.

Dien morgen dan, was Amsterdam te koop.

't Was best weer, dat spreekt vanzelf. Den heelen morgen, van zes uur af, sieperde er een druilige regen neer: da's goed voor 't stof, zeien de kinderen. — Geen zonnetje te bekennen: gelukkig maar, want in die brandende zon te loopen, dat 's ook niet alles!

En tegen den tijd van weggaan stond er een halve storm. Net goed: die verdrijft den regen!

Zoodat de lezer wel inziet dat het 't meest geschikte weer was, dat men maar voor een schoolreis had kunnen bedenken!

Maar toen de trein zou vertrekken; toen de kinderen uit de raampjes hingen om de moeders nogeens dag te wuiven; warempel, 't was of-ie erop gewacht had: toen kwam de zon plotseling door de wolken gluren en bescheen ineens het heele station.

„Hoera! De zon!"

„Zie je nou wel? Wat heb ik gezegd?"

„'t Mooiste weer van de wereld!"

En zingend, het hoogste lied uit, daar ging het onder de donkere kap vandaan, de lichte wereld in.

Wat een wagon vol geluk was het, die daar over de rails gleed! Eindelijk, eindelijk was de droom van maanden dan toch werkelijkheid geworden!

En iedere plaats die ze voorbijkwamen, werd toegezongen met de mooiste liederen, opdat de menschen toch maar goed zouden weten, dat het „de klas" was, die haar de eer aandeed. En iedere koe die wegvluchtte, was een lachsucces. En de wilgen staken d'r armen omhoog of ze weg wilden waaien, de weien deinsden achter de weien, de slooten draaiden voorbij de slooten...

Wat is de wereld lekker groot... en d'r komt nooit een eind aan, want ze is rond, dat weten we best...

En er komt hoe langer hoe meer... De klas raakte niet uitgekeken. Torens verschenen achter torens, en ieder vertegenwoordigde weer een plaats... Lessen kwamen in herinnering... Je kroop, neen je rende over het kaartje van Nederland, dat zich verschrikkelijk had uitgebreid, en op den grond lag, neen dat de grond wàs! En reken maar dat de steden en dorpen precies op hun plaats lagen, — al verwachtte je ze weleens in een anderen hoek, — en dat het veen, en de zandgrond, de hei en de klei, en de sporen, de

kanalen er present waren, net zoo als je 't geleerd had.

En als je maar ver genoeg reisde, dan kwam je de rivieren tegen, die zoo vreemd breed en golverig daar lagen, met schepen d'r op, dat je niet kon begrijpen dat dat nu het dunne zwarte kronkelstreepje van de kaart was. Of op een anderen keer zag je de zee, en de zee was ook geen blauwe vlakte, zooals je misschien gedacht had, maar een grauwe, woelige massa, met witte schuimkoppen op de lange strepen golf, die aangerold kwamen, en die aldoor maar waren aangerold, steeds maar aangerold, in die onnoemelijk lange tijden, dat de klas er nog niet geweest was om ze te bekijken; en die steeds weer opnieuw zouden aanrollen, als de klas al lang weer weg was en aan iets anders dacht... Wat duurde de tijd dan verschrikkelijk lang, en wat was het land er al lang... van vóór de Batavieren al!

Ja, zoo kregen de Ruimte en de Tijd ook een beurtje, die je in de stad niet zoo opmerkt, omdat ze je daar in zulke kleine, pieterige stukjes gepresenteerd worden.

Maar onder al die grootschheid werd de inwendige mensch niet vergeten! Neen, die drong zich aan je op... De boterhammen vroegen om uit de trommeltjes te mogen komen, de zuurtjes uit de zakjes... Sommigen hadden om tien uur al alles op, en dat was een geluk, want dan hoefde je niet meer te aarzelen en te weifelen of je nog wat nemen zou of niet... Maar anderen, meer bedachtzaam van aard, waarschuwden...

„Jongen je houdt niks over, de dag is nog lang...!"

„Kan mijn wat schelen, 'k heb honger!"

„Van 't reizen krijg je honger!"

„'k Heb centen zat, koop ik me vanmiddag wat..."

„Ik heb een dubbeltje voor ansi-kaarten."

„Ik heb nog vijf centen van me opoe gehad: koop ik 'n reep voor..."

Daveke, de kleine, dikke jongen, na zijn kanjers van

boterhammen te hebben weggewerkt, kreeg den mond vrij voor zijn instrument.

„Hè ja, Daveke, speel 'n deuntje."

„Kom bij ons 'n beetje spelen, hunnie geven d'r toch niet om."

De meisjes zaten vredig, op rijtjes, de armen om elkaar, k'rsausjes te knabbelen. De grootere, die al iets moederlijks kregen, frommelden bijwijlen zorgzaam aan de kleeren der jongens.

„Kom hier, je dassie zit scheef."

„Trek je jassie af."

„Kijk es, je hebt gemorst. Zonde van je mooie trui!"

„Val niet uit het raampie . . ."

„Hier, hei je een peer . . ."

Ja, want als er geen moeder over zulke jongens gaat, dan moet men toch 'n beetje op ze letten . . . !

Waar de klas naar toe ging? Ik zou het U niet kunnen zeggen. Misschien wel gingen ze naar dien tuin, waar de „bedriegertjes" de meisjes plotseling om dr' beenen spritsen . . . Of zagen ze op den Duivelsberg met verbazing naar dat bordje, waar zoo dood-nuchter die twee beteekenisvolle woorden: Nederland — Duitschland op staan, en zetten ze hun voeten „in twee landen tegelijk", terwijl zij heimelijk onderzochten, of er nu inderdaad niets geen verschil in den grond te bespeuren was . . . ?

Misschien echter speelden zij ook krijgertje in de boschjes bij den Gooischen boer, griezelden zij in de Gevangenpoort of stonden in Zandvoort tegen de zee op te zingen van:

„Onze duinen schaarden
Zich ten tegenweer . . ."

Ja, en wat doet het er eigenlijk toe welk deel van ons land zij bezochten? 't Is immers overal zoo mooi en lief en interessant als je 't maar verlangen kunt, en

overal kan ook het traditioneele programma wel afgewerkt worden, van den traditioneelen bal gehakt, die vergezeld van de even traditioneele spinazie of spersieboontjes en opgevolgd door het nòg traditionelere „toetje" van „griesmeelpudding met bessensapsaus", op het geijkte uur het gastronomisch geluk plegen uit te maken van al wat daar schoolreist in ons landje.

Maar aan die glorieuze bekroning van den dag waren de kinderen nog niet genaderd, toen ze dien middag in een kalme wandeling het bosch doorliepen, hier en daar in groepjes verspreid, half dronken van de geurige, ozonrijke lucht...

„Fijn is het hier."

„Kijk es wat 'n mooie bloemen"

„Ga mee plukken!"

„Hé daar meisjes," riep de meester, die met een troepje jongens vooraan liep: „schieten jullie 'n beetje op?"

„Offe we-n-'n beetje opschieten, vraagt-ie."

„Meisjes, hé daar, offe jullie 'n beetje opschieten!"

„Naatje is gaan zitten."

„Nietwaar, ik staan allang weer."

„Ben je moe?"

„Och meid, zanik niet!"

Maar na een poos zat Naatje wéér.

„Wat is het hier mooi!" zei ze... „Kijk es die boomen!"

„Och kind, je bent moe."

„Nietes! O, wat 'n leugen! En 't was nog wel omdat ik naar 't eekhoorntje wou kijken!"

„Kijk es kinderen, hijgt ze nou niet? Wèl waar, je hijgt. Kind zeg het toch liever, als je moe bent. Kennen we toch 'n beetje rusten, dat hêt de meester zelf gezegd!"

„Och ik loop ommers al lang weer."

De twee oudste meisjes gingen naar den meester.

„Meester, meester, Naatje is moe. Ze wil het niet weten, maar ze gaat aldoor zitten, en ze hijgt en ze zweet . . . Ze hêt zóó'n kleur."

„Wel zoo," zei de meester. „Is Naatje moê. We zullen es kijken."

Daar kwam Naatje al aan. De meester nam het klamme handje in de zijne.

„En hoe voelt ons kleine Naatje zich wel?"

„Best Meester"

„Niet 'n heel, klein, beetje vermoeid?"

„. . . Zóó'n pietsie . . ."

Er werd een rustpauze gehouden. De meester overlegde met de grootste jongens.

„Laten we een draagbaar maken," zei er een.

„Zou 'n flinke tak ook niet voldoende zijn?" vroeg de meester.

„Ik weet goed gemaakt" zei Jaap, die van bizondere maatregelen hield. „We nemen den stok van den meester, en dan maar dragen, jongens!"

„Wat?" zei de meester. „M'n stok, die geef ik nooit af!" En hij zwaaide hem in het rond, en plantte hem naast zich in den bodem of hij zeggen wou: heb het hart eens, dat je er aan komt!

De kinderen lachten. Neen, zij gevoelden het: zijn stok moest men den meester laten. Dat was een stuk van hemzelf!

'n Sterke tak dus maar gezocht, en toen de rustpoos om was, werd Naatje erop getild. — De armen sloeg zij om den hals van twee groote jongens, die haar dragen zouden, en voorwaarts ging het. „Ahooi!" riep de klas . . .

Wat een gelukkige kleine Na zat er, neen hing er op den tak. Maar ook: wat een gelukkige twee baasjes liepen er naast haar!

In iedere jongen woont een ridder. Hij mag dan nog

zoo verborgen zijn achter een dikke doornhaag van egoïsme, achter een stuggen muur van nuchterheid, verlegenheid, valsche schaamte, brani misschien, — hij is er, in een verborgen hoekje, en hij loert om voor den dag te komen, en zijn ridderrol te spelen, edel

Wat een gelukkige kleine Na zat er....

en dapper en opofferend te zijn, de onschuld te helpen en te strijden voor al wat zwak is...

De jongens hielden eigenlijk niet zooveel van Naatje. Zoo'n saai, dom kind, waar geen aardigheid aan was, zoo'n kruidje-roer-me-niet, waar je niet eens naar wijzen mocht... Wat had je daaraan.

Maar nu zij den ridder mochten spelen, nu zij in haar een vrouw, een kind te beschermen, een zieke te

dragen kregen, nu zwol hun de borst van trots en teederheid om 't lichte vrachtje, dat zoo vertrouwend op hun armen rustte, en zij hadden in mannelijke kracht haar wel naar het eind van de wereld willen dragen.

Andere jongens zagen het en vonden dat zij ook wel voor dit liefdewerk in aanmerking kwamen, — want ook in hen zocht de ridder een uitweg, — en met gemaakte onverschilligheid gaven zij den meester te kennen, dat zij de anderen wel eens wilden aflossen. En de meester had gelukkig zooveel tact om hun allemaal successievelijk een beurtje te gunnen.

En de meisjes waren bevredigd, dat de jongens dat voor de zwakste van haar overhadden. Zoo hoorde het ook, net goed!

Het was tenslotte de geheele klas, die zich zedelijk opgeheven voelde door dat eenvoudige feit, dat twee van de jongens het kleine, zwakke meisje droegen; het was of de heele klas haar droeg en de stemming was o, zoo goed, zoo zuiver en vroom en toch zoo onbevangen blij en gelukkig, toen ze daar gingen, in flinken marschpas nu, zingende, de meester met Daveke en de mondharmonika voorop . . .

Jammer, dat zoo'n dag zoo gauw om is. Maar ja: aan alle lofzangen komt een eind, en zoo vonden zij zich, het programma afgewerkt hebbende, op een gegeven oogenblik weer in den trein, eenigszins versuft en verpuft, de kleeren wat uit de plooi, de gezichten bestoft en tevreden, terwijl het sleepend geworden gezang en het neuzerig geblaas van de zeurderige mondharmonika telkens grooter hiaten lieten, die vol werden van een doezig zwijgen . . .

's Avonds is de wereld overal eender. De nacht spreekt enkel maar met lichtjes. Dat is de morse-taal van den nacht: weinig lichtjes zijn een dorp, en vele zijn een stad. Maar héél veel, en die in het water spie-

gelen, dat is een groote stad, dat is... Amsterdam!

Reeds remde de trein.

Zijn jullie klaar?

Niemand iets vergeten?

In het avondlijk verlichte station stonden de moeders, of ze d'r niet vandaan waren geweest...

Zingende, op 't laatste oogenblik weer kwiek en frisch en vief, — kwam de klas binnen.

„Daar zijn we!" De coupé's werden opengegooid.

„Voorzichtig kinderen, wachten tot-ie stilstaat."

Goddank, dacht de meester, die heb ik allemaal weer in goeden toestand afgeleverd. — Want dat is nog de grootste zorg, die zoo'n heelen dag op een meester drukt (en daar denkt mijnheer Droogstoppel ook niet aan, als hij hem zijn „vacantiedag" benijdt!): wat kan er op zoo'n reis niet allemaal gebeuren met andermans kinderen, die je onder je hoede hebt, en waar je toch maar verantwoordelijk voor bent...!

Het was een warm-toegestopt, slaperig, in-gelukkig pakje kind, dat de moeder van Naatje in ontvangst had te nemen...

De meisjes stoven naar haar toe.

„Juffrouw de jongens hebben d'r gedragen."

„Ze hêt 'n heele bal gehak opgegeten."

„Ze is niks moei hoor, we hebben goed op d'r gepast."

Ja... ja... ja... de vrouw geloofde het wel, dat het beste brave kinders waren, en een beste meester; dat haar meisje het goed had gehad.

Haar oogen knipperden van 't vocht, en haar lippen beefden, toen ze het, schor, eruit bracht: „God zal 't u loonen, meester..."

SIJTJE, OF DE OUDERLIJKE MACHT.

En nu *wil* ik die breikousen niet meer zien!" zei de meester, boos.

Hij had tegen alles gestreden.

Daar was het vrije kwartier dan ingevoerd. De overheid had haar best gedaan. De kinderen zouden spelen, zich ontspannen, loskomen voor een poos, uit het enge keurs van de klasse-onbewegelijkheid, uit de verstarde lichaamshouding, die het zitten in de bank meebracht...

Bij de jongens ging dat vanzelf. Die stoeiden en ravotten, en vochten desnoods, dat het een hartelust was. Die kwamen met kleuren als boeien, met oogen tintelend van pret, met de das scheef om d'r hals en de broek wat zandig en vertrokken om d'r beenen, weer in de klas, lekker opgefrischt, naar lichaam en geest.

Maar de meisjes...! Zeg tegen meisjes dat ze spelen mogen en zij zullen eerst, met een nuffig mondje, rondzien, wat anderen doen, of het niet gek staat, of ze haar jurk niet kunnen vuilmaken...

Het vrije kwartier had de meisjes 'n beetje overvallen. Ze wisten eerst niet goed hoe of wat, net als 'n vlinder, die uit de pop komt. Daar staan we nou...

En spoedig zat àl, wat 'n plaatsje kon vinden, reeds in 't plantsoen op 'n bankje. Precies als in de klas. Alleen 't was in de vrije lucht, en ze kwebbelden wat meer.

„Hoe is 't meisjes?" zei de meester. „Zitten kunnen jullie den heelen morgen nog! 'k Zou de beenen maar 's gebruiken."

Hè ja, dat was aardig. En ze gingen wandelen, netjes, op 'n lange rij, dicht naar elkaar toegebogen, om niets van 't gesprek te verliezen . . .

En spoedig zaten zij weer, en strikten elkanders linten netjes, en snoepten 'n dropje, en ginnegapten en gichelden en streken d'r jurken glad . . .

. . . . Dat moet 'n volgenden keer anders, dacht de meester.

En 'n volgenden keer wàs het ook anders, want toen hadden de moeders het vrije kwartier ontdekt. En de moeders wisten er wel raad mee. In een ommezien verschenen er kleine broertjes en zusjes, die opgepast moesten worden. — De meester begreep niet waar die kleine kinderen zoo gauw vandaan kwamen. Maar hij bond er den strijd tegen aan.

„Geen kleine kinderen meer om m'n klas heen!"

Toen verdwenen de kleine kinderen, zooals zij gekomen waren — „'t Mag niet meer." —

„Jullie moeten spelen," zei de meester; „net als de jongens."

„Gunst ja! Wie hêt 'r 'n springtouw? Lâ-me bikkelen!"

Want een meisje speelt niet zóó maar. 'n Meisje verlangt daarvoor haar benoodigdheden, 'n pop, 'n serviesje, 'n springtouw; het wenscht „'n potje" te knikkeren, of 'n aftelspelletje te doen, van „Iene miene mutte . . . ," om eerst vast te stellen wie „'m" is.

Het mag graag, half dansend, op versjes werken, in een grooten ronden kring, en met veel bijwerk van passen en bewegingen:

„In Holland staat een huis."
„Van je singela, singela, hopsasa . . ."

Een meisje is niet zoo wild, maar wel zoo rijk aan folkloristische verbeelding als een jongen. Het is de bewaarster van lied en traditie. Het heeft lange staarten van coupletten in het hoofd, en waakt als een priesteres over de usances en regelen van het spel. Niet zooals een jongen, over de regels van recht en onrecht, maar over die van volgorde en gebruik. Niets is zoo conservatief als een meisje.

Behalve misschien, haar moeder.

Want de meester had met de moeders nog niet afgerekend, toen hij de kleine kinderen had weggestuurd.

De volgende dagen zag de meester de meisjes weer wandelen, en was tevreden.

Tot hij eens goed toekeek. En wat zag hij daar? Een nieuwe reden tot ergernis, een duivelsche uitvinding... Lange, kronkelige dingen, aan vinnige, puntige, blikkerende naalden gestoken, waar ze met ingebogen borst en samengedrukte armen en naar beneden gerichten hoofde over liepen te penkletteren, of heur leven ervan afhing...

Welja, waarom niet...?

„Wat hebben jullie nou: breikousen?"

„Ja meester. Motten we, van me moeder. Drie naadjes moeten we afhebben..."

Ah... de moeders zaten er weer achter...

De Hollandsche moeder, vooral de vrouw uit het volk, is een eerste klasse opvoedster. Ze weet wat een kind toekomt: de meisjes moeten werken, en de jongens... ja... de jongens?... Dat is het sterke geslacht: die mogen luieren of spelen. Misschien zijn zij daardoor wel het sterke geslacht!

Waarvoor heeft een meisje haar handen gekregen? Toch zeker niet om leeg te zitten, wat? In een huishouding is altijd genoeg te doen en als er niets te doen is, dan is er nog wel een breikous. 't Staat niet voor

een meisje, om met de handen over elkaar te zitten. Spoel 'n koppie, schil 'n aardappel, brei 'n kous . . . !

Ja maar, die kous, daar zou de meester nu toch 'n stokje voor steken. Tenminste in 't vrije kwartier.

Toen ging het als een loopend vuurtje rond: „De breikousen moeten weg. 't Mag niet meer."

Ja, en een meisje is een wettisch wezen. Als 't niet mag, dan mag et niet. Dan doe je het misschien nog zoo'n beetje heimelijk, maar de gestelde machten in 't gezicht trotseeren, dat gaat niet op.

Aan een breikous echter, valt niet heimelijk te werken.

Den volgenden dag dan ook verschenen de meisjes zonder breikous. De drie gedroomde „naadjes", de drie verrukkelijke naadjes die er op hadden moeten komen, bleven in de pen.

Maar één meisje was er . . .

„Hoe is het, Sijtje? Heb jij nu tóch een breikous meegenomen? Ik had immers gezegd . . ."

„Ja maar, ik moet!" zei Sijtje, met een ernstigen blik.

„Wat? Je moet? Kom es gauw hier, grappenmaakster . . . !"

Maar Sijtje was geen kind om mee te schertsen. Ze keek den meester in de oogen, of ze wou zeggen: „maar man, wees toch niet zoo onbegrijpelijk!"

„Ik *moet, van me moeder,*" zei ze met diepe overtuiging. „'k Moet drie naadjes afhebben!"

En de meester keek haar aan, zooals zij daar stond, — klein, schraal, ijverig, volkomen-onder-de-suggestie . . . Er verteederde iets in hem, er ging een droefenis door zijn gedachten.

. . . Arme, kleine Sijtje . . . ! Arm, lief, dapper onderworpen kind!

Hij wist, dat hij weer een phase van een stillen, hardnekkigen strijd beleefde . . .

Een goedgezind onderwijzer kan weleens iets voor zijn kinderen doen, zelfs wel heel veel; maar hij vermag niet alles. Er is een invloed, die buiten hem, achter hem om werkt, die menigkeer andere ideeën, die eigen plannen met het kind heeft, en die maar al te vaak

„'k Moet drie naadjes afhebben."

met halsstarrigheid den uitgesleten weg der vooroordeelen kiest en geen genade kent. Dat is de ouderlijke macht, en als die anders wil dan hij, dan valt er voor hem niet veel goeds meer te doen; dan wordt het een trekken aan het kind, van weerszijden, en wie de wet niet achter zich heeft, en zich niet schrap kan zetten tegen 't Staatsgebouw, die trekt aan 't kortste eind.

Sijtje was niet de grootste druktemaakster van de klas. Stil, maar ook niet op haar mondje gevallen. Zij had reeds een strenge, stalende levensschool doorloopen en kon snibbig genoeg uit den hoek komen, wanneer men haar niet met rust liet.

Maar dat was ook alles: verder was er niets dan goeds van 't kind te zeggen. Een schraal, spitsig snuitje, waarvan de kleur zeker niet op overvoeding wees; een trouw, oprecht hartje, een lichaampje dat van aanpakken, een paar handen die van werken wisten. Maar, ook, — en dit was het bizondere, — een stel hersens, zóó van zessen klaar, zoo helder en bij en paraat, dat de klare intelligentie haar uit de oogen keek en zij alles met gemak aankon, wat de school haar maar te verwerken wou geven. Was het heele Sijtje werken gewend, haar hersens waren als een goede machine, die niet geolied hoefde te worden, haar hersens liepen vanzelf.

O, als Sijtje gewild had . . . ! Wat zou die de knapste jongens hebben kunnen maken en breken, wat had zij ze ver achter zich kunnen laten!

Als Sijtje gewild had. Maar Sijtje had geen wil. Sijtje had alleen den wil van haar moeder. Sijtje wist alleen van plicht-doen, en gehoorzaam zijn. Zij had martelaarsbloed in zich, niet dat van de groote martelaars, die vader en moeder verloochenen om in de wijde wereld hunnen God te gaan dienen, maar van de kleine, die ingekerkerd in hun celletje-van-plicht, de suggestie dier muren niet van zich af kunnen schudden en het vermogen verliezen om naar buiten te zien.

Sijtje wist dat er gewerkt moest worden — en het Werken in een Hollandsche huishouding schrijft men met een groote W. Zij stond op haar vierde jaar kopjes te wasschen, zij wreef als meisje met haar teere armpjes den grond, tegen een man op, en deed op haar negende met haar moeder de wasch. Zij werd geëxploi-

teerd als een kleine toekomstige dienstbode en huissloof. — Toen de gemeenschap kwam, om het kind in de schooluren op te eischen, werd dat als een brutale inbreuk op de rechten van het gezin gevoeld en er werd slechts schoorvoetend aan voldaan.

Dat was de groote, stille strijd, dien de meester te voeren had, en met hem de andere autoriteiten, die ter bescherming van het kind tegen den ouder gesteld zijn. Het is een strijd die op honderden plaatsen, op honderd manieren gevoerd wordt, — en de annalen van verscheidene instellingen, ook die van de leerplichtcommissies, kunnen u de namen doen zien, die in series terugkomen, altijd weer dezelfde, uit altijd weer dezelfde families en die op altijd weer dezelfde schermutselingen, om altijd weer dezelfde redenen, wijzen. Meestal is de oorzaak dan te zoeken in een laag moreel en sociaal gezinspeil, dat als een ziekte heele geslachten en families beheerscht. Doch er zijn ook gevallen waarin er op de stukken als kantteekening maar één woord voorkomt: *onwil*.

Toen de meester den eersten keer bij Sijtje kwam, om te kijken waar zij bleef, was haar zusje ziek, en lag zij den grond te boenen... Hij verzocht vriendelijk, haar zoo gauw mogelijk weer naar school te sturen, en prees het kind, om de moeder te vermurwen. Maar hij had den harden vijandigen blik gezien...

Toen hij den tweeden keer kwam... want er was telkens een andere reden om het kind thuis te houden...

Den derden en vierden keer ging hij niet meer. Met den wilszwakken vader was niets te bereiken, en de moeder had hare beginselen, waarover zij zelfs geen discussie toeliet. Zij vond niet dat een meisje zooveel leeren moest...

Hij werd de deur uit gekeken, hij werd weg-gekopjeskletterd, hij was geen turf hoog meer toen hij buiten

kwam, en blij dat hij op normale wijze de straatsteenen bereikt had. Hij had een zeer onaangenaam gevoel in de maagstreek, en verlangde zijn eigen denken niet in 't gezicht te zien. Hij was verslagen, weg, knockout en hij had zin om te vloeken, alle duivels uit de hel...

Hij wist het: hier was voor hem niet meer te doen; hier konden alleen de autoriteiten en de wet nog helpen. En het proces zou dan het gewone, noodzakelijke weggetje gaan: de ouders van leerling die-en-die worden opgeroepen... om gehoord te worden..., en dan veroordeeld tot zoo-en-zooveel boete of dagen hechtenis..., amen.

Op zijn best was er dan aan het schoolverzuim een eind gemaakt, als de mosterd niet al te lang na den maaltijd kwam. Maar daarmee was de verhouding tusschen school en huis nog niet goed, en toch, — het werk voor het kind kan niet zoo vruchtdragend zijn als noodig is, wanneer er aan die verhouding te veel hapert.

Arm, klein Sijtje, dat als een kaatsebal heen en weer geworpen werd!

„...Zeg aan je moeder..."

„...Zeg aan den meester..."

De eenige verontschuldiging voor Sijtje's moeder was, dat zij zelve lichamelijk zwak, het werk niet aankon, en verbitterd door een dronkaard-van-een-man, tegenover alles vijandig stond, dat het in de wereld beter had dan zij. Het waren haar onmacht en haar ongeluk, die zij op de menschen wreekte, en onbewust, ook op haar kind.

Veel van dit alles ging den meester door het hoofd, toen hij op het kleine meisje neerkeek dat hem met de kous, de plicht-van-de-breipen voorhield.

Hij had er bijna om kunnen lachen, — als het niet

zoo treurig was geweest. — Want het ging niet om dergelijke kleinigheden, waarin hij natuurlijk wel overwinnaar kon blijven. Het ging ook niet om dat beetje schoolverzuim, dat een vlug en schrander kind als dit gemakkelijk in kon halen. Het ging om Sijtjes toekomst.

En terwijl elke dag hem toeriep, toeschreeuwde dat er van het meisje iets bizonders te maken viel, dat zij begaafd en intelligent en als diamant zoo vast en helder was, wist hij dat hij machteloos stond en geen hand zou kunnen uitsteken om haar te helpen.

Hij wist dat zij den weg van de sloofster zou gaan, zij die had kunnen heerschen; dat zij haar heele leven zou moeten kruipen, terwijl zij had kunnen vliegen, — en toch . . . : hij kon geen poging doen om haar op te heffen . . .

Want het kleine meisje zelf was te diep bedolven onder de suggesties en zekerheden van haar milieu, dan dat hij haar had kunnen bereiken of zij hem ook zelfs maar had kunnen hooren.

Bevangen door den lust om zich te offeren, die de besten van ons vernietigt, was zij het er heelemaal mee eens, dat de school, dat dagelijksch feest voor haar denken, pas in de tweede plaats hoorde te komen. Het was al te heerlijk, het leeren. Zij speurde den geur van egoïsme aan dit deel van haar leven, en was eerst weer gerust, als zij de volle zwaarte van de werktaak op zich voelde neerkomen.

Zij was, — door de oefening van eeuwen en geslachten, — een klein, volmaakt werkdiertje geworden en wist niet dat er nog een ander werken kon zijn, dan het geplas in den wateremmer met spons en leerelap . . .

Zij was er volkomen onbewust van, dat men, — wat Multatuli er ook van moge zeggen! — zijn kleine en naastbijliggende plichten tegenover zichzelven en zijn

omgeving soms verwaarloozen moet, om aan zijn groote en verderaf liggende plichten, tegenover zichzelf en de gemeenschap, te kunnen voldoen. — Zij dacht dat het leven bestond, — en voor haar altijd moest blijven bestaan, — uit schrobben, eten koken, op de kinderen passen en... breien, en kwam niet op de mogelijkheid, dat zij, *zij*, van haar gaven een ander en beter gebruik kon maken.

Zoo ging zij met blinde oogen aan schatkameren voorbij, die slechts op haar: „Sesam, open u!" wachtten om haar te verrijken en te bevrijden; zoo is er een heel geslacht vrouwen voorbijgegaan, die, geschikt en gereed, maar door een laatsten schroom bevangen, door onwetendheid en vooroordeel teruggehouden, verwijlden bij de grenzen van den nieuwen tijd en wien het slechts op lateren leeftijd gegeven was, een blik in het beloofde land te slaan.

Arme kleine Sijtje; lief, dapper, pretentieloos, onderworpen kind: waarom was je niet 'n beetje egoïstischer, 'n klein beetje opstandiger? Had je toch maar, behalve de schranderheid en het goede hart, *iets* gehad van het appelenjog! [1])

Ja, en was je „überhaupt" maar een jongen geweest! Dan had er nog wel een mouw aan gepast kunnen worden! Want zelfs de meest onwillige ouders zien nog wel in dat een jongen „iets worden moet", en gelooven gaarne dat zij meer profijt uit hem kunnen trekken, evenals hij uit zichzelven, naarmate hij meer leert. Maar een meisje!

Zoo was Sijtje dus aan alle kanten veroordeeld.

Had de meester haar moeten inlichten? Had hij haar de oogen moeten openen en opzetten tegen haar ouders? En waarvoor? Welke geluks-zekerheid kon hij haar aanbieden?

---

[1]) Zie het betreffende opstel.

„Wat moet je worden Sijtje?"

„Ik moet zoo gauw mogelijk in een dienstje."

Hij probeerde nog contact met de ouders te krijgen maar er was geen redden aan.

Zij werd een puike dienstbode. En wat stak daar voor kwaad in? En welke haan kraaide ernaar, wie bekommerde zich erom, dat er ergens een dienstbode bestond, die met den aanleg van een professor rondliep? De menschen, die haar gehuurd hadden, waren verbaasd over haar keurige boodschappenlijstjes en prezen zich gelukkig om de feillooze manier, waarop zij volgens 't recept wist te werken, zonder zich ooit te laten verschrikken door de grammencijfers, die der gemiddelde keuken-prinses het koude zweet plegen te doen uitbreken.

Maar toen Sijtje ouder geworden was, en wat meer in de wereld had rondgekeken; toen zij gezien had hoe hare „jongejuffrouwen", — die het niet konden! — de talen maar voor 't leeren hadden en voor moeilijke sommen gezet werden, waar zij om glimlachte en naar verlangde; hoe zij naar de piano gedreven moesten worden en door haar, in haar eenvoud, nog geholpen aan hun opstel, en hoe zij toch in de best betaalde en meest geëerde beroepen een plaats vonden, — toen wist zij wel wat voor onrecht haar geschied was. Toen dacht zij nog weleens terug aan den vragenden en medelijdenden blik van den meester; haar oogen waren geopend, zij was onder haar jeugdsuggestie vandaan, zooals wij allen ten slotte, — 't mag dan wat korter of wat langer duren, — onder onze jeugdsuggesties vandaan komen. Zij wist dat zij voor haar heele leven te kort was gedaan.

En toen zij eindelijk, met haar metselaartje getrouwd, in haar eigen woning zat, met de baby op schoot, toen lag er een verheerlijkte glimlach over haar jong gelaat,

dat de waardigheid droeg der souvereine moeder, die haar kind zal weten te verdedigen tegen een wereld, en zij zei het, vol vastheid, tegen zichzelven: „Mijn kinderen zullen leeren!"

BLOEME DE KOOPVROUW

Maar er waren nog wel méér flinke meisjes in de klas . . . Daar had je Bloeme. Op haar was immers de heele klas trotsch!

Bloeme, weet je, dat is een koopvrouw. Haar moeder „zit op de mart", met linten en galon en al dat soort spul . . .

Als de kinderen strikken in d'r haar hebben, vraagt Bloeme, onder het spelen door: „Wat hêt dat lint nou gekost? . . . Krijg je bij ons goedkooper."

Op Woensdagmiddag, dan zit ze bij d'r moeder, aan het stalletje. Heeft ze laatst toch in een paar uur voor over de vijftig gulden verkocht!

„Me moeder zegt, dat komt omdat ik zoo'n strot heb!"

Maar ja, de kinderen weten het wel; in den strot alleen zit het 'm niet: je moet er ook idee voor hebben. Iedereen kan het maar niet!

„Mijn Bloeme, God zal d'r zegenen", zegt haar moeder, „is een prachtkind. Wat ik u zeg meester: ze spaart m'n man geregeld een boekhouwer uit. Rekenen kan ze: om God te loven! 'n Wonder: bij zóó'n meester! Leerd-u maar alles ân d'r, hoor! Al wat ze van u meekrijgt is goed besteed. De kinderen zullen nog altijd zoo'n meester hebben; gun ik ze niks kwaads."

Op Grooten Verzoendag, dan loopt Bloeme met een

mooie witte schort over d'r Sjabbesjurk. Ze komt dan niet in de buurt van school, maar de kinderen hebben haar toch wel eens gezien. Op zulke dagen staat haar zwarte bos haar stijf uit van de krulletjes; maar één wanhoop heeft Bloeme: ze kan niet wit zien. Nooit ziet ze d'r nou eens slecht uit, al vast ze ook een heelen dag! Dat is toch verschrikkelijk!

Met een kleur als een bellefleur loopt ze rond, en haar eenige troost is, d'r tong te laten zien aan de kameraadjes, in de hoop dat die het meest beslagen zal zijn van allemaal.

„Hoe lang vast jij?"

„Ik maar een halven dag; volgend jaar mag ik een heelen."

„Ik een heelen; kan je wel zien an m'n tong."

„Nou, je ziet er nog niet slecht van uit!"

„Als ik op den dood leg heb ik nog 'n kleur. Me moeder zegt, dat komt van de frissche lucht op de mart. Doe d'r wat an!"

„'k Heb gehoord van een jongen, die hêt stilletjes 'n broodje gegeten."

„Wat een lafaard."

't Vasten, dat is juist het mooiste van den Grooten Verzoendag! Zonder dat zou er niets aan zijn.

En dan het „aanbijten". Als je met je moeder de avondtafel mag klaarmaken, die gereed moet zijn, wanneer „de mannen" uit de kerk komen.

En als er dan „drie sterren aan de lucht staan", en kalender en klok stemmen overeen, en al het leed van den dag is geleden, en je mag beginnen te eten . . .

Aardig schrans je dan . . . Maar 'n beetje 'n bang gevoel heb je toch, want weet het wel: dan zijn de boeken afgesloten, en valt er verder niets meer te verzoenen, dit jaar . . . Alles staat onherroepelijk vast . . .

Volgenden dag is Bloeme weer op school, en springt zij weer hoog òp van de Hoeplazee . . . !

Bloeme is een zakenvrouw, dat kun je merken als er zooiets te doen is in de klas, 'n cadeautje koopen of iets dergelijks. Dan neemt zij vanzelf de leiding.

Laatst ook, toen dat stelletje meisjes, namens de klas, Naatje in het ziekenhuis heeft bezocht. (Ja, want ik zal het U maar zeggen: Naatje is er toch niet aan kunnen ontkomen; evenmin als later aan het sanatorium, en in het ziekenhuis hebben de meisjes haar bezocht, en de druiven van den meester en de klas waren veel grooter en mooier dan alle andere druiven, net als de dadels van Hassan, waar Multatuli immers ook van vertelt dat zij drie maal grooter waren dan ze waren!) Maar het was Bloeme die ze toen gezegd heeft, hoe ze het geld zoo goed mogelijk besteden moesten en ze is in de tram en het ziekenhuis opgetreden of het haar dagelijksch werk was.

'n Ander voelt zich dan onzeker en verlegen, maar voor een zakenvrouw is zoo iets 'n kleinigheid.

En toch, diezelfde Bloeme, die zoo'n praats heeft, weet je hoe die van binnen is? Die heeft „zóó'n grooten mond, en zóó'n klein hartje"...

Moet je maar eens hooren, dien dag van het sanatorium.

Op een morgen, de moeder van Naatje aan school.

„Och, m'n kind was zoo blij met den brief van de klas, maar als de meisjes d'r nou nog es 'n plezier zouen willen doen. Ze wil nog zoo graag es iemand zien, ze is toch altijd goed met iedereen geweest"...

Goed, de meisjes gingen, met de Gooische tram. Ting, ting, ting. Dan kom je in een heel ander land...

Fijn ruikt het daar, en allemaal bosschen, en die groote, stille heide, waar je van zingen kan...

En in het sanatorium. Och, d'r lagen d'r zoo heel veel, en Naatje zoo wonderlijk daartusschen, met

zoo'n vreemden, geheimzinnigen glimlach, net of het hun kameraadje al niet meer was...

Ze wisten haast niet wat ze zeggen moesten. Al het nieuws, dat ze van school meebrachten leek zoo ver, zoo verbleekt, zoo onbelangrijk hier...

„We moesten je nog dagzeggen van Jaap Seegers. Die hêt 'n baas."

„O"... glimlacht Naatje. „Kijk es, dat is me handwerkie... Zuster waar legt het?"

Ja, da's waar ook. Op school gaat alles met meesters en juffrouwen, hier met zusters. En ook wel es 'n dokter. Die is dan net als de bovenmeester op school.

„Wat doe je nou zoo'n heelen dag?"

Langzamerhand komt Naatje op dreef, vertelt ze van het leven hier... „Me doene spelletjes, wàt fijn!... Maar 'k wil toch liever thuis zijn," — zegt ze, vaag peinzend, strak...

„*Als* je nog maar thuis komt!", zegt er een, stommeling, uit het troepje.

Dadelijk is Bloeme erbij: „Och kind, je bent mal," zegt ze met haar grove stem, die nu 'n beetje extra hard en nadrukkelijk klinkt. „Ja, ze zal daar niet meer thuis kommen! Over 'n paar maandjes hè Na? Zal je eens wat zien. Dan hêt ze zùlke dikke wangen gekregen, versieren we het heele school! — Aardig blij zal je moeder zijn! Nou, ik wou d'r gezicht weleens zien, als je daar zoo dik terugkomt...! Je moet maar goed melk drinken hoor, kan je op het laatst gewoon Amsterdam niet meer in"...

„Gunst ja, dan rol je net als 'n tonnetje...!"

„Pas maar op, anders krijg je nog de dikte, da's ook 'n ziekte!"

Nu doet iedereen 'n duit in het zakje, en Na is heelemaal tevreden. Hè, die Bloeme, die weet het toch maar. Naatje is weer echt ingegroeid in het troepje. Ze vindt het knus dat zij er zijn, ze is weer van hen,

en zit met glinsterende oogjes en hooggekleurde wangen en opgewonden stemmetje te vertellen . . .

Jammer dat de bezoektijd nu net om is . . .

„ . . . Dag!" En nog es wuiven . . . „Dag . . . !"

Buitengekomen, krijgt de „stommerd" van alle kanten op d'r kop.

Hoe kan je nou zoo iets zeggen! Al denkt men het, dan zegt men het nog niet.

„Gammerkop!" [1]) zegt Bloeme. „Hoe is men zoo'n gammer!"

„En ze ziet er ommers prachtig uit", zegt 'n ander. „In 't sangetorium kan je best beter worden."

Maar Bloeme is stil. Anders het hoogste woord en nu loopt ze d'r maar bij . . . Saai is dat . . .

En de heele stemming is gezakt. 's Morgens zoo lustig, al te lustig, en nu . . .

Maar de dag is ook al haast om. Zoo meteen nog in de tram, en dan naar huis, eten . . .

„Hei je nog wat?" . . .

Wat duurt het lang eer de tram komt . . .

Stil is het in de omgeving. Je hoort het flauwe geluid van het sanatorium, daar ginds, waar ze Naatje hebben achtergelaten . . .

En nog altijd komt de tram niet.

Ze zitten dicht tegen elkander, bij den boom. Het wordt kil, de zon gaat onder; de hei sluiert zich, de boomen verwazen . . .

Wat is dat: tek . . . tek . . . Wat leekt daar tusschen de takken? Is dat . . . de avond . . . de herfst?

En plotseling, met een kreet, Bloeme, voorover, op den grond . . . En huilen . . . huilen . . . !

. . . Alsof haar het hart zou breken, woest, met alle hartstocht van haar ras, zoo ging zij te keer, en was niet tot bedaren te brengen . . .

---

[1]) Domkop.

En ineens begrepen de meisjes het. Als Bloeme zoo huilde... die wist wel waarom ze huilde... dan was er iets héél ergs...

En zachtjes schreiden de meisjes met haar mee... om... om alles... om Naatje... om al die ellende...

Ja, dat is nou Bloeme, de koopvrouw, God zal d'r zegenen, omijn!

LAURENS.

Er is een bepaald soort jongen. Alle onderwijzers kennen hem. Als je hem tegenkomt, als je het geluk hebt hem in je klas te bezitten dan voel je je lekker als kip. Je hart gaat open. Je bent tevreden in je onderwijzersbestaan. Je voelt, dat je nuttig, dat je noodig bent, dat je een belangrijke plaats vervult. Je zou geschapen moeten worden als je er niet was, alleen om dien jongen.

Want je moet immers zijn vraagbaak, zijn dokter Alwetend, zijn encyclopaedie, zijn poort-der-wetenschap zijn?

Ofschoon, neen, verbeeld-je maar niets: je bent lang zoo gewichtig niet. Je bent maar zijn knecht, de gesjochten bootsman die hem rondvaart over de breede wateren der kennis, je bent de sjofele gids die den toerist mag rondleiden in het interessante gebied van het weten, waar hij alle hoekjes en gaatjes van verlangt te kennen.

En wee als je in je taak te kort schiet: hij zal wel zorgen dat je niet verflauwt! Hij sleept je eenvoudig met de haren erbij: alsjeblieft, wat is dit, wat is dat; waarom doen ze dit zoo, waar komt dat vandaan?

Zoo'n jongen, of hij schoolgeld betaalt of niet, verlangt „waar voor zijn centen": wetenschap wil hij hebben en daar dient de meester voor, om hem die te geven.

En och, de meester geeft ze hem toch zoo graag! Niet enkel uit intellectueel, uit echt, lekker, goed schoolmeesters-plezier-in-de-kennis; dat óók wel, want het is een genot als er nu eens eentje komt die die zuivere belangstelling voor de kennis op zichzelf toont; maar omdat het ook altijd zoo'n heerlijk, openhartig, trouwhartig, vriendelijk, levendig, pittig, degelijk stuk jongen is, waar dat mooie academische verlangen-naar-wetenschap in leeft.

Het is de jongen, die je gerust op een boodschap kunt uitsturen, de jongen die initiatief heeft, dien je kunt leeren hoe hij iemand hoort te ontvangen, hoe hij een kast moet schoonmaken; de jongen die begrip, die wil heeft, waar „wat bij zit".

Geef zoo'n jongen 'n paar heldere guitige oogen, een blank velletje vol zomersproeten, een bos rood haar, een armelijk maar heldergewasschen kieltje en ge hebt den heelen Laurens.

En daar we nu dezen keer toch van het algemeene op het bizondere zijn gekomen, wil ik er, vóór we ons blijvend bij dat bizondere bepalen, nog 'n algemeene trek bijvoegen: zoo'n jongen komt altijd „uit een goed nest". 't Mag dan al armelijk of eenvoudig zijn, *iets* is er toch altijd, dat den onderzoeker doet zeggen: aha, komt dáár de flinkheid van dien jongen vandaan!

Bij Laurens was dat al heel duidelijk. „'n Best gezin", zei de meester. Den vader van Laurens kende hij heel goed. Was menigmaal in het vereenigingsleven naast hem opgetrokken. Een eerlijke dappere strijder; een eenvoudig, maar beschaafd, verstandig man.

Er zijn prachtige figuren onder het volk, bescheiden stoere types, die stil en ongemerkt maar met bewonderenswaardige volharding het ruwe werk in de organisaties doen. Zij zijn niet als de sierlijke hoogstrevende zuilen, die de welvingen der gemeenschap met elegantie dragen; maar het stevige ondergrondsche

fundament, waar alles op berust, is van hun trouw en toewijding gebouwd.

„Een best gezin". Het had de school in opvolgende rij eenige goede elementen als leerlingen geleverd, en Laurens was de laatste, maar niet de slechtste. De vader was diamantbewerker, maar wat Laurensje zou worden... ja, daar gingen hooge droomen over...! Laurens moest alles worden, waartoe de eigenschappen in het gezin „potentieel" (zegt Aristoteles) voorhanden waren, maar niet tot uiting konden komen. En Laurens was den droom ruimschoots waard.

'n Heerlijke baas! Het halve gesprek van den meester, als hij met een goede bui thuiskwam, liep over Laurens. Laurens dit en Laurens dat; hij scheen wel het universeele schoolgenie te zijn, zei zijn vrouw; maar de meester liet haar praten! Ze zou immers zelf ook schik hebben in het jog! Wat hij nu toch weer had gevraagd, die slimmerd...!

Zoo'n jongen in de klas geeft kleur en fleur aan alle lessen, maakt ze tot interessante gebeurtenissen, tot gezamenlijke onderzoekingstochten in een voor de kinderen nog ongeëxploreerde wonderwereld. Zijn schrandere, vlugge geest werkt verhelderend op allen. Als hij de dingen maar begrepen heeft, dan is het alsof hij het voor de klas heeft begrepen...

Dien winter was de meester in den loop der lessen aan de behandeling van de brandspuit genaderd. Ge weet wel, de brandspuit is altijd het pièce de résistance van de natuurkundeles: daarin culmineert de spanning, en de behandeling daarvan is, evenals die van de locomotief (de stoomschuif!) een met verlangen verbeide gebeurtenis...

Geen enkelen keer had de meester, in den terugkeerenden cyclus zijner klasse-perioden, dit deel der leerstof met zooveel genoegen voorbereid...

De volgende week zou 't komen, en de jongens schurkten zich van genot bij de gedachte alleen, en gnuifden Laurens toe . . . !

„Laurens, zeg . . . de brandspuit, hè?"

„Nou hè . . . fijn!"

Als alles nou maar goed lukte, de proeven en zoo . . . Ja maar 't was hun meester best toevertrouwd, je zou wat zien . . .

De volgende week was een koude, natte winterweek. De straten lagen vol van een smerige, sneeuwen modderbrij . . .

Dan wordt er zoowat geleden, vooral door de kleintjes uit de lagere klassen.

Dan zetten de meesters, net als wanneer 't regent, de schooldeur wat vroeger open, dat ze binnen bij de lekkere kachel kunnen gaan . . .

Maar op een middag was Laurens er niet. Dat was iets ongewoons. Natuurlijk zou hij den volgenden dag wel weer komen . . .

Maar volgenden dag was Laurens er ook niet.

Dat werd gek, want hoe moest het nu met de natuurkundeles als hij wéér niet kwam?

En zoo zonder bericht, dat was men toch van hem niet gewend!

De meester begon bezorgd te kijken en ook door de kinderen voer een onrust . . .

De volgende dag kwam, en geen Laurens.

Wat wàs dat nou?

Iedereen voelde, dat het geen zin zou hebben, de brandspuit zonder Laurens te behandelen. De beste haan uit de korf! Hij was immers degeen, die met zijn schrandere vragen en opmerkingen het levendigst de belangstelling van de klas zou uiten?

En de meester draaide het zoo, dat dien dag de

brandspuit nog niet behandeld werd. Wat moet je doen . . . ?

Goed, na 'n paar dagen komt Laurens weer.

„Ben je ziek geweest, Laurens?"

Kortaf, vóór zich kijkend: „Ja meneer".

„Maar had je dan niet even een boodschap kunnen sturen, jongen?"

„Hm . . ."

„De anderen zijn toch niet ziek bij je thuis, je vader of je moeder toch niet, hoop ik?"

„Nee meneer".

„Nou denk erom jongen", met 'n vriendelijk tikje: „we hebben nog gewacht met de brandspuit. 'n Volgende keer present zijn, hoor!"

„Ja meneer". Even 'n opkijken, 'n schitteren van de oogen, een trieste glimlach, die vroeg om begrepen te worden . . .

Ja en als je nu denkt dat de meester volmaakt was, dan heb je het glad mis. Want wat had hij moeten doen? Natuurlijk het geval onderzoeken.

In plaats daarvan ging hij . . . ja ik weet niet wat doen. Misschien moest hij letten op de turf, die in school werd gebracht, of had hij krijtjes te slijpen of een andere belangrijke bezigheid te verrichten . . . Misschien dacht hij aan zijn laatste belastingbiljet of aan salarisdag, die nog zoo ver was . . .

En na 'n paar dagen goed weer, werd het nog ééns zoo slecht. De modderbrij lag weer op de straten en er waren zieken bij hoopen.

En of 't spel ermee sprak, Laurens bleef wéér weg.

„Nu is de jongen toch zeker ziek".

De meester stuurde de kinderen erheen, om eens in 't voorbijgaan te hooren wat er met Laurens was, en vroeg er 's middags naar.

De kinderen keken verlegen. „. . . Ja . . . hij zal

morgen wel weer komen, als 't goed weer is, 't is niet zoo erg met hem, maar toch . . ."

„Zoo, gelukkig dan maar dat 't niet erg is".

De kinderen zeggen niets meer . . . 'n Inlander is net zoo zwijgzaam tegenover een Europeaan.

En de meester? Had hij weer krijtjes te slijpen? . . . Soms rukt onze lieve Heer ons aan den arm, hij roept, hij schreeuwt ons toe en we zijn als een machine, die niet aanslaat, we zijn stomp, doof, gevoelloos, blind . . .

Maar Laurens kwam dien dag *niet*.

Den daaropvolgenden dag zou er weer natuurkundeles zijn.

En eindelijk, eindelijk dan, nam de meester de beenen op dien avond, om eens naar Laurens te gaan kijken.

Hij kende de menschen heel goed, hij was er wel eens meer geweest . . . Altijd 'n prettige visite, 'n goede, vriendelijke ontvangst in een gezin waar welstand heerschte . . . Ja, en wat voor een welstand . . . ! Kijk, daar was de meester nu weleens jaloersch op geweest . . .

„Je moet die boekenkast zien", zei hij tegen zijn vrouw. „En dat is nou 'n arbeider; ik, een gestudeerd man, kan 't zoo niet hebben . . ."

„Ze verdienen er ook allemaal" zei z'n vrouw. „De groote zoons en dochters brengen mee in . . ."

„En dat buffet, en die welverzorgde gang, die keurige artistieke platen en pullen. Zulke menschen hebben het maar", mopperde de meester door . . .

Maar z'n vrouw stak al de lichten op, schikte de paar bloemen in de paar vazen en toen zag hun woning, met behulp van 'n paar handig gedrapeerde lapjes, er zóó gezellig uit, dat de meester, heelemaal weer in z'n sas, zei: „Ik zou tòch niet willen ruilen, dáár: met geen mensch!"

Als iemand dat zegt, dan is het duidelijk dat hij

het op dit oogenblik voor hem mogelijke summum van geluk bereikt heeft. Iedere econoom, die de wetten van het ruilsysteem kent, zal u dat vertellen.

En de meester schelde dus aan Laurens woning.

Het duurde lang, voor er opengedaan werd...

Maar eindelijk... „Ik ben hier toch wel terecht?" dacht de meester. En ja, hij wàs terecht, 't was immers een van de zusters; hij kende haar heel goed...

...Of hij binnen wilde komen, werd aarzelend gevraagd...

Ja natuurlijk, hij kwam hooren hoe 't met Laurens was.

'n Oogenblik moest hij in de gang wachten, en wéer vroeg hij zich af of hij niet in het verkeerde huis was... Te drommel, hij was toch wel méér bij die menschen geweest, wat had hij vroeger dan toch voor 'n heel anderen indruk gehad...

Maar vóór hij met zichzelf hierover klaar was, werd hij in de kamer genood. Daar was de heele familie... ja zeker, alles was net zoo en toch was alles heel anders... De vreemde indruk, dien hij niet realiseeren kon, bleef... Toen hij Laurens de hand gaf ging er een beklemming van dien jongen uit.

Hij voelde zich onbehagelijk te moede, verlegen haast, indiscreet. Maar wat drommel, hij kwam toch met een goed doel?

„Wel het doet me genoegen dat ik Laurens niet meer te bed vind. Maar ik hoop dat hij morgen weer zoover beter zal zijn dat hij voor de natuurkundeles..."

De vader van Laurens, tot wien de bezoeker zich gericht had, mompelde iets, en verliet de kamer...

Wat was die man oud geworden, den laatsten tijd... 't Was of een hand den meester om 't hart greep; en weer kwam die raadselachtige, beklemmende indruk.

Maar hij wendde zich tot de zuster.

„'t Is om de natuurkundeles, ziet u? We zouden Laurens daarbij niet graag missen, dat voelt de heele klas, want we weten hoe 'n belang hij daarin stelt en we hebben dan ook altijd heerlijke uurtjes met mekaar, nietwaar Laurens?"

„Ja meester", zei de jongen blij, en toen stond de zuster op, en verdween uit de kamer...

„Wat heeft je eigenlijk gescheeld jongen?" vroeg de meester.

Laurens stotterde wat; hij werd rood...

„Verkouden zeker, ja ik dacht het wel; er zijn toch zooveel zieken. Maar je bent nu toch wel zoover, hij is nu toch wel zoover" — wendde hij zich tot de moeder — „dat ie morgen komen kan?"

Voordat de moeder, — met haar matte gezicht — iets kon zeggen, was Laurens opgestaan en had zich schoorvoetend uit de kamer verwijderd...

Eenigszins perplexed, zweeg de meester een oogenblik... Maar toen begon hij weer, even trouw, tegen den broer...

„'t Is toch zoo'n flinke jongen, zoo'n ferme leerling, hè. 't Is zonde van den dag dat hij verzuimt... En kijk, u herinnert je dat nog wel, we zijn morgen aan de behandeling van de brandspuit toe, en daar moèt hij toch bij zijn, in zulke lesuurtjes is Laurens het hoogtepunt van de klas, hij heeft toch zeker wel verteld waar het om gaat? Of laat hij thuis misschien niet veel los? Op school is hij nogal openhartig. Hij doet erg zijn best en ik ben bizonder tevreden over hem; z'n laatste opstel was... zeer goed en als hij daarmee naar kantoor gaat, — we moeten trouwens toch eens over zijn toekomst spreken, had ik gedacht..."

„Ja, ja"... zei de broêr... Dan scheen ook hij iets buiten de kamer te doen te hebben...

En toen was de moeder alleen nog maar over. De meester keek rond. Iets wanhopigs spookte door de

kamer. Hij keek naar de vrouw, die strak op tafel staarde... Allen waren ze weggegaan.

Toen barstte hij los... „Maar zèg het me dan toch, zeggen jullie me dan toch, wat er is! Allemaal loopen ze weg... Kunt *u* het me dan niet zeggen? Nu *wil* ik het weten, *waarom Laurens niet naar school is gegaan!*"

Het werd stil. De vrouw keek strak voor zich uit. Om haar lippen trilde het...

De meester lei zijn hand op haar arm.

„Kunt u 't me niet zeggen...?" vroeg hij zacht...

Schichtig keek zij hem aan.

„...Hij had geen schoenen...!" fluisterde zij. Toen zonk dat hoofd in de armen neêr en de tranen druppelden tusschen haar vingers...

„Geen schoenen...!"

Een diepe schaamte kwam over den meester. Ja, de menschen in dat huis schaamden zich misschien over hun armoede, maar ze wisten niet dat er hier iemand zat wien het gloeiend overliep, die zich nog veel meer schaamde dan zij...

Want waar waren zijn hersens, waar was zijn hart geweest? Hij wist het immers best, hoe die groote ziekte, die gevreesde maatschappelijke ziekte der werkeloosheid, de heele buurt had aangevreten. Hij wist immers wat er geleden werd, hij wist van den nood...

Mijn God, en hij was met zijn praatjes gekomen... Natuurkundeles... Als je niet te vreten hebt. En geen schoenen om door dat weer te komen. Hij dacht aan de natte, koude modderbrij. Hoe was die jongen er verleden week nog doorgekomen, wàt had hij aan de voeten gehad?

De meester had het niet gezien. De meester had *niets* gezien. Terwijl de groote ellende om hem heen woedde, terwijl er honger geleden werd, terwijl de mensch, ja en ook het kind, *zijn* leerling, worstelde met de natuur, zooals het dier worstelt met koude,

sneeuw, met den bittersten nood, was de meester blind voor alles, in zijn lekker bestaantje tevreden geweest. Hij had krijtjes geslepen, wel ja en zich verheugd op zijn middageten, en was door de lessen heengedarteld, zich geweldig stootende aan de kleine ondeugdjes der kinderen, zooals een vlindertje zich stoot dat tusschen de bloemen zweeft en niet weet dat het boven een afgrond hangt...

De meester keek de kamer rond. De wanden grijnsden hem aan, leeg, kaal...

Wáar, wáar was alles gebleven in deze eens zoo welvarende woning.... Nu begreep hij dat het huis hem zoo vreemd had aangestaard. *Hoe* lang had dit lijden, deze langzame ondergang hier reeds geduurd?

„... Is dat al lang...?" vroeg hij zachtjes.

Toen kwam de vrouw los. „Lang... O God, meneer het is al over het jaar, dat vader werkeloos is... Het is zoo vreeselijk, zoo'n ramp. Eerst ging het nog; er was wat weggelegd, en de kinderen verdienden. U weet wel, ik heb beste kinderen, brave kinderen...

Maar den laatsten tijd, het is al maanden en maanden, dat ze zelf geen werk hebben... En meester, we moeten toch eten... We weten het allemaal wel van Laurens, gelooft u me, maar we hàdden niet, ik zeg u we hàdden niet om hem schoenen te geven... Ze hingen als lorren om zijn beenen... En de jongen schaamt zich zoo, hij wil nog netjes voor den dag komen. Of je gegeten hebt of niet, dat kan niemand je aanzien, maar je kleeren..."

Stilletjes huilde de vrouw. Nu had ze het gezegd...

De meester stond op. „Moederlief, dat heb ik niet geweten", zei hij. „Waarom hebben jullie niets gezegd? Eén woordje, als oud vriend..."

„M'n man schaamt zich zoo, juist voor z'n oude vrienden".

„Moeder, doe me een plezier en roep Laurens even, dat-ie me uitlaat..."

En in dien tijd dat de moeder weg was, hield de meester groot beraad. Ja, ik mag het wel zeggen: hij hield dronkemansgebed.... Want salarisdag was al een poos achter den rug. Dat is een leelijk ding. Je weet dat zoo niet als buitenstaander, maar de schoolmeesters weten het: wanneer de datum van de maand met twee cijfers geschreven wordt, dan is 't al mis in hun beurs...

Begin van de maand is de schoolmeester 'n heele held. Hij is solied als de bank. Alles wordt dan afbetaald. De huur, het gas, de belasting, de fondsen, de contributies en wat er zoo meer te pas komt in een cultuurmenschen-huishouding... Ja, hij is dan zóó solied, hij betaalt zoo degelijk en nauwgezet alles af, dat hij bij wijze van spreken geen cent meer overhoudt. En dan komt er nog een lange maand, waarin hij eten moet, en leven met zijn gezin...

Nu kunt ge begrijpen dat hij den zevenden, achtsten, den negenden misschien nog, met een hooge borst rondloopen kan. Maar vanaf den tienden, als het nulletje achter het ééntje komt, is het onherroepelijk mis; dan wordt, in omgekeerde verhouding tot het cijfer, de schoolmeester hoe langer hoe kleiner, om op het eind van de maand tot een nietig scharminkeltje te zijn ineengekrompen, dat nauwelijks de oogen meer opheffen durft, en alleen de hoop op een nieuwen salarisdag houdt hem nog in 't leven.

Als ik u nu zeg, dat de maand al met twee cijfers geschreven werd, dan weet ge precies hoe het er in de financieele psyche van den meester uitzag...

Daarom hield hij dronkemansgebed... Want je hebt als sociaal werkend mensch wel zoo je adressen waar je terecht kunt, en er zijn er altijd wel die met liefde

helpen, maar zij plegen maar niet te nacht en ontijde voor je klaar te staan, juist op het moment dat je ze noodig hebt. En daarom . . .

„Laurens", zei de meester met een benepen stem, toen zij in de gang stonden, „Laurens, dat is 'n dure grap hè, zoo'n paar schoenen. Dat kost minstens *f* 4.50".

„Welnee meester", zei de jongen trouwhartig: „Voor vijf en dertig stuivers ben ik het heertje!"

„. . . Hè?" zei de meester. „Waar koop je die?" en hij blikte hoopvol naar zijn eigen om vernieuwing schreeuwende voetbekleedsels . . .

„Bij de uitdrager, meester. Fijn, die hêt de mooiste schoenen en nog sterker dan nieuwe, want ze zijn goed gerepareerd, ziet u?"

Dat was een opluchting voor den meester.

„Laurens, èh . . . ik heb 'n vrind zie je, 'n rijke meneer, die . . . Ga jij nou vanavond naar dien uitdrager . . . Maar je zorgt dat je morgen present bent, hoor!"

Den volgenden dag had de les in alle glorie plaats. Ieder was gelukkig, de proeven lukten schitterend . . . (Altijd, bij ònzen meester!)

Na afloop hadden de kinderen „vrij teekenen" en de meester teekende hun op het bord een brand voor en vertelde daar al teekenend een geschiedenis bij; en de kinderen leefden zoozeer meê, dat er op een gegeven oogenblik een klein ventje boven op de bank stond, zwaar gesticuleerend alsof hij een brandspuit bediende, terwijl hij met bolle wangen sissende klanken uitblies . . . !

Toen daverde de klas van den lach, zoodat de juffrouw van vlaknaast, wier kinderen in ideale rust zaten te schrijven, verbaasd kwam kijken . . . !

Maar op een oogenblik, dat niemand het merkte, trok Laurens den meester aan zijn mouw.

„Meester... kijkt u es...!" En de meester en de

„....Paar reuzentrappers meneer!"

jongen glunderden verstolen naar twee glimmend gepoetste schoenpunten en keken dan elkander aan...

„...Paar reuzentrappers meneer!"

HET MEISJE MET DE KOKERS EN HET ONWILLIGE JONGENTJE.

Natuurlijk verwondert het u na dit verhaal heelemaal niet, dat er in dienzelfden tijd van natte moddersneeuw een klein meisje uit een der laagste klassen, naar school kwam (tòch naar school!) met kartonnen kokers om de beenen, omdat haar moeder geen warme kousen voor haar had. Het karton was bij de schoenen en de knietjes met touwtjes vastgebonden en het meisje was een levende en wandelende illustratie van wat moederliefde en vindingrijkheid vermag uit te denken.

Ik wil U in dit verband ook de geschiedenis vertellen van het jongentje dat niet in 't bad wou.

Dat was niet in den winter! Neen, dat was in een beteren tijd van 't jaar. Het schoolbad, die puike instelling, was ingevoerd en op gezette tijden kuierde de meester welgemoed met zijn troepje jongens (de meisjes gingen met een juffrouw) naar die plezierige flodderpartij toe. — Het was 'n heele sport, om zich vlug en in tempo uit te kleeden, te zeepen, te douchen. Fijne beweging: veel echter dan 's Zaterdagsavonds, bij je moeder, in de tobbe . . . !

De lezer heeft er misschien geen heldere voorstelling van, hoe het dan wel in zoo'n schoolbad toegaat, en tot goed verstand zal ik hem daarom eerst iets ervan vertellen.

Het schoolbad dan is rond gebouwd en de muur aan den binnenkant door kleine schuttinkjes in nissen verdeeld, waarbinnen zich een douche bevindt en een kind kan staan. Langs den muur loopt een bank, waarop men benoodigdheden kan neerleggen.

De klas komt in het gebouw en begeeft zich naar de kleedkamer. Het bevel luidt: geheel uitkleeden, *alléén* het *hemd* aanhouden!

Dan marcheert de klas in een rij naar de badkamer, en ieder plaatst zich vóór zijn douche. In het midden van de zaal staat de badmeester.

Het commando klinkt: „Gezicht naar den muur; hemd uit!"

De douches beginnen te loopen, en na een poos van heerlijk poedelen komt het bevel: „Geen zeep meer nemen; afdrogen; handschoen uitknijpen; hemd aan!"

Dan marcheeren de jongens achter elkaar, „in d'r hemmetje" weer af, en naar de kleedkamer, waar zij de laatste hand aan hun toilet leggen, om weldra opgefrischt met den meester den gevaarlijken tocht langs straten vol trams en auto's weer te ondernemen, die hen naar school terugvoert.

Voor den meester is 't altijd een zorg en een inspanning, voor de jongens een zaligheid en een ontspanning . . .

Maar op een keer was het bad een dag vervroegd.

„Jongens", zei de meester, „dat is fijn voor jullie. Inplaats van morgen, gaan we vandaag al naar het bad".

En toen alle jongens opstonden in de bank, om af te marcheeren, bleef er één zitten.

„Kom, jongen, hoor je me niet?"

„Ik gaan toch niet mee."

„Wat is dát nou? Anders ben je er zoo dol op. Ben je soms ziek, scheelt je wat?"

„Nee niks."

„Nou dan?"

Maar de jongen bleef zitten, hand onder den kop . . .

„Toe dan jongen!"

„Née."

„Wel heb ik . . . Waarom wil je dan niet mee?"

„Om dáárom niet."

„Om dáárom is geen reden. Zeg op, ik heb geen tijd . . . !"

„Nergens om . . . !"

De meester stond te trappelen van ongeduld. De jongen dreigde in huilen los te barsten . . .

„Vooruit dan maar jongens, hij moet 't zelf weten!"

Maar toen de jongens in de gang opgesteld stonden, bedacht de meester zich en liep nog even naar binnen.

„Jongen, kun je me nu niet zeggen, waarom je niet mee wil? Er is toch niemand bij . . ."

„. . . Ik . . . ik . . . ik hêt geen hemd an!"

„Geen h . . . . ?"

„Nee, waarom is het ook een dag vroeger? Me moeder wascht altijd me hemd als ik den volgenden dag naar 't bad moet; dan loop ik een dag zonder . . ."

„tJa, jongen . . . dan . . ."

„En dat gaat de anderen niet an, dat ik geen hemd anheb . . ."

„. . . Blijf dan maar hier . . . Ik . . . ik ben niet kwaad, hoor . . . ! Hier heb je 'n boek . . . ga maar wat lezen . . . dag jongen . . ." en de twee gaven mekaar een hand, stevig en lang . . .

„Zegt u 't niet aan de anderen?"

„Vast niet, hoor!"

Tusschen den meester en den jongen was een innig begrijpen . . .

Dat is nu de geschiedenis van den onwilligen jongen, of den jongen zonder hemd.

HET WONDER.

Bijna alle groote dingen in het bestaan van een schoolmeester, gebeuren in een vacantie. De vacanties, dat zijn de hoogtijden voor hem, waarin hij zichzelven wordt, waarin hij het groote leven hervindt met zijn groote lijnen, zijn algemeen menschelijke gebeurtenissen, dat hij in den dagelijkschen werksleur bijna vergeten was. Want ten slotte zijn het niet de groote gebeurtenissen van een leven, dat men kinderen onderwijst, of huizen bouwt, of putjes schept of naar de beurs gaat, — de groote gebeurtenissen hebben plaats in het innerlijk van den mensch en zij zijn dikwijls te grooter, naarmate zij minder opgemerkt worden. Zij zijn geweldig in hun gevolgen, — en onmerkbaar in hun komen. Zij zijn de plotselinge kristallizaties, die een omwenteling in de structuur van de ziel met zich brengen, zij vormen het karakter en bouwen op en vernielen met één slag; — zij zijn de hand van God die ingrijpt door een o, zoo natuurlijke, noodwendige oorzakenreeks van onverbiddelijk gebeuren, in den steeds trageren, naar stilstand en verstolling neigenden stroom van het menschelijk bewustzijn, dien zij een nieuwe richting doet inslaan en sneller en levendiger en rijker, — ook dieper misschien, — weer voortbruisen . . .

En die groote gebeurtenissen, welke tijden zijn beter geëigend om ze rustig hun verloop te doen hebben, dan

die vacanties, waarin de met eentonige, verstompende regelmaat terugkeerende keten der levensgewoonten verbroken is, en de mensch als de reiziger die den bergtrein verlaat, tot zichzelven kan inkeeren, zijn eigen schreden richten, en opademend in de frissche lucht der vrijheid, den blik kan laten weiden over de wereld om hem en de rijke hemelen boven hem, die hem de schoonheid weerkaatsen, welke hij diep in zichzelven vond . . . ?

In de vacanties gebeuren de wonderen . . .

Maar in deze vacantie, — een kerstvacantie was het, — zou het groote wonder gebeuren.

En het wonder, dat van onzen lieven Heer komt, wil ontvangen, het wil verzorgd, verwacht, vertroeteld worden . . .

Zochten niet ook Maria en Jozef een stalleken op, toen zij het wonder naderend wisten, en spreidden zij niet het stroo in de kribbe, en hielden de windselen klaar om het te ontvangen?

En maken de vogelen niet nestjes, om er het jonge leven in af te wachten, dat daar kiemende is?

Zoo waren die twee jonge menschen dan in de weer, een zomer en een najaar lang, om het nestje te bouwen en warm en veilig te maken, daar boven in die huizenmassa, in dat kleine woninkje, dat voor hen de wereld was.

En toen het klaar was; het was winter en het was koud, maar de gracht was nog open en je hoorde de tram, daar diep beneden, over de brug rijden . . . ; toen viel er een groote stilte in de natuur, zooals het in het huisje ook stil van afwachting werd.

Over dat huis was een kerk, en die maakte de heele omgeving mooi en gaf wijding aan het huis. En altijd was de kerk er, als een moment van schoonheid en heiliging in hun leven, en sprak een eigen taal.

's Avonds in het golvend omwolkte maanlicht, sprak de kerk alleen de donkere taal harer schoone contouren, maar overdag, dan glinsterden die ramen, en de duiven vlogen over de leien schobben der daken en de blauwe steenen afkantsels; bij zwaar stormig weer verloren de grauwe spitse torens zich in de grauwe wolken, en als de regen de gracht striemde waren de muren, geduldig en rotsvast, den menschen een beschutting, die in hunne hoeken beveiliging zochten.

Het klimop kroop er over de omheiningen, en vleide zich innig aan den stuggen steen die het verzachtte en vermooide. Maar 't mooiste gebeurde er 's morgens, als er plotseling, heel in de vroegte, een gejuich en gelui en geklingel was in de lucht, dat de kerkeburen zich de oogen uitwreven en zich verbaasden over zoo schoon een dagbegin . . .

Maar op dien avond, toen het zoo koud was, en zoo stil werd alom, begon het te sneeuwen . . .

En de gracht dronk de sneeuwvlokken in, maar de wal sneeuwde vol, en de kerk sneeuwde vol, en de heele wereld sneeuwde, wit en zuiver, vol en ontwaakte onder een ijle, stralend blauwe lucht. Een groote stilte heerschte, waarin de menschen vromelijk gingen, met hun boeken, verguld op sneê, ter kerke.

En de dagen werden zelve als kerkgangers, vele, die opgingen, in afwachting, naar een groot gebeuren . . .

Toen, op een morgen, daar gebeurde het dat daar in die hooge woning, — neen in het middenpunt der wereld! — twee kleine oogjes opengingen, die het met hun nietszienden blik tóch vermochten, twee groote menschen een nieuwen kijk op het leven te geven.

O, die buitengewone, allerheerlijkste schat! Nu was de bare rijkdom toch in het huisje getreden! Nu was er toch zulk een weelde en overdaad, dat het bijna niet te dragen en te bevatten was voor twee menschen-

harten... ! En daar, plotseling, midden in hun ontroering, begon de kerkestem te zingen... En in een dolle jubeling, een statig ontroerd galmen en klepelen, in een machtig bronzen gonzen deden de klokken de wereld kond, dat er een kindje geboren was... En het leek hun alsof de heele wereld mee moest zingen in het rythme van de klokken, dat het rythme was van hun eigen jubelende ziel...

De kleine woning was verzadigd van geluk, en er was een innige overeenstemming tusschen den witten vrede buiten en de blijde vreugde binnen.

Maar in de twee menschen, die het beleefden, groeide een groote verbazing... Zij verwonderden zich over de geweldigheid van het gevoel, dat bezit van hen nam en naar dat nieuwe leven uitging...

Want ik moet u een zonderlinge geschiedenis vertellen.

Het was een heele poos voor dat de groote gebeurtenis plaats had. En de twee jonge menschen, die ervan vervuld waren en met minutieuze zorgvuldigheid en wetenschappelijken ernst al het noodige ervoor in orde brachten, spraken erover hoe zij voor dat wezentje zouden gevoelen. — Natuurlijk zouden zij ervan houden, dat spreekt vanzelf, iedereen houdt van zijn kinderen.

Maar de meester hield toch een slag om den arm. Hij was er niet zoo zeker van, of er aan zoo'n klein kind in 't begin wel veel aardigheid zou zijn...

„Ik zal er natuurlijk wel van houen", sprak hij aarzelend, „als het wat ouder is, zie je? Als 't zoo'n jaar of twee, drie is... Dan zijn ze op hun aardigst..."

„Ja", zei zijn vrouw, „dan zul je er wel van houden... En ik?" vroeg ze peinzend...

„Je moet rekenen", verontschuldigde de meester

zich, „voor een vader is zoo'n heel kleine baby nog niet veel. Als ze spreken gaan, en 'n beetje menschelijk worden... Met een moeder is 't natuurlijk anders..."

„Ik weet niet"... zei z'n vrouw. „Het zal wel..."

En zoo redeneerden zij, in hun onwetendheid.

Zij geleken twee kinderen, die aan de droge bedding der beek staan.

— Als het heel erg gaat regenen, — zegt de een, — dan zal de bodem misschien wel nat worden. — En de andere meent dat er dan wel een heel klein stroompje kan ontstaan... Maar als de groote wateren komen, die van de bergen storten, dan vluchten de kinderen voor het donderend geweld, en de beek is ver uit haar oevers getreden, en opgezwollen tot een bruisende rivier...!

Zoo hadden die twee menschenkinderen aan de leege bedding van hun gevoel gestaan...

En nu was het kindje geboren, de belofte was vervuld, de droom werkelijkheid geworden en daar vonden zij zich, overstelpt voor zij 't wisten en meegesleurd bijna door de machtige golven van hun overweldigend gevoel...

Nu weet ik niet of u het al gemerkt hebt, maar de meester is wel 'n beetje expansief; hij uit zich graag.

De jonge vader wilde dat dus uiten. Hij ging voor de wieg staan, zette 'n paar geweldige vuisten, keek naar de deur, en zeide:

„En als er nou toch es 'n kerel kwam, die dat kindje iets wou doen, dan zou ik hem toch nemen, en smijten hem pardoes de trap af...!"

Natuurlijk kwam er heelemaal geen kerel (zij woonden nog altijd driehoog!), en de buren en allen die ervan wisten waren de nieuwgekomene even vriendelijk en welwillend gezind, en er was niemand op de

heele wereld die er ook maar met een haar op zijn hoofd aan dacht, het kindje kwaad te doen...

Maar dat hinderde niet: het had toch kunnen zijn! En de gevoelsreactie was er niet minder gezond om.

Maar nu is mijn verhaal nog niet uit!

Ik heb u verteld dat dit alles in een vacantie gebeurde.

Een vacantie duurt echter niet eeuwig, en zoo kwam er een dag, dat de meester goedschiks of kwaadschiks, daar hielp geen lieve moederen aan, weer naar school moest.

Alles moest hij overlaten. Hij kon geen meesterlijk en vaderlijk toezicht meer houden op het verloop van de buitengewoon belangwekkende ceremonie van het kinderbad, noch in ruste de diepzinnig-wonderlijke bewegingen dier jonge ledemaatjes en de ongearticuleerde geluiden van dat kraaiende mondje bestudeeren; de resultaten van de weegschaal zouden hem achteraf wel worden medegedeeld, (ja, u weet niet wat het zeggen wil, daar eenige uren op te moeten wachten!) en zijn baard (toen droegen de mannen nog een baard!) zou voor een groot deel van den dag als instrument voor trek-oefeningen op nonactiviteit worden gesteld.

Hij was jaloersch op zijn vrouw. — Jij kunt maar den heelen dag er van genieten, maar ik moet weg...! —

Ja, wat was daar nu aan te doen?

Hij trok de deur achter zich dicht, en ging, clopinclopan, met zijn ziel onder zijn arm, naar die klas kinderen, die hem totaal onverschillig was geworden.

Nog nooit was hij na een vacantie met zoo'n tegenzin naar school gegaan. Ze moesten het hem niet lastig maken vanmorgen, anders zou hij ze eens...!

Die eerste morgen trouwens... U weet dat er een communis opinio is, die zegt dat de eerste schooldag

na de vacantie afgeschaft moest worden, omdat er dan toch niets met de kinderen te beginnen is? Evenals trouwens de laatste dag vóór de vacantie. Maar dat zal wel altijd tot de vrome wenschen blijven behooren.

En zoo kwam de meester in school.

De geweldigste oogenblikken in ons leven gaan wij tegemoet, zonder dat we er een flauw vermoeden van hebben.

Even vertrouwelijk als altijd kwamen de kinderen naar hem toe. De klas, nog niet gezeten, wriemelde door elkander, de kinderen praatten en lachten en liepen en gesticuleerden, elk met zijn eigenaardigheden, zijn hebbelijkheden, zijn verlangens, zijn willetjes...

En de meester *keek* naar de klas. Hij zeide niets, hij deelde geen bevelen uit, nam geen maatregelen, neen, hij was volkomen passief.... Hij keek alleen maar en hij *zag* de klas. Net zooals wij naar een landschap zien: wij zijn er honderd keer voorbijgegaan en dan ineens, staan wij stil en wij bemerken nu pas, hoe grootsch en liefelijk het is, het krijgt relief en wij ondergaan zijn diepte en schoonheid in de ontzaglijke gewaarwording van een moment... En nooit kunnen wij het voortaan meer anders zien.

Toen de meester weer thuiskwam, was hij opvallend stil. Hij leek wel blij weer thuis te zijn, maar was toch niet zoo brandend van ongeduld en verlangen naar 't laatste nieuws als zijn vrouw wel verwacht had. Iets anders hield hem blijkbaar bezig...

Had de terugkeer in de maatschappij hem misschien alweer zoo'n beetje losgescheurd uit het teêre weefsel van het intiemste huiselijk leven? — Zeker is het, dat zijn vrouw, met haar enthousiaste mededeelingen, stootte als op een muur van caoutchouc.

Maar weldra kwam zij te hooren wat er met hem was...

„Vrouw", zei hij, „ik heb toch zoo iets wonderlijks beleefd. Het is of ik in de vacantie een ander mensch ben geworden. Ik ben toch nooit slecht geweest voor mijn kinderen. Ik heb altijd van ze gehouden, en vaak wat voor ze over gehad. Sommigen zeiden dat ik als een vader voor ze was. En toch... het was me vanmorgen of ik voor het eerst mijn klas zag...

Nooit heb ik geweten, wat ik eigenlijk onderhanden had, wat voor geweldige verantwoordelijkheid ik droeg, wat er aan mij toevertrouwd was...; denk eens aan: ieder van die kinderen is een even groote schat voor zijn ouders, een even groote zorg en blijdschap, een even heerlijk, geheimzinnig stuk toekomst als ons kind het is voor ons...!"

Ja, zoo was het: alsof hij met steentjes gespeeld had, en het bleken parelen en juweelen in zijn handen te zijn...

Maar eerst als onze oogen geopend zijn, kunnen wij het zien...

DAVEKE EN HET GEHEIM.

Heb ik u al verteld van Daveke, die op het schoolreisje zoo mooi de mondharmonika speelde?

Ja, nietwaar? En ge kunt u den jongen best voorstellen, zooals hij daar stond, kalm en klein en dik, met zijn bleekbol, vriendelijk, guitig, eenigszins droogkomiek gezicht als een aardig vollemaantje, en de kleine helder stralende oogjes, die zulk een innerlijke blijheid en rust verrieden. — De onderwijzers kennen hem wel, als type: hij is vaak aanwezig in een klas, die kleine, dikke, bedaarde jongen, die veel meer denkt dan hij zegt, altijd met een grap of leuke opmerking een situatie redt en de vriendelijkheid en goedheid zelve is. Ik zou haast zeggen dat hij een van de organen van de klas was, zoo goed als het zachte, tactvolle, moederlijke of het bij-de-handte, snibbige vlugge meisje, de over-intelligente jongen, de boef en de pias en de stommeling het zijn.

Ja, maar met Daveke is het toch nog iets heel bizonders, hij heeft een heel aparte plaats in het klassewereldje. 't Is niet alleen dat hij de mondharmonika bespeelt, al zou dat reeds voldoende zijn om hem onmisbaar te maken. Neen, Daveke heeft nog iets anders, dat hem onderscheidt van de rest: Daveke heeft een Geheim! Een heerlijk geheim, dat de heele klas kent, dat hem omstraalt, en belangwekkend maakt, dat ach-

ter zijn blinkende oogjes leeft en altijd mèt en om hem is, een geheim dat de fantasie van de klas doet uitbloeien in een kleurig spel van beelden om hem heen...

En zal ik u eens vertellen wat dat geheim is? Ja, want ge behoort nu toch zoo half en half tot de klas, nietwaar, dus ge moogt het wel weten...; welnu: Daveke wil naar Zee!

Natuurlijk wil iedere jongen wel naar zee, maar dat is toch nog iets anders dan bij Daveke.

Klein Daveke is als een kind, dat een teer, fijn plantje heeft gekregen. En hij heeft het verzorgd, en het heeft knop gezet, en is opgebloeid en heeft vrucht gedragen, en de plant is grooter, is overweldigend geworden, en nog altijd draagt het kind hem... Ja, want het is ermee opgegroeid, en het is zijn ideaal, zijn hartewensch, wat het daar in handen houdt...

Daveke verlangde niets anders van het leven. Hij wist, dat hij overgelukkig, dat hij verzadigd, dat hij tevreden zou zijn als hij dit maar eenmaal bereikt had...

En omdat hij het zoo hevig verlangde, verlangde de klas het met hem mee, leefde zich in in zijn leven, hoopte en vreesde met hem...

Want er was nog iets heel romantisch aan het geval verbonden, iets dat je deed vragen of hij wel ooit zijn zin zou krijgen?

Daveke had ook nog een vader. 'n Vader heeft nooit eenige fantasie. Vaders zijn ellendig praktische, nuchtere wezens. Daveke's vader was grutter, en een streng man. Hij was er vierkant op tegen, dat de jongen naar zee zou gaan, en vond het een veel te gevaarlijk beroep...! Ja en je kon hem geen ongelijk geven, want Daveke was zijn eenige zoontje.

Maar nu zou je zoo zeggen, dat zijn moeder er dan nog veel meer op tegen had moeten zijn. Voor een moeder is het immers nog veel erger dan voor een

vader, wanneer er iets met haar kind gebeurt . . . !

Maar hoe zijn moeders? Je weet er alles van: al zou een kind verlangen haar eigen hart uit haar lijf te nemen en er over heen te loopen, dan zouden zij nog aan Onzen lieven Heer vragen of hij het alsjeblieft voor dezen keer nog wou toelaten, en heilig verzekeren, dat het heusch geen pijn deed . . . ! Het innigste zielsverlangen van een kind . . . : er is geen dwingender noodzaak voor een moeder en zij wenscht eraan te voldoen, — ook al zou het haar op den hoogsten zielenood komen te staan.

Dus hielp zijn moeder hem, wat zij kon.

„Je moet er niet zoo dikwijls over praten met je vader: wachten tot-ie 'n goeie bui heeft . . . geduld moet je hebben."

Zoo strategeerden zij samen, en waren blij als zij maar weer een heel klein eindje verder waren gekomen . . .

Maar in de school was er geen strijd, daar was de atmosfeer vriendelijk om Daveke heen, en iedereen gedacht zijn wensch.

Als er geschiedenisles was, en de meester zoo mooi kon vertellen van de zeehelden, dan kreeg Daveke een ribbestoot. „Zeg, Daveke, da's wat voor jou hè? daar groei jij in!"

„Nou!" zei Daveke, met een breeden glimlach, en hij zat te dinderen op zijn bank . . . Ja, wat waren de verhalen van De Ruijter ook niet heerlijk (maar het allermooiste is toch dat hij op den toren klom, en de lei intrapte!), en van Tromp en Van Galen. En dat de Engelschen klop kregen, en dat onze Jantjes den ketting stukvoeren! Hangt in het Rijksmuseum niet nog de achtersteven van de Royal Charles, en is iedere Hollandsche jongen daar niet trotsch op? Daar hoef je nog geeneens Daveke voor te heeten!

Maar weet je wat óók mooi is? Van de Armada! Wat 'n uilskuiken was die admiraal! Dat had hij toch zóó wel kunnen begrijpen, dat Onze lieve Heer het net verkeerd voor hem zou draaien, dat de wind hem uit mekaâr zou blazen en dat het ook nooit goed kan gaan, als je met zulke mooie kleeren en titels, en zoo lui en trotsch en met zoo'n drukte op je lijf uitvaart, terwijl je bovendien wel op je vingers kon natellen dat je het verliezen moest, omdat het immers de Tachtigjarige Oorlog was, die door Holland gewonnen werd: dat weet toch een ieder!

Ze hebben toen nog, achteraf, een medaille laten slaan, om Onzen lieven Heer te bedanken, maar die hadden ze best vooruit kunnen laten maken. 't Was te voorzien, dat het zoo zou loopen.

En van de Watergeuzen, wat was dat 'n dubbeltje op zijn kant. Fijne slimme kerels waren dat overigens, weet je waarom? Omdat ze twee vliegen in één klap vongen. Eerstens waren ze op zee, en dat is natuurlijk al het beste wat je doen kunt. Maar tweedens bevochten ze ook nog de Spanjaarden, dat was dubbelop van 't goeie! Hoe ze die Alva daar te grazen hebben genomen, die malle, met zijn „Raad van Beroerte", die hier den boel eens dacht te komen opscheppen! Ja, hij zal zelf wel haast een beroerte hebben gekregen, toen hem daar zoo onverwacht de Bril van den neus viel! Hoe was-t-ie? Dat was nu toch de mooiste Aprilmop, die er ooit in ons land verkocht werd!

In zulke uren is de klas het gelukkigst, als er van al die heerlijke dingen verteld wordt, en zij leeft dan zoo heelemaal in dat kleurig verleden, dat zij een oogenblik vergeet dat het tegenwoordig zoo anders is en je geen zeeheld meer kunt worden, al doe je nog zoo je best en al klim je ook op duizend torens . . .

Maar de gelukkigste van de gelukkigen op zoo'n oogenblik is de kleine Daveke, en iedereen weet dat

en de meester geeft hem een knipoog, en de kinderen zeggen: „kijk 'm eens lachen: die hêt effen zijn draai!"

En Daveke knijpt zijn oogjes bijna heelemaal dicht: zijn ooren krijgen bezoek van zijn mond en hij trekt een slim gezicht, of hij werelden van geheimen achter zijn glundere tronie verbergt...

Van de bibliotheekboeken weet Daveke ook wel wat hij uitkiest. Zoo'n fijn zeeboek, als Stuurman Flink, of zoo een van Mayne Reid, waar de Portugees de volle laag in krijgt en men nog net bijtijds de geboeide muiters in het vooronder kan werpen, om dan met een vetten buit en gereefde zeilen zóó vlak voor den storm met een vaart van 20 knoopen in 't uur naar een van Hare Majesteits havens te snellen, waar recht gedaan zal worden en men in vrede het meisje kan trouwen dat uit de macht van den snooden kaperkaptein verlost is...

Ja, en daarvan gesproken: zal ik je eens wat vertellen? Daveke heeft ook 'n meisje! Niet zoo heel erg, zie je, zoo'n heel klein beetje maar... Enkel maar om er zoo 's avonds mee langs de kade te loopen en haar te vertellen van al die touwen en trossen en masten en pijpen, van al die plaatsen waar de schepen naar toe gaan en de rangen van 't scheepsvolk en de kundes, die zij moeten hebben en de jaren die 't duurt om dat te bereiken...

En Marietje stelt ook wel belang in dat alles.... zoo'n heel klein beetje; maar eigenlijk stelt zij toch veel meer belang in het bleeke, bolle, goeiige gezicht van Daveke, waar de kleine oogjes zoo geestdriftig in kunnen schitteren, als hij vertelt en zij samen op de maat van het golve-klotsen langs de ducdalven loopen en de wind hen streelt over de jonge hoofden.

De meisjes op school praten zoo raar: dat je nooit met een zeeman moet trouwen, omdat het toch niks als narigheid geeft... Maar Marietje zegt: „da's de

kif", en ze blijft hem tòch lekker trouw. En wat 'n wijze praat ook van die kinders! Ja, trouwen: met een boterham! Maar die wichten uit de hoogste klas lijken soms al net ouwe opoes!

Daveke is altijd op den buitenkant te vinden. Hij heeft weleens iets heel groots gedaan: een pakje gedragen voor een Chinees, die aan den wal kwam. Ja, dat heeft hij zich door zijn talenkennis veroverd, want Daveke kent ook 'n paar woorden Chineesch, asjeblieft! Dat moet je wel kennen, evenals Maleisch, en 'n mondjevol Engelsch, als je aan de haven wilt verkeeren. En Daveke heeft gedacht, toen de gele rondkeek naar een kruiertje: pik in, 't is winter, 'n zakcent is altijd meegenomen. Maar veel heerlijker dan het geld was toch de eer, om achter mijnheer den Chinees te mogen aanloopen, en het voorrecht om met hem, in dat straatje waar al de Chineezen wonen, een van die huizen binnen te gaan, en eens goed rond te koekeloeren hoe 't daar is . . . ! Want je kunt nooit weten hoe dat later nogeens te pas komt.

Daveke is er ook bij geweest, toen het schip met kolonialen wegging en de meiden stonden te huilen en te zingen op den wal, van:

Adieu wij moeten
Elkander groeten,
Adieu vaarwel, tot wederzien!
Adieu vaarwel, traldera . . .

Hij kent al de liedjes van de haven. Hij speelt ze op zijn mondharmonika. Hij weet, wat ze zingen, als ze naar Amerika gaan.

„En we gane naar Amerika,
En 't schip leit op de ree:
Dan zingen wij van falderaldera
En wie gaat er met ons mee!"

Er is ook een liedje, daar zijn wel vijf wijzen van; maar ernstig en rythmisch en avontuurlijk klinkt het, en toch treurig en zwaarmoedig, als ze het bij de harmonika zingen, op de wijze van een gangspildeuntje, 's avonds, als alle menschen voor de huizen zitten, op de stoepen, en het zoo droomerig en zacht is in de lucht, dat je wel eeuwig op zou willen blijven, en kijken hoe de maan en de lantaren de gezichten doen oplichten om je heen, en denken, aan alle verre dingen, en luisteren . . .

„En daar was laatst een meisje loos,
O, re, o re, orello . . . !
En die wou gaan varen als lichtmatroos
O, re, o re, orello . . . !

En zij moest klimmen in de mast,
O, re, o re, orello . . . !
En ze maakte de zeilen met touwetjes vast,
O, re, o re, orello . . . !

Maar toen bij storm en tegenweer . . .
O, re, o re . . .
— — — — — — — — — — —"

Ja, zoo zou ik wel door kunnen vertellen, maar ge wilt zeker liever het einde van Daveke's geschiedenis hooren: of hij nu echt naar zee is gegaan, of niet?

En ja, dan kan ik u gerust stellen: Daveke is waarlijk naar zee gegaan, hij heeft zijn wensch gekregen! Is dat niet heerlijk?

Hoe hij zijn vader, den grutter, nog heeft overgehaald, daar rept de geschiedenis niet van; maar een moeders hulp vermag veel. Tegen die stormram is de veste blijkbaar niet bestand geweest.

En toen de klas al lang uit elkaar was, en al lang

vervangen door een serie nieuwe, jongere gezichten, toen kwam er op een dag bij den meester thuis een brief, een groote brief, met heel rare, vreemde postzegels en stempels erop. — En die was .... van niemand anders dan van onzen Daveke, die hem uit een vreemde, verre plaats verzonden had!

De brief was aardig, en goed, zooals je ook niet anders zou verwachten. 'n Best opstel. Maar het mooiste kwam onderaan. Want daar stond, met koeien van letters, dubbel onderstreept, en tusschen veel uitroepteekens: *!!! Ik heb mijn zin, ik ben op Zee!!!*

Dat was Daveke's triomf.

Nu wou ik maar dat mijn verhaal uit was. Want wat er nu nog komt, slaat erop als een tang op een varken. Maar de Werkelijkheid heeft mij gezegd dat dit er net zoo goed bij hoort, — al kan ik dat dan misschien ook niet begrijpen, — en dat zij het allicht toch beter zal weten dan ik; dat het ook geen kunst is, een mooi verhaaltje op te disschen, dat de menschen aangenaam in de ooren klinkt (liefst met een passend, gefingeerd slot!) maar dat ik waarheid te geven heb, op straffe van anders Haar levenwekkende aanraking te verliezen. En nu moet ik het wel doen.

Ik kan trouwens kort zijn.

Heb ik niet verteld dat kleine Daveke zijn hartewensch had gekregen? — Dat geluk heeft niet iedereen. Zijn ideaal, zijn innigste verlangen vervuld te zien, hoevelen valt het te beurt... ? Maar die enkelen, die het te beurt valt, doen ons opzien en afwachten in angstige spanning...

Want wat moet er nog komen, als het schoonste bereikt is? Hun geluk is als een zeepbel, zoo mooi van kleuren en glanzen, ... te mooi en te groot en te heerlijk om te blijven bestaan...

Er kwamen nog eenige keeren brieven, en kaarten,

ge weet wel, van die heerlijke zeemanskaarten met groote postzegels waar sfinxen of olifanten of pyramiden of negerkoppen op staan, kaarten, waarvan je de palmen tegemoetruischen en de rare steden met vreemd volk op 's Heeren wegen, je aanzien, en waarop een paar hartelijke, korte zeemanswoorden je boekdeelen vertellen, terwijl zij boekdeelen verzwijgen.

Maar toen duurde het een heele poos, eer de meester weer wat hoorde. En toen er eindelijk, — men was hem haast vergeten! — weer een brief van Daveke kwam, was het zoowaar van vlakbij, uit een ziekenhuis in de stad. —

Hij lag daar al zoo lang, schreef hij, en hij had het er wel goed en best, maar hij verlangde zoo naar bezoek, en zou zoo graag den meester nogeens zien . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

En de meester moest weer eens druiven koopen . . .

Hij kon niet begrijpen dat dit zijn Daveke was, deze teêre, matte, bedroefde en toch nog vriendelijke jonge man, die zijn hand vasthield of hij ze nooit weer los wou laten . . .

Wat doet de zee toch met sommigen onzer jongens...?

Daveke zei niet veel. Hij had wéér een Geheim, een veel Grooter dit keer, dat achter zijn bange, stil-geworden oogen leefde . . . Het heele ziekenhuis wist ervan, en leefde, en vreesde en hoopte nog tegen beter weten in, met hem mee, — je zag het aan de vriendelijke, zachte blikken der zusters, aan de toegevendheid waarmee zij hem behandelden . . .

Maar niemand kon kleinen Daveke meer helpen . . .

Nu is dit verhaaltje uit.

APPELKOP EN DE GELEERDE.

Hoe vond je 'm?" vroeg de meester, toen hij den kleinen boy eens met een boodschap naar zijn vrouw had gestuurd.

„Dat appelenkopje?" vroeg zijn vrouw, en daarmee had zij hem voorgoed gedoopt. Want het was ook werkelijk net een frissche, ronde appel, dat kopje van dien jongen; een appel waaruit een paar pientere oogen je blijhartig aankeken, en waar men een paar zomersproeten, 'n bewijsje van 'n wipneus, en „zoo'n beetje mond" op scheen aangebracht te hebben, om er althans nog eenigszins de allures van een klein, slim, zorgeloos menschensnuitje aan te verleenen.

Je kon het dien jongen wel aanzien dat hij van zessen klaar was, en graag speelde en streken uithaalde, maar ook goed kon leeren, en trouw en ferm en bij de pinken zijn. 'n Fijne boy.

„Dat is nou een van de besten van m'n klas", zei de meester, — als-ie wil." En er kwam even een zucht...

„En waarom wil-ie-dan-niet?" informeerde zijn vrouw, die het jammer vond dat zooiets genoegelijks als het pas ontdekte „appelenkopje" er niet zou komen in de wereld.

„Och, hij wil wel", zei de meester; „hij wil wel... maar hij ziet er zoozeer het belang niet van in... 't Kan

hem niet genoeg schelen. Hij is zoo heel anders dan die andere jongen, die naar de H.B.S. moet. Die kan niet beter leeren dan hij; maar die zit altijd te blokken, te werken, z'n best te doen... Overigens zijn 't beste, puike jongens, allebei; ik zou niet weten wien ik de voorkeur moest geven..."

Maar op den duur, toen de vrouw van den meester bleef informeeren, werden de berichten toch wel beter. Het appelkopje begon aardig zijn best te doen, en het appelkopje ging hard vooruit...

Hoe dat zoo kwam? De meester wist het wel, hij had het wel gemerkt: dat kwam door eerzucht. Niet door de groote eerzucht, om in het leven te slagen, om „iets" te worden, geld te verdienen, geëerd te zijn, — die had de andere jongen, de „Geleerde". Maar dat kon het „appelkopje" allemaal geen steek schelen. Hij had „maling" aan alle groote-menschengedoe, aan alle deftigheid, hij wou maar het liefste spelen, en omslenteren, en in de slooten naar vischjes en kikkers en planten en insecten loeren, en lezen en hooren van wat de menschen allemaal wisten, van al het geheimzinnige dat er te weten was in deze wonderlijke, ingewikkelde wereld. Dat was hem voldoende, hij verlangde in zijn eigen zorgeloos leventje te blijven en niet naar die groote, plichterige, vervelende menschenmaatschappij.

Maar aan één ding had hij geen „maling": hij kon het niet hebben dat de „Geleerde" hem vóórkwam. Dat kwam zijn eer te na en ook zijn verlangen, om in de oogen van den meester en de klas en zichzelf een flinke, knappe jongen te zijn.

Hij wist immers dat hij 't wel kon, dat hij maar even ernstig zijn best hoefde te doen om den blokker opzij te kunnen blijven! — Wat de groote eerzucht niet deed, dat bereikte bij hem de kleine: hij wierp zich op het werk, en toen werd het een wedstrijd, een mooie en

goede en edele wedstrijd, tusschen de twee jongens.

Want tenslotte was eerzucht toch niet het eenige, en zelfs niet het voornaamste motief, dat de jongens dreef; zij hadden een veel beter; zij hadden het groote motief, dat de beste spoorslag is om te werken: de liefde leidde hen.

Want als jongens en meisjes opgroeien, dan is er zooveel dat anders voor hen wordt. Zij zijn dan als de Grizzlybeer uit het verhaaltje, die groot geworden, de welbekende dingen, waar hij vroeger tusschen verkeerde, kleiner ziet, meer van uit de hoogte. De verhoudingen verschuiven zich.

Voor de jonge menschen is het alsof zij nieuwe oogen hebben gekregen. En juist voor wat zij het beste gekend hebben, hun thuis, zijn zij het meest aan een nieuwe oriënteering toe.

Altijd hebben zij in dat gezin geleefd, zij kennen het van binnen door en door, gezien vanuit hun eigen kleine persoonlijkheid.

Maar nu komt de school, en later de werkplaats en zij worden ingeschakeld in een grooter, in het maatschappelijk organisme en nu zien zij datzelfde gezin van buiten af, het is een van de vele, het is kleiner geworden, en zij gaan aan het vergelijken. Zij zien de plaats die het in de wereld inneemt, zij taxeeren het op stand; het doen en laten van vader en moeder, van elk der gezinsleden gaat zich afteekenen op dien nieuwen socialen achtergrond, dien zij hebben leeren kennen, en zij meten onophoudelijk waarden af.

In die periode van geweldigen innerlijken groei, die hun uittreden uit de streng besloten gezinssfeer kenmerkt, rijpt eerst recht hun gevoel. Hun moreel inzicht neemt toe. Het wordt zelfstandig en krachtig, het krijgt vastheid en nieuwen inhoud en het groeit, doordat het zijn sappen trekt uit een breederen, dieperen voedings-

bodem. Sympathieën en antipathieën omlijnen zich, worden sterk, meeningen vestigen zich en nu zien zij dat gezin niet alleen meer in het licht van een helder verstandelijk oordeel, dat hun de omtrekken toont, maar zijn figuren krijgen diepte en warmte van kleuren in den milderen gloed van hun gevoel...

En vooral de grooteren, vader en moeder zijn het, meer nog dan de broertjes en zusjes, die hun in dien tijd tot een openbaring kunnen worden... Zich vereenzelvigend met de wereld om die ouders heen, beginnen zij, op een afstand gekomen, hen eerst recht te *zien*... En duizend kleine trekken vallen op, en pleiten voor die twee menschen, die hen gevoed en opgevoed en verzorgd hebben, in den tijd dat zij-zelf nog nauwelijks hun bewustzijn hadden...

De stille plichtsbetrachting, de tot dan toe onopgemerkte zelfopofferingen, de kunde en het doorzicht en de rechtvaardigheid en de levensernst van dien vader; het dienende, zelfvergeten, in duizend ranken van liefde het gezin ombloeiende leven dier moeder; zij kunnen het kind, dat ze heimelijk gadeslaat, tot in zijn diepste wezen ontroeren zonder dat het een woord erover uit. Maar voortaan is er een ander element in de liefde tot zijn ouders gekomen: het heeft met zijn verstand, neen met zijn moraliteit, het heeft met reden lief. Het waardeert bewust, het weet waarom het hen kan, en moet, en mag liefhebben en eeren...

Gezegend het kind, dat van zijn groeiend oordeel des onderscheids die heerlijke vruchten mag plukken; en rampzalig de ouders die voor het licht van dien helderen, onbevangen blik niet kunnen bestaan.

Want het kind is óók onbarmhartig; het kent geen nuanceeringen, het is absoluut. In 't eerst misschien nog aarzelend en weifelend, zal het ten slotte — wanneer de gebreken en hiaten al te duidelijk aan het

licht komen — een vernietigend oordeel vellen, dat van zijn gevoelens een ruïne maakt.

En toch... neen het kind is liefdevol; het is zoo liefdevol als God. Want raapt het niet nog met roerende piëteit die paar armelijke scherven op, die hem van zijn stukgeslagen beeld zijn gebleven? Koestert het niet met zorg die paar vale bloemen uit zijn gehavenden tuin, dankbaar voor wat de storm hem nog gelaten heeft? Telt het niet gretig de redenen op, waarom het ons nog waardeeren kan?

O, als wij er aan denken, wat wij voor onze kinderen zijn kunnen, hoe vormend, hoe versterkend, hoe schragend, hoe moed- en krachtgevend het beeld van ons leven op hun jonge ziel kan inwerken; maar ook hoe wreed wij hen kunnen wonden en teleurstellen en tot cynisme drijven door onze erbarmelijke fouten; dan zouden wij wel alles willen doen, om van ons zelven toch het beste en het mooiste te maken, dat er maar van te maken is; en drukt het ons als lood, dat wij zoover van dat ideaal afblijven. En slechts één ding kan ons troosten: de gedachte dat onze kinderen ook de les der onvolmaaktheid moeten leeren en den troost der onvolmaaktheid ontvangen, omdat zij zich anders in dit onvolkomen Zijnde, en in hun eigen zieleleven vol gebreken en mislukkingen, niet thuis zouden voelen. Wij zijn allen maar een deel, en daarom maar gebrekkig...

De beide jongens, waar ik van vertel, hadden het geluk gehad in een goeden hoek van de pottenbakkerswerkplaats te ontwaken. Hun werd, wat zij zagen, een spoorslag om zich in te spannen. Bij Gerrie, de speelsche droomer, was het proces dat ik schetste nog nauwelijks aan den gang; maar Ben, de stille, nadenkende jongen, wist het al lang en breed, wie en wat zijn ouders waren, en wat zijn taak en zijn plicht en

zijn roeping daarom. Zijn weg en zijn leven lagen rechtgeteekend voor hem uit. Hij had de armoede als een donkere schaduw gezien, die achter de voetstappen dier twee menschen aanging; hij had de door haar zelf niet begrepen ontbering in het leven zijner oude moeder, van zijn vriendelijken, in nederigen arbeid levenden vader gepeild en hij wist het: hij zou zich eerst gelukkig en vrij kunnen voelen, als hij de dankbaarheid en eerbied die hij dien ouders toedroeg, zou hebben weten om te zetten in dankbaarheid en eerbied van hen, de ouders, voor den zoon; hij wist dat hij het wicht der armoede van zijn ziel moest wentelen, wilde hij niet stikken onder den last; en elk van zijn daden was, nu al, een poging tot bevrijding . . .

Hij was als een man die een spoorweg naar een hooggelegen doel heeft te bouwen. Het zal een werk worden dat een leven eischt; hij zal moeten arbeiden, als anderen rusten, die tevreden zijn in de vlakte; hij zal door donkere tunnels moeten boren, die hem van het zonlicht afsluiten; maar het doel is alles waard, en er is geen andere manier om het te bereiken.

Zoo ernstig voelde Gerrie het niet. Maar hij had goed gezien, welk een beste, brave vrouw zijn zachte, doodzwakke moeder was, en welk een getrouw, eenvoudig goed man, rechtschapen en schrander en onbevreesd in zijn overtuigingen, zijn vader. Hij zag hoe bescheiden en degelijk zijn broêrs en zusters hun werk deden . . . Hij mocht niet afsteken bij hen, hij mocht het gezin geen schande aandoen. Noblesse oblige. Wat was hem de toekomst? Zoover keek Gerrie niet. Maar in het heden wou hij zijn vader en moeder plezier doen, wou hij met beste aanteekeningen thuiskomen, toonen wat hij kon. Hij wou een bedwongen glimlach om de lippen van dien ernstigen vader zien verschijnen, hij wou blijdschap zien oplichten in de oogen zij-

ner moeder, en zijn zusters en broers geruststellen omtrent het jongste kuiken in 't nest.

En zoo spande een goede liefde die twee jongens, de eene den blik naar den horizont, de andere naar het dichtbije pad gericht, in hetzelfde strenge gareel van plicht.

Maar nog een andere liefde was hen ten zweepslag, en dat was het gevoel, dat zij beiden den meester toedroegen. Wel, zou men niet werken en zijn best doen, al was het maar hem ten pleziere? Hij was er zoo blij mee, met goed werk en hij had zelf ook wat voor de jongens over, — hij was, anders weer dan hun vaders, óók een ideaal en een voorbeeld voor hun groeiende bewustzijn, en wie brengt niet graag offers aan zijn goden?

Maar hier kwam het uit dat de school op een gezin lijkt: want evenals in een gezin ten opzichte der ouders, was er in de school ten opzichte van den meester, naijver tusschen de jongens. En de meester groeide erin, als hij zag, hoe daardoor de beide dravers om het hardst trokken; want op die manier ging zijn karretje-van-onderwijs het vlugst over den weg!

Als ik nu een boek moest maken over het „Appelenkopje" en den „Geleerde", dan zou ik een heel aardige geschiedenis bedenken naar de gegevens, die ik tot dusverre heb. — En die zou dan vast heel anders worden dan de werkelijkheid, want de werkelijkheid heeft altijd veel meer gegevens dan wij kennen of opmerken.

Intusschen is het aardig te bedenken, dat de werkelijkheid het boek al gemaakt heeft, en dat ik de verdere lotgevallen der beide jongens voor mij uitgerold zie liggen, als een ten deele afgeweven kleedje.

Het ééne kleedje is al heel eenvoudig, met zijn tel-

kens terugkeerende, sobere, eentonig-wordende patroon van werken en plicht.

Van sommige levens valt weinig te zeggen. De weg van onzen Ben, den „Geleerde", lag immers rechtgeteekend voor hem uit? Welnu, hij is hem gegaan... En het lag zeker aan de vrouw van den meester dat zij, tenslotte, niet van harte blij kon zijn...

Er is een boek, ik geloof van onzen Thijssen, en daarin beschrijft hij, hoe de kinderen van een hoogste klasse, in die vruchtbare, groeizame atmosfeer tot persoonlijkheden, tot prachttypen, koningen in hun soort uitgedijd, allen het gevoel hebben, dat zij het hoogste kunnen bereiken, dat zij nergens voor staan en de schoonste mogelijkheden in zich omdragen en van plan zijn te verwerkelijken.

En dan komt het leven, de praktijk. En de meester ziet die koningen terug, — voor zoover zij zich niet schaamtevol verbergen, — als loopjongen, of als piccolo misschien, of chocolade-ventje, of als loopmeisje of daghit... Het is een débacle, de gure storm der ontnuchtering is over de planten gegaan en het mooiste in hen, de heerlijkste belofte moet sterven...

Maar er is ook een slagen, een degelijk en behoorlijk in-vervulling-gaan van beloften, dat iets sterven doet...

Als ik denk aan onzen Ben, met zijn goede, levendige, intelligente bleeke gezicht, waar zich duizend droomen om sponnen... met zijn altijd aardige, welverzorgde kleeren: geen achterbuurt-kleeren, maar een echt „H.B.S.-pak" met sportkousen en korte broek, de trots en glorie zijner moeder... En ja 't is waar: hij *is* naar de H.B.S. gegaan [1]), hij héeft alle examens gedaan, hij is op kantoor gekomen, hij is zelfs uitgezon-

[1]) Toentertijd was dat veel meer uitzondering dan nu.

den, o triomf van alle naar succes hakende jongelieden, door een firma . . .

En hij is teruggekomen . . . . een mannetje met een dophoed op en een vriendelijken, zachten, duldenden blik . . . Hij was er gekomen, zeker; de vraag is alleen maar: waar was hij per slot van rekening dan eigenlijk nog wel gekomen?

O, ongetwijfeld: hij had alles bereikt, wat hij zich voorstelde. Hij had het spook der armoede verdreven van het pad dier twee oude menschen, zoodat er nog 'n beetje late zon in hun leven kon vallen, en zichzelve voorgoed in 't zadel der welvaart geholpen . . . Maar waarom was de vrouw van den meester bedroefd?

Zij heeft, onwillekeurig, wat bereikt was, vergeleken met wat gedroomd was. En zeker: het klopte alles; maar het was ook van allen glans ontdaan . . . Er was geen poëzie, er zat geen perspectief meer in zijn leven . . .

Zij heeft den jongen gezien, het unicum in de klas, de hoop en trots der school, de glorie der familie, van de buurt . . . en den man, wiens leven door niets bizonders meer opviel, die een uit duizenden was geworden, ondergegaan in de grauwe menigte, en wien het confectie-stempel der massa was opgedrukt . . .

En zij heeft niet begrepen, wat er nog voor schoonheid kon zijn in dat onopvallende leven, en hoe er nog zulk een glans van blijheid kon lichten uit de oogen van hem, om wien alle romantiek gestorven was . . .

Is dat nu alles . . . ? heeft zij gedacht. Is dat alles wat de wereld den besten onzer jongens aan te bieden heeft, dit vale, nette, burgermannetjesbestaan? Is dat nu het eind hunner droomen, de Grootheid, die zij gegrepen hebben? Is het dat eindresultaat, waarvoor onze lieve, kleine Streber hardnekkig den rug toekeerde aan alle jeugdplezier, is het deze saaie Mammon

van twee turf hoog, waar hij al zijn gezonde zelfzucht, zijn heerlijke, volkomen te billijken jongensverlangens aan ten offer bracht?

Zie, — heeft zij gedacht, — wanneer het nu nog een straf voor zijn zonden was, dat hij op zijn Dantesch, in de hel der Alledaagsche Kleurlooze Levens was gestopt, dan had ik daar nog vrede mee kunnen hebben! Maar hij is voor zijn deugden in de hel gestopt, omdat hij altijd zijn best heeft gedaan, omdat hij het voorgeschreven paadje van den plicht met nauwgezetheid heeft gevolgd, en nooit ten eigen genoegen daarvan is afgeweken . . . !

Soms is het moeielijk om niet oproerig te worden . . .

Er wordt zooveel gesproken over de zondigheid der menschen, — maar zou een machtig God zich niet eerder gedrukt kunnen voelen door hunne deugden? Door de gedachte aan al die talloos velen, die met wegcijfering van duizend lieve en begrijpelijke verlangens, den steenigen, zonloozen weg van den plicht gaan; de stille werkers, die niets eischen en alles geven; de moeders, die de bete broods uit haar mond sparen, die alle behaagzucht, — (o zoetste vrouwelijke luxe) — aan de nooden harer kinderen ten offer brengen; de mannen, wier leven een tredmolen is, en die niet op of om durven kijken, op straffe van ramp; de slachtoffers der moraal, de strijders voor een verloren zaak, — al die arme dapperen . . .

Zie, als ik zulk een God was, ik zou me gedrukt voelen door hun leven en ik zou bezorgd zijn, of mijn hemel wel goed genoeg voor hen was . . .

Zoo oproerig maakt mij het lot van dien jongen, die nooit spijbelde; maar die ander, die zoo graag naar de vischjes keek, en alleen werkte als een sterke tijdelijke impuls hem dreef, maakt mij vroolijk en rustig en geeft mij een gevoel, alsof ik de wereld uitdaag . . . !

Ik zal niet zeggen, dat de ander nu juist zoo'n spijbelaar was! Neen, hij deed eerlijk zijn best en toen de schooltijd om was, kwam hij „op 't fabriek" en werd een flink werkman, — dat leek hem al heel mooi en verder keek hij niet.

Maar nu gaan we zien, hoe zijn kleedje geweven is en let eens op, hoeveel kleuren Onze Lieve Heer daarbij wel gebruikt heeft! Daar is vast de heele manufacturenwinkel van de Zon aan te pas moeten komen, — de heele staalkaart van het spectrum is er voor geraadpleegd, en nog weet je niet, wat voor vreemde tinten en vormen er voor den dag zullen komen, eer dat kleedje afgeweven is, en wat voor eindpatroon, wat voor hoofdmotief het dan per slot van rekening te zien zal geven. Eigenlijk weten we dat van niemands kleedje voor het af is . . .

't Was dan in zeker voorjaar, toen onze jonge werkman zijn vak al aardig te pakken begon te krijgen, en de patroon hem een goed getuigschrift niet meer weigeren kon, dat hij plotseling den kolder in den kop kreeg en den hort op ging, de wereld in, als de ouderwetsche handwerksgezellen, om te reizen „op zijn vak". — Dat was een avontuurlijk bestaan. Je sloot je gemakkelijk aan bij een paar kameraads van internationale hoedanigheid, die je onderwijl nog wat talenkennis deden aanwaaien, en die „vriendschap van den weg", waarin je trouw samen leed, genoot, ontbeerde, en van gedachten wisselde, verbreedde je blik, en deed het enge schilletje van kleine, onwennige, provinciale benepenheid, dat je gedachtenleven omspande, gemakkelijk barsten. Zoo zijn eeuwen aan eeuwen handwerksgezellen de wereld doorgetrokken, overal de sporen hunner beschaving met zich voerende, gedachten verspreidend en uitwisselend en verzamelend, en hebben bevruchtend gewerkt, zooals de bijen, die den honing peuren en het stuifmeel verspreiden, bevruchtend wer-

ken... Wat zou het stilstaande veld zijn zonder hun gonzend bezoek?

Natuurlijk werd er ook werk gezocht, — als het geld op was. Maar veel behoeften had men niet. Men sliep bij den boer in 't hooi, als 't mocht (of ook wel als 't niet mocht!), en voor de eterij wist men zoo noodig, den achterkant van de herbergen aan den weg wel te vinden. Niet den voorkant: die is voor de gasten, voor den officieelen man, die betalen kan en zijn vertering netjes voorgezet wil krijgen, met alle ap- en dependenties eener om 't geld slavende en dravende bediening. Maar aan den achterkant, daar schaft de kok, en die denkt al gauw aan zichzelf als hij een paar gesjochten jongens ziet. 't Kan hem óók gebeuren! En die laat een paar kameraads niet zonder een maal eten gaan. Aan de voorzijde van de herberg (zou Adam Smith zaliger zeggen), heerscht het economisch principe; maar aan de andere zijde zijn de moreele gevoelens baas.

O, wat zag onze jongen veel van de wereld, wat ademde hij op in die lucht der vrijheid, wat leerde hij een gedachten, 'n gewoonten, 'n technieken ook, kennen, in die hoogeschool die hij zelf had opgezocht en uitgevonden, en hoe leerde hij zijn eigen land en werk en de beschaving waarin hij was opgegroeid, — zijn „gute Kinderstube" zegt de Duitscher, — waardeeren, als hij het cultuurpeil der anderen zag!

Ja, want dit is immers de eenige manier om onszelven te leeren kennen, dat wij ons zien in tegenstelling met anderen, uitkomend in onze bizonderheid tegen hun eigenaardigheden, zoodat wij kunnen vergelijken en meten en wegen en vaststellen. Zoo ontdekte Gerrie zichzelf, in het omhulsel van zijn eigen landaard en tijd; hij zag wie hij was, en toen wist hij ook, dat hij met andere gedachten huiswaarts zou keeren, dan hij

gegaan was. Hij wist dat er meer dan werken, dat er leeren in hem zat.

En toen hij, na heel veel van de wereld gezien te hebben, zich op een gegeven oogenblik terugvond in het hospitaal van een zuidelijke stad, ziek naar het lichaam, maar meer nog naar den geest, door een moordend heimwee, dat hem geen rust liet (als 't ons slecht gaat, krijgen we altijd heimwee!), toen was zijn besluit genomen.

Arm als een kerkrot, — want de steen die rolt vergaart geen mos, — ging hij zoodra hij weer gaan kon, naar den consul. Die moeten je reisgeld geven, als je naar huis wil. — En zoo kwam hij op een schoen en een slof terug, zooals je dan in het vaderland terugkomt: van binnen en van buiten caduuc, als een schip dat opgekalefaterd moet worden; maar je hebt je zeewaardigheid getoond.

Doch toen hij weer de lekkere weilanden rook, en de wilgjes aan de slooten zag, en de wije, wije verten, de groote wolkenluchten waar de kerktorentjes in opspitsen en de windmolens vroolijk tegen gesticuleeren; toen hij overal om zich heen weer Hollandsch hoorde praten en zijn beenen onder zijn moeders tafel mocht steken, toen was ons Gerrie gauw genoeg weer de man. En toen duurde het niet lang, of Gerrie nam zijn beenen op, en stapte naar zijn ouden meester.

„Ja, ik wou maar onderwijzer worden". Dat lag, van de studeerderij, het dichtst voor de hand, en de mensch imiteert graag wat hem sympathiek is.

De meester schrok er compleet van! „Maar jongen, wat haal je in je hoofd . . . !"

Zijn vrouw zette zich op haar gemak, als bij een voorstelling. Dat was juist een kolfje naar haar hand, zoo'n geval van initiatief en durf en psychologische revolutie. Ja, zij had altijd wel fiducie in het appelkopje gehad, en daar zij toch de verantwoordelijkheid

niet droeg, gnuifde zij van verwachting en heimelijk pleizier.

Maar de meester voelde wèl de verantwoordelijkheid, en maakte zich gereed om de critiek en de waarschuwingen te laten hooren, die zijn bezorgdheid hem ingaf.

„Weet je wel jongen, hoeveel studie daarvoor nog noodig is, vooral daar je wel heel wat vergeten zult zijn?

Je zult alles weer moeten inhalen en dan pas opnieuw beginnen, een vak te leeren, terwijl je er toch al een kent. En je moet er ook aanleg voor hebben, want als je bijvoorbeeld geen orde kunt houden, is het schoolmeestersvak een ramp. Je moet het vooral ook niet te mooi zien, want het is een vak vol teleurstellingen en tegenslagen, laat je dat gezegd zijn, een werken met de ziel, dat je kapot kan maken en van de zenuwen het bovenmenschelijke eischt, al kun je er ook innig gelukkig in zijn. Je werkt dan met psychische grootheden, — dat is heel wat anders dan met een smidshamer! Eigenlijk moest een mensch ook nooit van vak veranderen, hij moet tenminste wel heel goed weten, wat hij doet, voor hij daartoe overgaat. Liever bekwaam in één vak, dan een kruk in vele. — En je stelt er je misschien gouden bergen van voor, maar in werkelijkheid zul je beginnen met het minimum-salaris, op een leeftijd dat een ander al aan trouwen denkt, en dat bedraagt veel minder dan een werkmansloon, terwijl je er iederen dag netjes van voor den dag moet komen. Je bent dan een minimum-lijder, denk daarom, en dat blijf je je heele leven zoo'n beetje".

„Ja", zei zijn vrouw, toen de meester even adem schepte: „wàar is wàar: bij de schoolmeesters gaat het zóó krap toe, dat de muizen er doodvallen voor de kasten; en er moet geen ongeluk gebeuren, want het geld hebben zij precies afgepast voor elken dag van

de maand klaar: als de kat de melk omgooit, zitten zij de halve week zonder!"

De meester glimlachte; zijn vrouw was van een zekere neiging tot overdrijven niet geheel vrij te pleiten...

„Maar dat is nog het minste", zei hij; „geld is niet het hoogste goed. Je moet het dan maar in de geestelijke waarden zoeken. Maar je zult achterstaan bij jonge broekjes die al eerder zijn begonnen, en je hun mindere in kennis en ervaring voelen, en dan: hoe zul je je studietijd doorkomen, jij die al gewend bent op eigen beenen te staan? Heb je daar allemaal wel aan gedacht?"

„Jawel", zei Gerrie. Zijn kalmte en vaste wil ontwapenden den meester.

En natuurlijk werd er een weg gevonden, en toen begon het. Systematisch. Overdag was het appelenjog werkman, want hij moest verdienen, en 's avonds studeerde hij. Meesters hielpen hem.

Dat ging zoolang als 't ging. Toen bezocht hij de kweekschool, en nam alleen in de vacanties zijn oude stiel weer op, aan de een of andere buitenlandsche fabriek. Totdat hij eindelijk, eindelijk, zijn acte en zijn benoeming in den zak had.

En hij werd onderwijzer en het ging uitstekend.

„Wat heerlijk", zei de meester, „dat je dit bereikt hebt".

Maar na een poos, nam Gerrie, die nu veel te schraal uit zijn onderwijzerlijke facie keek om nog het Appelenjog te heeten (de schoolmeesters zijn nu eenmaal uit den aard der zaak wat schraal; alleen de bovenmeesters vallen in den regel iets dikker...!); toen nam Gerrie weer de beenen op en stapte naar den meester.

„Ja, ik wou nu maar leeraar worden".

„Maar... jongen... heb je wel bedacht... je hebt

je hoofdacte nog niet eens . . . ! Zou je niet liever . . ."

En Gerrie begon te studeeren, — van vischjes, en planten, en cellen . . . Daar kun je wel doctor in worden . . . Maar dat was het minste: Gerrie was in zijn element, en daar ging het maar om. Hij was zoo lekker als kip, met zijn lange wieren, zijn cellen, met al zijn nieuwe kennis die op oude belangstelling lustig voort kon bloeien . . .

En nu denkt de lezer natuurlijk dat het zoo doorgaat en Gerrie professor is geworden. — Want de lezer calculeert naar de gegevens die hij heeft.

Maar ik zei het reeds: de werkelijkheid heeft er altijd meer! — Zeker: als de phasen van „werkman", „onderwijzer", „leeraar" zoovele stadia waren geweest van zijn werkelijken ontwikkelingsgang, waarom zou hij dan in die richting niet zijn voortgegaan? Maar het waren slechts de uiterlijke teekenen van een innerlijke ontwikkeling, en deze was de primaire.

Er was namelijk niet alleen Gerrie: er was ook nog een maatschappij. Een wordende, worstelende, veranderende maatschappij. En diezelfde Gerrie, die op een gegeven oogenblik zijn ouders had ontdekt, en een poos later zichzelven, moest, als hij nog verder ontwaakte, ook die kokende, ziedende maatschappij om zich heen bemerken, met haar stroomingen en stuwingen en deiningen . . .

Toen had hij voor hij 't wist, den slag van den molen beet; binnen een minimum van tijd had de bolsjewistische koorts hem te pakken . . . Daar helpt geen dokteren aan, vooral niet, wanneer je zooals Gerrie, van huis uit den aanleg meebrengt. In zijn stoere familie had de Opstandeling slechts geslapen . . .

. . . En het professoraat? Ja, toen was het naar den duivel met het professoraat, met alle overgeleverde gezag, met alle wetenschap die van autoriteiten kwam...

Aan den beeldenstorm in Gerrie's ziel ontkwam niet veel...

Het was verdrietig voor die het zagen...

De meester en zijn vrouw hadden er moeite mee, erge moeite...

„... adieu veau, vache, cochon, couvée..."

Daar lag de pot met melk over den grond; en Perrette aan 't huilen...!

Afstudeeren? Daar was geen gooien met de muts meer naar! Hij had wel wat anders te doen. Het leven stormde met nieuw werk, met nieuw denken, met nieuwe eischen op hem af...!

Ja, zij hadden er moeite mee; maar zij gaven hem toch niet verloren...

Want zij weten wel heel goed, dat men een menschenleven niet beoordeelen mag naar uiterlijke feiten, en dat de meester zijn trots en vreugde aan een oudleerling gerust behouden kan, wanneer de innerlijke waarden maar in orde zijn, ja *juist* wanneer die in orde zijn! En al werd Gerrie dan geen professor, iets anders werd hij toch wel: een eerlijk, diep-overtuigd mensch, een vurig strijder voor zijn ideaal, dapper en te goeder trouw en zonder terughouding. Is dat niet evenzeer een mooi schouwspel, al is het dan iets anders, dan waar wij de entrée van onze belangstellende verwachting voor betaald hebben? — Hij werd de meest oprechte, naïefste vechtersbaas die je maar bedenken kunt; een driedubbel-overgehaalde bolsjewiek!

Maar hier begint de toeschouwer onrustig te worden. Hij wil uit de tent... Hij trekt den mantel van zijn gereserveerdheid dicht om zich heen en herinnert zich nog bijtijds, — vóór zijn sympathie hem de baas wordt, — dat dit schouwspel hèm niet convenieert, dat hij daar tégen, dat hij om den dood geen bolsjewiek is....!

En wat dat betreft kan ik hem geruststellen: ik ben

het ook niet... Maar daarom kan ik toch wel vrede hebben met het schouwspel, dat een bolsjewiek oplevert; en daarom kan ik nog wel meenen dat zij in de wereld noodig zijn.

Wij hebben ze noodig, zeker: onze geest heeft ze noodig... Onze geest, die in het gulden midden van het gezonde verstand, van de logische, onvolkomene, onverbiddelijke werkelijkheid heeft te leven, in den ijzeren en goeden dwang van alledag, verlangt te weten dat zij bestaan... Natuurlijk: het is onmogelijk, wat zij verlangen, en zelfs verkeerd. Maar wij hebben er juist behoefte aan, te weten dat er menschen zijn, die het onmogelijke verlangen, die zich met dolzinnigen ijver storten in het avontuur naar het onbereikbare; evenals de man in het dwangbuis het heerlijk vindt te denken aan dien voortvluchtige daar in het veld. — Zeker, de arme duivel ginds, zal sterven van den honger; hij heeft ook heel dwaas gedaan; maar de man in het dwangbuis voelt zich meer op zijn plaats, meer tevreden nu de poging tot verwerkelijking van een droom, — en niet eens een goeden! — daarginder gedaan wordt, dan dat hij zou wezen indien hij den droom altijd als een zich niet uiten kunnende reactie met zich om zou moeten dragen. Ja, dat is het: dergelijke uitersten zijn de natuurlijke reacties die het „Gesamtbewustsein" der menschheid behoeft, om zich beter te kunnen schikken in de onvolmaaktheid en beperktheid en den daardoor noodzakelijken dwang van het op-den-duur-alleen-mogelijke. Dergelijke droomen van „het kan wèl", completeeren tot een harmonisch geheel de werkelijkheid die zegt: „het kan *niet*".

En daarom kunnen wij ze niet missen; de utopisten noch de dwazen, den opstandeling noch zelfs den misdadiger. Wij willen de tegenstelling, of de uiterste consequentie ondergaan van wat wij dagelijks beleven, — is het niet dichtbij, dan in de verte; is het niet in het

verleden, dan in de toekomst; is het niet in de werkelijkheid, dan in het verhaal. Wij hebben het noodig, — en het plooit onze lippen tot een blijden lach, die op zichzelf een reactie is!—te weten van een Don Quichot, die tegen windmolens vocht. Wij verlangen onzen Landru te verachten (vroeger hadden wij Blauwbaard!), van Nero te gruwen, te huiveren bij het denken aan de geraffineerdheden eener Cleopatra; wij zijn blij dat Diogenes zoo arm is geweest, en Alexander daarentegen juist zoo rijk en machtig. Wij hebben onze helden en onze moordenaars, onze arme gemartelde heiligen en onze inquisiteurs, wij wiegen ons tusschen de uitersten zoo welbehagelijk als een kind op een schommel. Onze geheele fantasie, ons verlangen naar sprookjes en wonderen, naar het „erge", het uiterste, is een uiting van die behoefte. Daarom kunnen zij het ons niet gauw te gortig maken, — mits zij logisch blijven, zoodat wij er in gelooven kunnen, — de Jules Vernes en de Wellsen, kan Edelhart ons nooit edel genoeg en Sherlock Holmes ons nooit te schrander zijn, terwijl alleen de gentlemanlike manieren die wij van een professor Moriarty eischen, hem beletten nog grooter boef te zijn dan hij al is.

Wij willen het onderste uit de kan, den diepsten teug uit den beker des levens, wij verlangen, in één leven, het geheele Zijnde met al zijn schakeeringen te ondergaan en omdat wij dat niet kunnen, nemen wij onze toevlucht tot de fantasie, of verkwikken ons aan de gedachte dat er daarginder in de wereld om ons heen, menschen zijn die de stoutste plannen trachten te verwerkelijken, de verhevenste en onmogelijkste droomen met overtuiging voor ons droomen en najagen...

Wij zijn zoo als de firma die in haar kleine kantoor gezeten, hare vertegenwoordigers heeft in alle uithoeken van het land waar zij zelf niet kan komen, en al

betalen wij onze reizigers slecht, — immers dikwijls met niet dan verachting, — wij zouden ze toch voor den bloei onzer zaak niet kunnen missen. Wij zijn misschien zooals de krant die hare reporters uitzendt, — maar zeker ook zooals de juffrouw van drie-hoog-achter, die begeerig de „gemengde berichten" leest, ... wat zou haar leven zijn daar zonder?

En niet alleen het individu, ook de maatschappij heeft haar uitersten noodig. Ook die golfzee van stroomingen verlangt en kent hare „ups" en „downs"; zij moest indertijd hare nihilisten hebben en de zorgvolle uitdenkers van haar phalanstères; zij wil hare vernielers en haar opbouwers. De ontkenning is evenzoo noodig als het positieve element.

In het land, dat daar van de zee omsloten ligt, spreek men van „Hare Majesteits Oppositie", daarmee de noodzakelijkheid dier instelling erkennende. Maar in het land, dat geen grenzen heeft, bestaat een Oppositie die erkend wordt en opgenomen in het stelsel van een nog oneindig veel grooter Majesteit...

Zoo hebben wij dan ook de bolsjewisten noodig; wij kunnen ze niet missen. Zij vormen het schroeiend felle rood in den wemelenden menschenchaos. Wij zouden niet graag onze heele maatschappij met zoo'n schavotkleurtje overtogen zien; maar in het rijke gamma behoort ook die toon; op het bonte, kleurige palet mag dit verfje niet ontbreken.

Zie, zoo redeneeren u en ik met elkaar, en geven onze meening ten beste, evenals de slagersknechts bij het standje. Maar Gerrie staat kalm te midden van zijn scherven. Hij heeft weer „maling" aan den heelen boel; aan u en mij, aan al dat oude, hem zoo antipathieke menschengedoe, dat hij van vroeger nog kent en dat thans „kapitalisme" heet. — Misschien heeft hij gelijk!

Er is een reuzen-bolsjewiekenbaard gegroeid aan wat eens het appelkopje was. Maar ge moet er niet bang voor zijn! Hij is niet zoo schrikbarend als hij er uitziet. Wat mij betreft, ik ben niet bezorgd, noch voor zijn zieleheil, noch voor de rampen, die hij om zich heen zal aanrichten... Want ik weet, dat hij in zijn hart dezelfde gevoelige, beste brave jongen, — wat zeg ik: jongen?... man en vader al! — gebleven is, die hij eenmaal was. En onder ons gezegd en gezwegen: hij eet uit de hand...!

Naschrift.

Ik moet nog een naschrift schrijven over het Appelkopje en den Geleerde, want ik heb het gevoel, dat ik nog niet alles gezegd heb. Ook hun geschiedenis verlangt een slot, zij het er dan een, uitgestippeld in de lichtende lijnen, die onze verbeelding in de toekomst trekt, en die telkens weer uitgewischt worden door de groeiende werkelijkheid.

Spreken wij eerstens over onzen appelenboy.

Het is met een ontwikkelingsgang een raar ding. Zóó denk je den aal bij den staart te hebben, of wip: daar is hij alweer een eind verder. Natuurlijk is Gerrie niet blijven stilstaan, op het oogenblik, dat ik hem verlaten heb. Neen, hij is doorgegaan, en bij hem mag het wel heeten: l'histoire se répète; daar heeft hij me zoowaar op zijn weg weer de vischjes, en de planten, de wieren, de donderkoppen en de cellen, met hun heele gevolg van biologie en embryologie en de hemel weet wat meer, ontmoet! En achter hen aan kwamen de kristallen en de moleculen en de atomen en de electronen en de sterren... de heele Kosmos kwam er aanzetten, om te vragen waar Gerrie nu toch bleef, of hij er dan heelemaal geen belang meer in stelde en dat hij anders gauw moest maken, dat hij er bij kwam, omdat het nu juist zoo interessant begon te worden...

Ja Gerrie, nu zit je er midden in, jongen, en nu laten de cellen en de Theunisbloemen en het kikkerdril en het helium en de Tijd en de Ruimte (relatief alsjeblief!) je niet zoo gauw weer los! Je zult je evenwicht terug moeten vinden, want wat je vroeger niet wist, toen je enkel maar naar de oppervlakte tuurde, dat merk je thans, nu je er middenin gevallen bent, met ontzetting en duizeling en tevens met een innige, bewonderende blijdschap: wat heeft dit alles een diepte....!

Ja, nu ziet de nieuwe mensch het met zijn nieuwe oogen heel anders, en dat is het laatst bereikte station van zijn ontwikkelingsgang: Gerrie heeft, na zijn ouders, na zichzelf, na de maatschappij, nu ook de wereld, de kosmos ontdekt.

En na die ontdekking, dat kan niet uitblijven, zal hij terugmoeten in zijn maatschappij, en dan, ik twijfel er niet aan, zal hij ook deze als een studie-object in het nieuwe licht van zijn wereldwetten en -weten moeten gaan zien.

Ik heb wel weer een beetje hoop op Gerrie gekregen, en ik zie het nog best gebeuren, lezer, dat gij en hij en ik in één schuitje komen te varen... Want wie studeert, bestrijdt niet meer, en wie bewondert haat niet meer... Hij zal er zoowaar nog toe komen, nu het maar eenmaal zijn plaatsje in de rij heeft ingenomen, die van klompje protoplasma tot wereldorganisatie voert, het kapitalisme te gaan bewonderen! Ja, hij zal, als hij consequent wil zijn, ook de maatschappij moeten gaan zien als een organisme, onderworpen aan die levenswetten, waar alle leven aan onderworpen is, en hij zal haar liefhebben en dienen, *ook al groeit zij niet naar zijn kant*, ook al voegt zij zich niet naar het nette schema, dat hij uit zijn liefste wenschen had opgebouwd.

Dan, als hij met den engel der Werkelijkheid heeft

gevochten, zal de opstandigheid van zijn geest gebroken zijn, en hij zal rijp worden voor een nog verder en beter stadium, voor het beste eindstation dat er te bereiken is. Zijn door geen haat of verzet meer tegengehouden gevoel zal eindelijk tot de Ziel van dit alles kunnen uitgaan . . .

Dit deel van het verhaal van Gerrie was ik den lezer nog schuldig.

En Ben, de andere jongen?

Soms komt er iemand, en verblijft een poos met ons, die weinig zegt, maar uit wiens oogen werelden spreken.

Wij gaan met hem om, en vormen ons omtrent hem een opinie.

Maar als hij reeds lang van ons heen, en zijn eigen weg weer gegaan is, dringt het pas tot ons door, dat hij een boodschapper was en met een zending kwam.

Soms denk ik, dat ik de boodschap, die Ben bracht, niet goed begrepen heb. Ja, ik heb weer teveel op het uiterlijke gelet, ik heb er de pit niet uitgehaald, uit dat eenvoudige, weinig-zeggende, weinig-voor-zichzelf-eischende leven, en het beste is aan mij voorbijgegaan...

Ik weet het: ik heb Ben met de maat van een intellectueel gemeten, en hij is geen intellectueel. Neen, ondanks zijn goede, soliede hersens niet, waar hij toch zoo heerlijk stevig mee kon werken, zoo vast grijpen, zoo diep graven . . . Hij heeft zijn hersens gebruikt, ja zeker, zooals een goed werkman zijn houweel gebruikt, om er uit de diepte den schat mee op te delven . . . En toen is hij heengegaan, hij heeft niet meer verlangd, want het was geen weetgierigheid, die hem leidde, geen verlangen om te hebben, maar verlangen, om te geven. Hij zou kolenbrander, hij zou landsknecht, fabrieksslaaf zijn geworden, als hij daarmee beter had kunnen dienen die hem lief waren, en zijn plicht vervullen,

die zijn liefde was. Hij groef, — voor anderen, en daarmee de ware schat voor zichzelven.

Maar niet alleen, dat ik hem voor een intellectueel heb gehouden, terwijl hij beter en meer was dan dat; ik ben hem ook met de eischen eener uitbundige romantiek tegemoet getreden, met de bonte décors en de geschilderde achtergronden, hem, die geen tooneel behoeft.

Ik heb weer te veel op het uiterlijke gelet. Ik heb het verkeerde palet genomen. Wat voor den een geschikt is . . .

Er zijn schilderijen, waar je bijna geen kleuren bij hoeft te gebruiken, en die toch de diepste werking doen. Wat licht en bruin . . . Het kleedje met het monotone patroon . . . Maar bekijk het eens goed, wat een schoonheid er in is, wat 'n adel . . . àl zooveel als in dat bonte, dat toch ook mooi genoeg is, in zijn soort.

Maeterlinck heeft zich ergens afgevraagd, wat wij toch zouden doen, als er een wezen uit een andere wereld tot ons af zou dalen en ons vragen naar de edelste bloesems onzer ziel, onze „aardsche brieven van adeldom".

Ja, zouden wij misschien de schoonste schatten onzer litteratuur, van onze techniek, onze kennis, onze kunst, onze wijsbegeerte toonen? In dat geval, zegt hij, zou onze ziel sterven van schaamte om het klatergoud, dat wij uit onze armelijke schatkisten schepten . . . . Maar als men haar gaan liet, dan zou zij „den bode uit andere gewesten wijzen op de gevouwen handen des menschen, op zijn oogen vol droomen, die niet eens een naam hebben, en op zijne lippen, die geen woord kunnen uiten; en misschien zou de ander, als hij waardig is te begrijpen, niet verder durven vragen . . ."

Ja, de stille glimlach van hem, die zich zijner hemelsche afkomst niet schaamt, als het gaat om het

kruierswerk van het dragen van anderer lasten; het vriendelijke geduld van den wetende, die niets eischt, omdat hij heeft; de zachte blik van den dienstknecht, die den tempel kuischt en de poort voor ons opent; zij zijn allen zoovele bescheiden vragen aan onze luidruchtige eigendunkelijkheid: vergist ge u niet? Zijt ge wel op het goede pad? Is datgene, waar gij u voor moeit, wel der moeite waard?

En de eenvoudigen van geest, wier mond gesloten is, maar die een oogenblik dringend en verlangend naar ons omzien, kunnen het niet helpen, dat wij de boodschap niet verstaan, en eerst later, achteraf, bemerken, dat zij ons iets te zeggen hadden...

Neen Ben, je waart en je bent niet een der onzen... Je ging je eigen weg en je had je eigen zekerheden... Beste, trouwe jongen, altijd tevreden en werkzaam, altijd vriendelijk en zacht en bescheiden: ik geloof toch, dat je niet tevergeefs in mijn leven geweest bent. Want al ben ik dan wel heel hardleersch, ik ben toch niet zoo dom, of ik heb eindelijk tenminste wel iets begrepen...

Neen, jij bent niet de nieuwe mensch, die werelden moet uitmeten en oneindigheden vergelijken en onderzoeken, voor hij een stap kan doen; jij bent de oude, die dit alles reeds kent en heeft doorgemaakt en naar waarde geschat, en je begint, waar wij eindigen, neen: waar wij hopen eenmaal te zullen aankomen...

En daar, van die plaats af, waar wij je nog niet bereiken kunnen, zie je naar ons om, en zegt met een glimlach:

„Wat hebben jullie toch een geworstel! Het is toch zoo eenvoudig... ik ga zoo zeker en veilig op mijn afgebakend pad!"

Ja, wij kunnen niet met je mee... niet op die manier... Maar toch verliezen we je niet uit het oog,

kleine gids, die het licht ophoudt. En eenmaal zullen wij elkander vinden, aan dezelfde haven Ben, turend naar dezelfde verte; en ons verlangen zal zijn, om in te gaan door dezelfde poort, in hetzelfde heerlijke licht . . .

DE LAMP VAN DEN MEESTER.

In de kamer van den meester stond de lamp. Zij straalde met een vriendelijk warm licht over al de voorwerpen op de schrijftafel, over het rijtje boeken aan den wand, zij scheen door de kamer dat die tot een nestje van gouden schemer werd, en zelfs de straat, — zoo donker en stil, — kreeg een meer bewoond aanzien door den warmen gloed, die uit dat eene raam kwam.

Het was maar een heel eenvoudige lamp, bescheiden en zonder eenige pretentie, die kleine koperen staanlamp van den meester, met haar nette groene kapje; maar zij had al heel wat beleefd.

Dankbaar poetsoffer voor ettelijke kostjuffrouwen, wier Zaterdag niet goed was als de lamp niet hare verzorging had gehad (de meester kwam er minder op aan!), was zij een geduldige toekijkster geweest bij menig ernstig-opgezette schriftelijke poging, bij menig inspannend brok studie, dat haar eigenaar met de handen door de haren deed woelen, een stille getuige ook bij avondlijke gesprekken, gehouden onder het genot van lange Goudsche pijpen of dikke sigaren, welker rook haar helder gele schijnsel met een blauwigen grijzen sluier dempte; zij had den meester bij stapels corrigeer-schriften gezien, waar geen eind aan kwam, en bij dikke boeken, waar hij niet aan durfde beginnen; zij had vroolijke en triestige tooneeltjes beschenen, en

was altijd een trouwe metgezellin gebleven, een licht, dat met hem meeging op de golven der levenszee, en dat hij was gaan liefhebben omdat het langzamerhand een stuk van zijn persoonlijkheid, van zijn sfeer was geworden...

Ja, en het was zoozeer een stuk van zijn sfeer geworden, dat de vrienden hem eraan herkenden, als zij 's nachts, door de uitgestorven, donkere straat gaand, een eenzaam raam nog zagen lichten. Zij wisten het: uit geen enkel ander raam kon zulk een eigenaardig, warm geel licht komen; dat moest de lamp van den meester zijn!

Als zoo'n lamp eens kon spreken, wat zou die dan veel te vertellen hebben! Als die eens kon denken, en herinneringen had, en we die herinneringen eens konden zien, wat zouden er dan 'n aardige beeldjes, van alles wat er voorgevallen was onder haar gouden schijn, voor den dag komen...!

Maar dan zou de lamp ook een ziel moeten hebben? Welnu, wat weten wij er eigenlijk van? Ik wil denken, dat de lamp een ziel had, en ik wil mij trachten in te leven in die ziel. Ik wil kruipen in haar herinnering en al de deurtjes van de kamertjes opendoen, en al de kleine filmpjes en beeldjes laten zien, die ik daar vinde...

DE KOOP. Dan wil ik heel diep doordringen, en teruggaan tot het allereerste begin... En ja, daar vind ik al een klein beeldje. Maar het is niet wat ik verwachtte. Want het is het milieu van een uitdragerswinkel. En in zijn geheimzinnig Rembrandtdonker, dat den ouden koopman nauwelijks loslaat, staat, stukje blond licht, een jongen, die het gezicht vragend naar den koopman opheft...

Als de jongen straks den winkel verlaat, draagt hij

iets kostbaars mee, een lamp, die hij dicht tegen zich aanklemt... Hij is pas gerust, als hij haar op zijn kleine, schamele kweekelingenkamertje heeft neergezet, en de kostjuffrouw ze met olie heeft gevuld, en zij haar heerlijken, helderen schijn voor het eerst gaat werpen op het nog zoo kleine stapeltje der voor hem zoo moeilijke, gewichtige boeken.

Maar hij voelt zich trotsch; hij voelt zich uitermate trotsch! Nu is 't pas echt, nu is hij pas student; hij voelt het: met zoo'n studielamp, kan men, neen moet men wel een groot man worden... ! En hij werpt zich onmiddellijk op het werk. Dat is de geest van de lamp, die vaardig wordt over Aladdin.

Maar het beeldje in den uitdragerswinkel kan nooit de oudste herinnering van de lamp geweest zijn! Neen, zij moet toen reeds een voorgeschiedenis hebben gehad... Ergens moet zij reeds haar diensten hebben gedaan, haar kleine rol van lichtbrengster vervuld... Maar daar komen wij niets van te weten! De oudste herinnering kunnen wij niet opdiepen en daarin lijkt de lamp op onszelve... Wij komen ergens vandaan, maar onze herinnering verliest zich in den nacht der tijden en een begin vinden wij nooit...

Zoo blijft ons ook de voorgeschiedenis versluierd der kleine lamp, en zij begint pas voor ons te leven op het oogenblik, dat zij den begeerigen jongen als een goede dienares wordt toegevoegd.

Berusten wij dan daarin, en gaan wij de geschiedenis van onzen pseudo-Aladdin na. — Ook hem bracht de lamp goud, maar anders dan bij den echten, slechts een klein beetje. Schoolmeestersstudie loont niet veel.

Maar dat was de schuld van de lamp niet. Die bracht precies wat de jongen gevraagd had, en zij zou het zeker ook gedaan hebben, wanneer hij zooals Aladdin, een paleis had gevraagd, en een prinses, en gouden en zilveren schotels, en slaven en juweelen...

En toch weet ik het zoo net niet, met die wereldsche schatten... Ik weet nog niet wie het beste deel gevraagd heeft: Aladdin of de jongen die meester wou worden. Want soms komt de oude Toovenaar, die ons de lamp gaf, plotseling, als wij hem het minst verwachten, en neemt ons al de schatten af... Is het dan niet beter wanneer wij naar innerlijke rijkdommen hebben gevraagd?

WORSTELEN. Maar zoo'n lamp is nu wel heel mooi, en de geest van de lamp ook, maar je bent er nog niet als je de *formule* niet hebt, om dien geest aan 't werk te zetten. En die formule, ach, dat is er per slot van rekening niet één, dat zijn er duizenden...! En die moet je allemaal kennen, en gebruiken kunnen, wil de geest je ten slotte die veelbegeerde schoolmeesters-acte in de hand stoppen...!

Natuurlijk is het eigenlijk, in den grond, wèl één formule: het is, als je 't maar eenmaal weet, die oude bekende die Parmenides als een mooi, gouden sleuteltje uit het vloeiend zand der veranderlijkheid heeft opgeraapt, en je bent eigenlijk, voor een goeden verstaander, al klaar, als je die eene maar gezegd hebt en toont te kunnen gebruiken. Maar de menschen zijn geen goede verstaanders, en je bent het zelf ook niet, en daarom moet je werken, werken...

En het werk breidt zich uit onder je handen, je moet kennen en kunnen, je krijgt op 't laatst het heele Zijnde te klassificeeren en in vakjes af te deelen en in loketjes onder te brengen, en op die loketjes moet je weer etiketjes plakken en die etiketjes, daar komt het ten slotte enkel maar op aan. Dat is 't eenige, waar ze naar vragen en dat is weer: de formule...

En zelfs de Kalief en zijn grootvizier waren toch maar gedoemd om ooievaars te blijven, toen zij de formule vergeten hadden die toegang gaf tot hun hooge

ambt, en zij moesten wel naar de vogels toe, om ze opnieuw te leeren!

Ja, leeren, je onderwerpen, dat is het moeilijke...

Want er is ook het leven, het weerbarstige, eigenzinnige leven, dat zich niet voegen wil...!

Op een avond staat de lamp heel stilletjes te stralen op een onrustigen jongen, die te rekenen zit.

En hij zit al heel lang te rekenen, in den warmen gelen lampeschijn, die hem en het schrift en het rekenboek gevangen houdt... En naar zijn meening zal hij nog uren moeten zitten, neen eeuwen, als hij wachten wil tot die sommen uitkomen... Want het is of de duivel in ze gevaren is: ze willen vanavond niet... ze willen nooit...

En wéér een groote haal erdoor en wéér een blaadje nijdig verscheurd, en wéér een nieuwe berekening opgezet...

Dezen keer zal 't lukken. —

En ook dezen keer lukt het weer niet, hij weet het: 't zal nooit lukken, de som kàn niet uitkomen, de som is fout en het rekenboek is fout en de heele wereld is fout, en het is onmogelijk om ooit meester te worden als men zóó met de stof moet worstelen...

En de klok slaat al zoo'n laat uur... De tranen springen den jongen in de oogen, — na deze som komen er nog zooveel, en hij zal nooit klaarkomen...

Maar de tranen worden weggeveegd en er wordt wéér begonnen...

Dezen keer zal de som uitkomen, zij moèt uitkomen; elk cijfertje zal hij nagaan, hij zal ze dwingen om te doen naar zijn wil...

IJverig gaat hij aan den gang...

En dan, plotseling, als 't wéér mis is, springt hij op. Alle verwenschingen, die dat jongensbrein kent, (het zijn er nog niet veel!) komen tegelijk te voorschijn...

En hij neemt het rekenboek, en smijt het in den hoek. En hij neemt het schrift, en smijt het naar het rekenboek. En hij neemt den inktkoker, en smijt hem erbij. En dan, nog niet tevreden, gaat hij er bovenop staan dansen . . .

„Dáar.... dáar....! Ellendig boek! Dansen zal ik op je!"

Dan gaat hij stilletjes zitten huilen.

„Daar.... daar....! .....Ellendig boek!

Ja, en toen was er niets aan te doen. Het boek moest weer opgeraapt en gereinigd worden, en ook de grond, dat de kostjuffrouw tenminste niets zou merken . . .

En het werk moest tòch weer opgenomen worden, en afgemaakt. Er moest door den zuren appel gebeten, de jongen moest zichzelf aanpakken en nòg secuurder werken, en toen kwam de som natuurlijk uit, en nog vele na deze... Want A = A, en aan die formule gehoorzaamt een som net zoo goed als een Kosmos, en als je die maar goed toepast, dan ben je de baas!

Maar o, wat heeft de lamp het dien avond moeten kunnen . . .

* * *

JEUGDGENOEGENS, „DEN BLEEKEN", EN DE DIRECTEUR. Ja, werken was de boodschap, want ze geven je zoo'n acte nu eenmaal niet cadeau. En o, wat was het moeilijk, zoo op eigen beenen te staan, en met die uitlokkende natuur om je heen, de open

wijde wereld die om het schoone stadje tot wandelen en genieten uitnoodigde, toch bij je dikwijls zoo droogen en saaien plicht te blijven!

Maar gelukkig kwam je met je tweeën in één kosthuis, en de directeur plaatste de jongens wel zóó bij elkaar, dat er goede combinaties ontstonden, en zij op elkander een gunstige uitwerking hadden.

Daarom werden het nog geen heilige boontjes, maar toch, ik vind in mijn filmlandje heel wat beeldjes van avonden, waarop ik de twee daar samen zie zitten, blokkende en studeerende en elkander overhoorende en op fouten wijzende, en vooral de Zaterdagavonden schijnen er geweldige werkfeesten te zijn geweest. Ik zou erom moeten liegen weliswaar, als ik zei dat dat uit overdadigen werkijver voortkwam: neen, een ander motief dreef hen; het in dit geval meer sybaritische dan vrome verlangen om op Zondag... toch vooral maar vrij van arbeid te zijn!

Daarvoor mocht het op Zaterdagavond laat worden, werd er gestoomd en ingestampt en tot laat in den nacht opgezeten; want het werk moèst af!

Om den langen avond door te komen en den moed erin te houden, werd er dan wat lekkers gehaald, waarvan men eens om beurten een troostenden hap kon nemen, welke een aangename afwisseling vormde op de ongetwijfeld nuttige, maar toch altijd eenigszins droge en taaie spijze der wetenschap.

Maar dan de Zondag! Dat paradijs van luiheid; die weelde om zeeën van tijd te kunnen verspillen aan zijn toilet... (behalve als men, om niet geheel te verwilderen, ter kerke ging en dus wat meer haast had).

En 's middags: de overmoed waarmee men de wandelstokken zwaaide; de zalige uren van dolce far niente en kattekwaad en vergeten van alle heer-achtige deftigheid in de verrukkelijke, heuvelachtige omgeving der stad!

En dan het summum van overdaad, na een week van kromliggen, als men van 'n paar bij-elkaar-geschraapte centen elkander een dure sigaar, met een bandje, kon aanbieden; één sigaar, die men in dat voorname café, — het eenige dat den kweekelingen niet verboden was, want de directeur was streng op dat punt! — ging zitten oprooken onder het duurbetaalde genot van juist die vertering, die er, goed uitgerekend, met de fooi op overschieten kon . . . Zie, dat waren princelijke genietingen die weliswaar niet altijd mogelijk bleken, — daar soms het wreede noodlot wilde dat beider zakgeld toevallig *tegelijk* op was! — maar die toch lichtpunten vormden in hun kleine, dwaze, zorgelooze, heerlijke jongensbestaan!

Maar er waren ook wel somberder dagen! Er waren dagen dat 't leek of het niet licht zou worden in hun hart . . .

En daar zie ik dan onze lamp staan, vriendelijke troosteres dit keer, dicht bij een bed, en in het bed ligt een van de jongens, ziek . . . Hij is terzijde geworpen, uitgeschakeld, buiten gevecht gesteld, hij met zijn stralende jeugd, die nooit genoeg dacht te kunnen krijgen van 't leven . . .

En geen moederoog, in zulk een plaats, dat waakt over de jongens . . .

Het is stil in de donkere avondstraat, en door het opene venster kan men duidelijk hooren, woord voor woord, wat de buurvrouwen met elkander praten. De kostjuffrouw, die er haar werk van maakt, jongens te verwaarloozen, staat buiten, vlak onder het raam, en bespreekt haar zaken.

„Wel", zegt de buurvrouw, „en die eene jongen van je, hoe gaat het nou met 'm?"

„Den bleeken?" vraagt de kostjuffrouw met haar

luide, teemerige stem: „O, dat jong is d'r lang niet best aan toe: die zal wel gauw dood-gaan . . ."

Maar nu komt er een vastberaden trek op het gezicht van den jongen. Wat? Doodgaan? Dat zal niet gebeuren, om den duvel niet! En op dat oogenblik wordt de levenswil pas recht in hem wakker.

In de ijzige kou staat hij op, wascht zich, hardt zich, precies volgens het voorschrift van den dokter; en dat is voortaan zijn wet; hij eet, wandelt, turnt, hij sterkt aan . . .

„Den bleeken" gaat *niet* dood, nòg niet. Hij valt niet in de handen van den grooten Bleeken, die om ons waart . . .

En al is er ook geen moederoog, dat in die plaats over de jongelieden waakt, er is toch nog wel een vaderlijk toezicht . . . De directeur laat zijn jongens zóó maar niet ondergaan! En toen deze maar eenmaal wist waar de schoen wrong, was de jongen gauw genoeg in een betere omgeving geplaatst en de booze heks had het nakijken! En hij is opgegroeid tot een gezond en krachtig man, die den strijd met de wereld aankon, en met mate, zooals het een man betaamt, van het leven genieten. Dat had hij aan de heks te danken!

Ja, die directeur, als ik daar eens van mocht vertellen! Wat kan er een zielskracht, een invloed, een hulp uitgaan voor zoovele wankelende, worstelende, opgroeiende naturen, van één goed, ernstig, rechtvaardig man. Dien morgen, wat begrepen de jongens hem goed, en hoe zagen zij de school en hun eigen doen ineens in een heel ander licht, toen hij zoo bedroefd met hen praatte; niet zoozeer opzichzelf, omdat een troepje oudere kweekelingen zich 's avonds op straat wat luidruchtig had gedragen: hij begreep wel dat een jonge mensch soms uit den band sprong, en kon veel vergeven. — Maar dat het zoo erg was geworden, dat

de lieden er schande van spraken; dat zij de eer van de school niet hadden hooggehouden, en dat de gedachte dááraan hen niet had teruggehouden van excessen, dat viel hem hard.

En op dien anderen dag, toen de directeur dat ontzettende verlies in zijn gezin had geleden, en de jongens niet anders dachten, of hij zou nu wel een poosje van school blijven, en toen zij hem daar zagen binnenkomen, op den gewonen tijd, zwijgend, als een spookverschijning bijna, en aan zijn werk gaan of er niets gebeurd was . . . !

Een glimlach of vriendelijk woord kon er toen niet af, dat is waar, maar hij was toch ook niet hard of boos of onbillijk.

Het leek de klas bijna bovenmenschelijk, wat de directeur van zich vergde, maar de indruk van die strakke, ongebogen figuur, overeind gehouden door den plicht, is hun hun geheele leven bijgebleven, evenals het beeld den soldaat bijblijft van dien veldheer, die midden in den kogelregen, in de paniek van dood en vuur en verderf, onbewegelijk daarstaat en met ijzeren kalmte zijn bevelen uitdeelt.

Zulke voorbeelden zijn vormend voor geheele geslachten . . .

* * *

VIE DE BOHEME. Al die indrukken, al die levensondervindingen, die bewustwordingen kwamen tot uiting, 's avonds op de kamers, als de jonge wildzangen bij elkander opstormden en hun opgewonden stemmen de gebeurtenissen van den dag nogeens opnieuw, als kleurige beelden deden opleven in het licht, dat het contact hunner geesten deed ontvlammen.

O, wat viel er veel voor op die kamers! Wat was het leven er bont en vreemd, wat waren die wordende menschen hoogvliegend en prozaïsch, wat waren zij

grappig en tragisch, naïef en eigenwijs en onbeholpen en slim! Zij namen dingen ernstig, waar wij ouderen om gelachen zouden hebben; maar wat ons uren van zorg en overleg en nadenken zou hebben gekost, daarvan hadden zij een buitengewoon luchtige opvatting.

Sommige meubelen wisselden met onrustbarende snelheid van eigenaar.

Men moet zulk een kweekschool vooral niet verwarren met de weinig aantrekkelijke „Nor", de ouderwetsche normaalschool, waar de aanstaande onderwijzers juist precies datgene leerden, dat zij noodig hadden om hun acte te halen, alsof het voor het volkskind, dat zij te onderwijzen kregen, een ongeluk ware geweest, en een ramp voor henzelven, indien men aan hun ontwikkeling ook maar iets meer had gedaan.

Neen, de kweekschool vatte het wat degelijker op. Daar werden talen geleerd, — die de jongelieden in de volksschool niet zouden noodig hebben. Daar werd aan hun muzikale ontwikkeling gewerkt, door hun viool en piano te leeren spelen, — wat zij op school nooit zouden behoeven te onderwijzen.

Nu is het met dat viool- en pianoleeren helaas zoo gesteld, dat men het niet kan doen zonder de desbetreffende instrumenten. Voor de viool leverde dat geen groot bezwaar op. Zoo'n „jammerhout", daar was nog wel aan te komen. Maar de piano! — Lang niet alle kweekelingen hadden dan ook zulk een meubel op hun „kast", en die er een hadden, moesten zich nog behelpen met zulk een plat pingelinstrument, als wij heden ten dage nog slechts op verkoopingen tusschen ouden rommel zien figureeren, omdat niemand het wil hebben.

Daar werd dan op gestudeerd, gebeukt, geslagen, en niet alleen door de bezitters, maar ook door hun minder gelukkige kameraden, die op de les geen al te slecht figuur wilden maken.

'n Poos bleef dat ding dan de kamer sieren, totdat men voor de verandering weer eens in den diepsten geldnood verkeerde. Dan ging het, — naar dat er vraag was, en geldruimte op de markt, — voor vijf gulden of minder over in de handen van een collega-„kwak", die er op dat oogenblik wat beter bij zat, en ook weleens het genoegen van het bezit wilde smaken; en het verdween, steunend en krakend op zijn oude kaduke pooten, en door een aantal jongelingen luidruchtig bijgestaan, de trap af, tot innige vreugde der kostbazen.

* * *

LENTE! Maar tusschen al die kleine, genoegelijke of minder aangename voorvallen die hun uiterlijke bestaan vormden, begonnen zich andere, grootere gebeurtenissen af te teekenen, die in hun innerlijk plaats hadden.

De storm zweept door de takken, de regenvlagen gieren, de sneeuw smelt; de zon speelt schuilevink, de wolken spelen krijgertje, de vogels ruzieën om de nestplaatsen, en ineens, te midden van al dat gespeel en geworstel en getier, staat de stralende lentedag aan den hemel, de boomen zijn uitgebot, en de bloemen op hout en in gras vertellen het in blinkende kleuren, dat het lente is!

Ineens stond hun geestelijk leven in bloei!

Hoe was dat zoo gekomen? Het was gekomen, vanzelf, omdat het getijde daár was...

Maar ook, er waren aanleidingen genoeg; er zijn altijd aanleidingen, als het getij er maar is...

Zij hadden Multatuli gelezen (die storm!), en hij was hun als wijn naar de koppen gestegen...

Zij hadden een blik geslagen, — en meenden een eigen oordeel te hebben, — in de litteratuur van oude en nieuwe tijden, van eigen en vreemden bodem; zij hadden den zoom van het kleed der Muzen aangeraakt

en een korte wijle mogen vertoeven in de geheime kameren der wetenschap.... Zij voelden, dat het tijd werd om de vleugelen uit te slaan en meenden, den hemel al te kunnen veroveren...

Wat was hun nu nog het oude leven? Wat was hun het café, en het dandypakje, en de sigaar, en het meisje zelfs, dat nog kort te voren, den grooten strik in 't haar, schuin naar hen omkijkend, voorbij was geschichtigd, en waarvan zij met een bewonderingswaardig volhardingsvermogen de faits et gestes hadden uitgevorscht...?

Zij wilden de wereld hervormen!

Er was een andere toon in de gesprekken, in de debatten gekomen, die 's avonds als zij bij elkaar zaten, — en hoe zochten elkaar die innerlijk groeiende wezens! — oprumoerden of in vertrouwelijken, diepen ernst voortwoekerden en van zich vormende overtuigingen spraken. Men weet dat nergens de boomen zoo hoog en zoo snel groeien als onder de lamp?

En zoo vormden zich, uit de materie der volgroeide, rijpe, langzaam uit-elkander-vallende klas, de clubjes der gelijkgezinden, die het toch zoo hartstochtelijk oneens konden zijn, omdat ieder van hen weer de eigen persoonlijkheid naar buiten voelde dringen...

En midden in die Sturm-und-Drangperiode, net toen 't goed begon te worden, kwam plotseling het einde van hun heerlijken kweekschooltijd, het einde van hun jongensleven. — Met de acte in hun zak, waren zij zelfstandig geworden, en zij werden als een stroom frisch jong bloed in de maatschappij gestort, als een nieuw goed zaaisel opgenomen en ieder ging zijn weg en vond zijn plaats en taak.

Toen kon 't eigenlijke leeren pas beginnen. Want schoolmeester wordt men niet, al is 't op de beste

kweekschool: schoolmeester wordt men pas in de practijk.

* * *

HET TE TEMMEN PAARD. Nu kwam dan het eerste ontmoeten met de klas, dat „meenens" was, en gelukkig troffen de meesten voor die eerste oefening een klasse dorpskinderen, die in den regel heel wat bedeesder en rustiger en handelbaarder zijn dan hun kleine collega's in de stad.

Een kleine episode uit het leven van een dier jonge meesters uit dien tijd, wil ik u laten meemaken.

Ook deze paedagoog-in-wording was in een dorpsschool terechtgekomen, en hij had het, vooral wat de leiding aanging, slechter kunnen treffen. Het hoofd van de school was misschien een ouderwetsch, maar zeker een goed, verstandig man, die weinig, zoo weinig mogelijk ingreep, maar nu en dan zoo ongezocht een indruk meegaf voor 't leven. — Op een keer bijvoorbeeld was de jonge onderwijzer fluitend en half springend door de leege school gegaan, die zich weldra met kinderen zou vullen, en toen was de oudere man vriendelijk naar hem toe gekomen, en had het, o, maar heel zacht, gezegd: „Op het oogenblik, dat je den voet in school zet, moet je bedenken dat het een tempel is, waarin men met eerbied rondgaat."

Natuurlijk had de ander eerst een opstandig gevoel moeten onderdrukken, maar later bemerkte hij toch, dat de woorden diepen indruk op hem hadden gemaakt: hij vergat ze nooit meer.

Nu was er aan die school ook een burgeravondschool verbonden, waar de onderwijzers van de dagschool eveneens lesgaven, en het was een lastig, ruw volkje dat daar 's avonds op de banken der zoete kinders plaatsnam.

Onze jonge man moest, als kersversche recruut, ook

voor dat front en toevallig was de klas waar hij zou lesgeven als een extra ongezeggelijke bekend. Daar was het hoofd wel 'n beetje verlegen mee, en hij had ook zijn uiterste best gedaan om een andere regeling te treffen, maar er was geen andere oplossing mogelijk geweest, en de nieuweling had het hem gemakkelijk gemaakt door te zeggen dat hij er geen bezwaar in zag.

Inderdaad, hij had het in de dagklasse zoo netjes klaargespeeld, dat hij niet begrijpen kon dat het op de avondschool niet lukken zou.

Maar toen hij dien avond zijn schreden erheen richtte, was hij toch wel wat bezorgd. Hij zou daar voor een klas jonge kerels komen te staan, waarvan sommigen ouder waren dan hij. Als die eens niet goed wilden, wat moest men doen? Maar hij vertrouwde op zijn goed gesternte, en zoo ergens, dan is in de paedagogiek zelfvertrouwen het halve werk.

Gewoonlijk tracht men zich, als men in spanning verkeert, een voorstelling te maken van de dingen die komen zullen. Het zal zus zijn, — denkt men, — of het zal zóó zijn. En gewoonlijk is er dan nog een derde mogelijkheid, waar wij niet op gerekend hebben, en die al onze plannen in de war stuurt...

De jonge onderwijzer meende op alles voorbereid te zijn: de klas was misschien wel goed, maar werd alleen oproerig bij slechte behandeling, — dan zou hij den juisten vriendelijken toon onmiddellijk weten te treffen; of de klas was uit haar aard werkelijk lastig, — en dan wist hij precies hoe flink en hoe tactvol hij ze aan moest pakken.

Maar toen hij de deur van het lokaal opendeed... toen was er heelemaal geen klas!

Hij stond in een leeg lokaal. Hij keek over leege banken... En toch wist hij dat hij de goede deur was

ingegaan. Verbaasd keek hij rond.... Er was geen sterveling te bekennen....

Bijna automatisch ging hij, als gewoonlijk, naar zijn plaats, bij 't schoolbord, en toen... toen hoorde hij een gestommel, en een onderdrukt gelach, dat ergens onder een bank vandaan scheen te komen... Hij ging kijken en trok een jongen in de hoogte: „Vooruit jij!"

En dat was het sein voor de heele rumoerige bende, om grinnikend en gnuivend overeind te komen. Zij hadden zich onder de banken verstopt.

Doodsbleek, roerloos stond daar de jonge meester; zijn gedachten, razend, werkten als zweepslagen op zijn zelfgevoel...

Dat was dus de ontvangst die men hem bereid had...!

Niets, niets had hij ze gedaan, geen stroobreed in den weg gelegd.

En zóó durfde men hem behandelen, dit was zijn entrée.

Drift is een verschrikkelijk iets. Zij maakt, met één slag, alle krachten in ons lichaam vrij.

'n Vonk is voldoende om het kruitvat te doen ontvlammen.

Een jongen in de voorste bank had er nog niet genoeg van, trok een sarderig gezicht, stak de tong uit...

In één oogenblik was de meester bij hem. Hij nam hem op, alsof 't een veertje was, en smeet hem door 't lokaal...

Het stof woei op, de klas was doodstil...

De jongen, moeizaam, kwam overeind, en strompte terug naar zijn plaats...

De meester stond strak, iedere spier, iedere zenuw gespannen, voor de klas.

„Wie volgt," zei hij.

Niemand had een woord te zeggen.

Ik weet niet hoe de meester de volgende twee uren doorkwam, of hij doceerde, of vocht, of in een doode-

lijke tucht alles om zich heen liet bevriezen: het doet er ook niet toe. De hoofdzaak is, dàt hij ze doorkwam, alleen met de klas, zonder iemands hulp in te roepen.

Na afloop sprak het hoofd der school, ongerust, hem aan, en hoorde het heele résumé. Hij had spijt, innigen spijt, dat hij dit niet had weten te voorkomen. Dit was een te zware proef geweest voor zulk een jonge, onervaren leerkracht.

„Ik zal zorgen, dat je in een andere, gemakkelijker klas komt," zei hij. „De collega's moeten het dan maar inschikken."

Maar hier had hij buiten den waard gerekend.

„Neen waarachtig niet!" riep de jonge man hartstochtelijk. „Ik hoop, dat u mij wèèr in die klas laat. Ik vraag het als een gunst, om alleen met die klas te mogen optrekken, alle lesuren die ze heeft, net zoo lang tot ik ze eronder heb, tot ik het met ze heb klaargespeeld."

De ruiter verlangde geen ander paard. Neen, dit, dat hem bijna had afgeworpen, wou hij temmen . . . !

De bovenmeester liet het niet merken, maar hij lachte in zijn hart van blijdschap. — Dat is het echte hout! — dacht hij.

„Goed jongen," zei hij, „goed, je zult je zin hebben. Om je de waarheid te zeggen: ik zou dat óók het liefste gewild hebben, in jou plaats. Maar overschat je krachten niet. Ga er niet aan onder. Als het je te zwaar wordt, kom dan bij me: je kunt altijd op mij rekenen."

Nu kwamen er nog moeilijke tijden voor den jongen meester. Want al had hij ze nu voor dien éénen avond geïntimideerd, daarmee was hij er nog niet.

Toen de jongens weer bij elkander kwamen, begonnen zij er zich rekenschap van te geven, dat die meester eigenlijk niet ouder was dan zijzelf. De geest van de slechte elementen kwam weer boven, en zij besloten, hun verzet niet op te geven.

Er kwamen avonden, dat hij naar huis ging, huilend, op den eenzamen weg, van wanhoop en woede, omdat het hem wéér niet gelukt was, te bereiken wat hij wilde.

Maar ten slotte kwam er toch een oogenblik, dat hij tot den ouderen man kon zeggen: „ik ben er, met mijn klas, ik heb ze waar ik ze hebben wilde." Toen waren 't wel geen ideaal-jongens geworden, maar wie met *die* verwachting voor de klas komt, kan wel thuis blijven. Het waren menschelijke, voor rede vatbare, gewillige wezens, die op een goede behandeling goed reageerden, en meer kan men niet eischen.

En hoe had de meester dat nu per slot van rekening bereikt?

Ja, eigenlijk was het verzet al gebroken op dien eersten avond, door die ééne, felle daad.

De ruwste massa voelt misschien het zuiverst. Er bleef geen wrok achter, want er was geen hardheid, geen koude wreedheid, geen geniepigheid in het optreden van den meester geweest. Het was menschelijk, begrijpelijk. De krachtpatsersnaturen bewonderden het heimelijk; zij zouden ook zoo gedaan hebben; de zachtere elementen deelden de eerlijke verontwaardiging, die er aanleiding toe had gegeven. Het was immers ook geen manier, om iemand zóó te ontvangen. De man had hun niets gedaan.

Het is altijd goed, het recht aan zijn zijde te hebben. Zoo kwam de klas, die lijnrecht tegen den meester in wou gaan, al vanzelf vóór zij 't wist in één schuitje met hem. Maar zij zouden nog verder samenvaren, want zij hadden ook nog één doel.

Ten slotte is er in een klasseleven nog iets meer en nog iets anders dan recht en onrecht, dan meester en leerling; er is ook nog de leerstof, er is het doel van de school, waarvoor zij beiden bij elkaar zijn gekomen. Wie dat weet te objectiveeren, wie de belangstelling voor zijn lessen weet te wekken, *doordat hij zelf zulk*

een liefde en interesse voor de stof heeft, weet, dat hij tenminste gedurende die uren van contact en meeleven, geen noemenswaardige last zal hebben. Daarom gaat er van een *persoonlijkheid*, die al is 't maar voor een enkel leervak, zijn levende, bezielende liefde weet te uiten, zooveel meer uit, dan van den ordehouder, die alleen met uiterlijke middelen werkt.

Ik weet niet of die jonge meester toentertijd al veel had van zulk een persoonlijkheid, maar als hij er ook maar de beginsymptomen van vertoonde, dan kon zijn prestige in de klas reeds 'n stootje lijden.

Dat was een prestige van fijner allooi, dan wat hij zich op den eersten avond, door zijn krachtuiting, veroverd had.

Of ten slotte de methode van den jongen onderwijzer, om een jongen door de klas te smijten, goed was? Dat had hij zich op dat oogenblik niet afgevraagd! — Zeker was het niet verstandig, of voorzichtig; er hadden zeeën van ellende uit kunnen voortkomen en zeker had een oudere collega, die trouwens ook eerder op dergelijke gebeurlijkheden voorbereid zou zijn geweest, het zaakje anders, en kalmer, en met minder kans op kleerscheuren voor zichzelf en de klas, getracteerd. — Maar ook is het waar, dat die oudere collega de klas dan niet zoo onvoorwaardelijk, en met één slag, voor zich gewonnen zou hebben. — Misschien komt ten slotte bij dit intuitieve werk, diegeen, die het minst redeneert, en zich het eerlijkst geeft, nog het verste . . .

De jonge meester en de klas, zij hadden eerlijk geworsteld . . . Op een gegeven oogenblik had alle paedagogiek den weltoegerusten strijder in den steek gelaten, als een wapen dat ketst, neen als een wapen waar men niet eens aan denkt, om het te gebruiken, en hij had eenvoudig als een jong kerel tegenover jonge kerels gestaan, met de bloote vuisten van zijn wil. Zij hadden

geworsteld en één was de sterkste gebleken. Op het kritieke moment was het vliesje beschaving doorgescheurd, en hadden die oernaturen in een oernatuur hun meerdere ontdekt. Het was de troep, die den aanvoerder gevonden, die de sterke vuist gevoeld had; de kudde, die onder de zweep trilde en naar de zweep verlangde . . .

En op dien ruwen grondslag kon een subtiele bouw omhoogbloeien . . .

Dit alles, dat gansche voor hem zoo emotioneele gebeuren leefde nogeens op, toen de meester het, op zijn rustige, avondlijk verlichte kamer, een collega in kleuren en geuren vertelde.

Maar er was één ding, dat hij met den collega niet besprak. Dat had hij nauwelijks met zichzelven durven bespreken, in de uren, dat hij om de bron van zijn geweten heendwaalde . . .

Want wij zijn bang om de diepste waarheden onder de oogen te zien, die wij op den bodem van ons wezen weten. Wij zijn zooals kinderen, die niet dan gedwongen in een diepen, griezeligen put kijken, en na nauwelijks een blik erin te hebben geworpen, zich haastig losrukken en wegvluchten . . .

Maar al was het dan ook nòg zoo vluchtig, hij had toch de waarschuwende stem uit de diepte wel gehoord, en het verschrikkelijke beeldje op den bodem gezien . . . ; hij wist het: hij moest zijn drift leeren beheerschen; — want het zou niet altijd zoo goed afloopen . . .

En hij héèft ze leeren beheerschen, zoo goed mogelijk. — Maar dìt paard was het moeilijkste te temmen.

* * *

 En dat het getemd werd, dat was noodzakelijk, niet alleen voor de klas en den meester, — opdat zij elkander niet ongelukkig zouden maken! — maar ook voor het contact van den meester met de rest van de wereld. Want er is ook nog een school, er zijn ouders en autoriteiten en collega's, — om van wat buiten de school valt niet te spreken!

Ja, het paard *moet* getemd worden, en wat een zegen als men op een gegeven oogenblik kan zeggen: het paard *is* nu wel zoo ongeveer, — gezien de feiten, — getemd!

Wat ik nu ga vertellen van dien driftigen meester, dat valt misschien wat uit de chronologische volgorde ... ik weet het niet zoo recht ... Maar wie verwacht er ook een zuiver chronologische volgorde in zoo iets vaags als de herinneringen eener lamp?

Het was dan in de school van den patriarch met den baard, den heerlijken, lieven, strengen, gemoedelijken, vromen en hartelijken ouden man, die zoo decoratief en Rembrandtiek deed in de schoolpoort, zoo representatief ook was voor het gezag en de waardigheid der school, en zoo onbewust-demonstratief als het erop aankwam, zich binnen de school te doen gelden.

Hij meende het zoo best, — en hij deed zoo dikwijls, met zijn gebruiken, die dateerden uit den tijd dat de „ondermeesters" nog maar „hulpjes" heetten, den jongen, op dat punt zoo gevoeligen onderwijzers pijn, zonder het te willen, of ook maar te vermoeden ...

Dan moet er, van den kant der jongeren, wel een groote mate van liefdevollen eerbied, van verlangen om te ontzien, om zich niet gekwetst te toonen, dan moet er daar wel een sterke wil-tot-zelfbeheersching zijn, zal het niet tot botsingen komen.

En die was er ook wel; die was er tenminste ruimschoots bij dien jongen meester, wiens bloed zoo heet

vloeide. Hij had liever alles verdragen en geduld dan den eerwaardigen man, dien hij als een vader en een vriend eerde en die toch naar zijn beste weten deed en het niet helpen kon dat hij uit een anderen tijd was, ook maar een onvertogen woord toe te voegen.

Maar ondertusschen . . .! Ondertusschen *is* er nu eenmaal het langs-elkander-schuiven en het worstelen van het oude met het nieuwe, er *zijn* de tegenstellingen die ons uit-elkander-drijven, en die ons verbaasd doen vragen: waarom doen wij zoo? Waarom doen anderen zoo? Waarom kunnen wij niet leven zonder elkaar bedroefd te maken?

Op een dag gaf des jongen meesters rooster een leesles aan, en de patriarch, die van het rijtje af werkte, nam plaats in een van de achterste banken, om nu ook hier eens een kijkje te nemen.

Dat was best; het moest blijkbaar zoo zijn.

Maar weet de lezer wat een leesles is? Ja natuurlijk: hij heeft er immers zelf wel gehad? Hij herinnert het zich: er werd dan een lesje behandeld, er werd voorgelezen misschien, taalkundig gezift . . .

Ja, maar, daarmee is nog niet gezegd wat een leesles is! Voor den onderwijzer, die weet wat hij doet, die zich bewust is van de portée en het hoofddoel van zijn arbeid, beteekent zij heel veel. Zij is voor hem de les der lessen . . . Zij is, tusschen de lessen van den rooster, wat de gewijde tempel of het vriendelijke park is tusschen de huizen van de stad . . . Zij kan iets prettigs en iets edels en iets goeds, en iets intiems, en bijna iets heiligs zijn.

Natuurlijk is zij niet altijd zoo. Er zijn verschrikkelijke leeslessen, gegeven door lieden die van de schatten van taal en gedachte zooveel afweten als een boer van saffraan.

Dat zijn de leeslessen waarbij het *paraíraseeren* (die

gruwel als zij wordt toegepast op een stukje kunst!) of het *ontleden* (die schandelijke vivisectie!) hoogtij viert. Dan moeten de kinderen „in hun eigen woorden" — och armen! — hetzelfde zeggen wat den kunstenaar in het delirium der hoogste extase, onder aanwending van al zijn zielekrachten, nog maar nauwelijks gelukt is, op de eenige manier die hem juist en passend leek, zoo ongeveer tot uiting te brengen; alsof er dan nog andere woorden, die het even goed uitdrukten, mogelijk waren! — Of wel, zij worden tot het besef gebracht, dat men het belang van Vondel of een anderen groote begrepen heeft, als men hem correct taal- en redekundig „ontleden" kan!

Natuurlijk zou er op zichzelf niets te zeggen zijn tegen zulk een taalkundige oefening (die tevens een oefening in denken is), als de dingen van werkelijke en oneindig veel hoogere waarde daarbij niet in de verdrukking kwamen en de heerlijke ongerepte schoonheid van het gegevene op die manier niet hopeloos verhanseld werd, — terwijl er bovendien alle kans is, dat de kinderen door die mishandeling der leerstof, een haat krijgen aan de beste stukken onzer litteratuur en meenen dat zij alleen geschreven zijn, om toekomstige examinandi te plagen.

Maar er zijn ook leeslessen van een ander soort; er zijn ook meesters, die een gedicht niet aan een kind ter voordracht durven toevertrouwen, omdat zij weten dat zij zelf nauwelijks in staat zullen zijn, de volle schoonheid van het stuk tot haar recht te laten komen. Dat zijn zij, die met heiligen schroom de geliefde schatten naderen, en wanneer zulk een eenvoudig vroom man voor de klas staat, dan kunnen er oogenblikken komen, dat er een groote ontroering gaat door die kleine gemeenschap, die zich voor een oogenblik opgeheven voelt tot de hoogste hoogten; en al hebben de kinderen

dan misschien niet alles tot in de finesses begrepen, — zij hebben toch den vleugelslag van het verhevene gevoeld en in een ure van louterende, religieuze wijding een aanraking voor het leven ontvangen.

En zelfs van de met ambitie gegeven leesles die niet tot zulke verhevene momenten leidt, maar waar in de behandeling van het levendig of gedragen proza de blijde of tragische dingen van lager plan tot uiting komen, kan nog een moreele en vormende werking uitgaan die in andere lessen niet of nauwelijks zoo te bereiken is.

Daarom is de leesles van oudsher geliefd bij de opvoeders; het is de les waarin het meeste van ziel tot ziel gesproken wordt, de les waarbij, in de warmte der opgewekte gevoelens, het weeke ijzer der karakters het best te smeden valt.

En een goed schoolmeester is ook daaraan te herkennen, dat hij met liefde tot de leesles gaat.

Onze jonge meester nu, was van het soort, dat graag een leesles geeft, — en dat er zijn ziel in uitstort...

Maar... je ziel uitstorten: doe dat eens waar iemand bij is, voor wien het niet bestemd is, en die elk van je woorden nagaat, elk van je gebaren ziet...!

En toch, onze meester wilde het met liefde probeeren, een goede les te geven. Had hij in zijn tijd ook geen proefles gegeven, in tegenwoordigheid van autoriteiten, en was dat niet goed gegaan? Welnu, dan zou het ook ten overstaan van dezen besten braven man wel lukken. Hij was trouwens niet van plan ergens hinder van te hebben; hij zou hem eenvoudig vergeten...!

Maar de goede schoolmeesterspsyche van den ouden patriarch was er niet op gemaakt om vergeten te worden bij zoo iets heerlijks en levends als een leesles! Wat? Hij was er immers met zijn heele ziel bij? Zijn hart sprong op, als van het paard, dat den kruitdamp ruikt en meedraaft vóór het zich er recht van bewust is....

Zwijgen? Toeluisteren zonder meer? Het zou hem onmogelijk zijn geweest... Hij kon zelfs niet stilzitten. Met lichaam en ziel deed hij mee. Hij had immers de routine, hij kende het klappen van de zweep, hij wist wat voor moeilijkheden er kwamen..., waar de kinderen voor moesten oppassen, waar op gewezen moest worden, wat voor voorbeelden ter illustratie gegeven,... hij zou, en ook met het orde-houden, dien jongen man wel eens even helpen...!

„Hé, jij daar meisje, zit stil! — Jongen, snap je dan niet hoe de meester het bedoelt? Kijk: dat zit zóó:..."

„... Juist meneer, daar wou ik den kinderen nogeens wat van vertellen, wacht u eens even..."

En zoo ging het maar door. Er was er niet één, er waren er twee aan 't lesgeven, en niet degeen die op dat oogenblik ervoor aangewezen was, had het meeste te vertellen...

Zelfbeheersching is een schoone zaak, maar het gaat daarbij weleens als met den emmer, dien men hoe langer hoe voller maakt; op een gegeven oogenblik: daar doet de laatste druppel den emmer overloopen...!

Met kalme stem had de jonge onderwijzer doorgesproken, de vreemde elementen, die de ander erin bracht, zoo goed mogelijk in zijn les opgenomen, en met een ijzeren wil de aandacht naar zich toe gedwongen. Hij dacht al, dat hij het gewonnen, dat de ander het ingezien had. Toen opeens, net op het mooiste moment, — daar had je de irriteerende stem weer: „Ja meneer, ik geloof, dat de heele klas het nog niet begrepen heeft, ik wou nog eerst eens vragen..."

Met een plotselinge beweging legde de jonge man het boekje neer. Hij zweeg; met alle activiteit die in hem was, zweeg hij; en zwijgend ging hij naar het raam, waar hij naar buiten ging staan kijken, of er wonderwat in de wijde wereld te zien was...!

Toen werd het heel stil in de klas. De oude man zei

niets meer, de kinderen waren stil en de meester aan 't raam zei ook niets . . .

En het duurde maar voort . . . een stilte waarin je haast niet ademen durfde, waarin je eigen gedachten, als angstige vogels, verschrikt door het dreigend onweer, schuw rondvlogen; een stilte die als lood woog . . . waarin machten met elkander streden . . . en die niet eindigen wou . . . !

Sommige meisjes gingen haast huilen, — en de jongens zagen wit . . . . , en het was of er iets schreeuwde door de stilte, dat je toch niet hoorde . . .

Toen ineens, — niemand had zich bewogen, — trad de meester in kalmte weer van het raam terug, nam het boekje op, en hervatte, alsof er niets gebeurd was, de les...

En zwijgend ging hij naar het raam.

Hij had instinctief naar het juiste middel gegrepen om de kokende golven van zijn geest tot bedaren te brengen; opgezweept door de indrukken, binnen de muren ontvangen, had hij de indrukken van buiten te hulp geroepen om de felste reacties af te leiden. Zoo komt het schuimend water der in haar nauwe oevers razende beek tot rust in de wijde golven van het breede meer . . .

Maar terwijl de leesles doorging, stond de oude man, zoodra hij het even ongemerkt kon doen, zachtjes op,

en verdween op een onopvallende wijze, bescheiden, uit het lokaal. Hij had begrepen . . .

„Ik wist niet," zei hij later tegen een der collega's, op zijn rustige, langzame, vriendelijke manier, „ik wist niet, . . . dat ik mijnheer X . . . daar zóó erg . . . mee hinderde; anders . . . had ik het . . . natuurlijk . . . niet gedaan . . . !"

Maar nooit is er tusschen die twee schoolmeesterszèlf, den ouden en den jongen, een woord over het geval gewisseld. De goede verstandhouding bleef bewaard, en daar waren zij beiden dankbaar voor.

* * *

DE SMIDSE. De dorpen konden de gelijkmatigen en beperkten nog wel een tijdlang vasthouden, (dit is de chronologische volgorde weer!) maar zij, wier onstuimige jeugdleven in breeder wiekslag en forscher zwaai hoogten en diepten beurtelings raakte, — temidden waarvan zich verre horizonten opendeden, — konden het daar op den duur niet harden en werden onweerstaanbaar naar de groote steden getrokken. Zij werden er heengetrokken, als de vogels naar de lichten der vuurtorens . . .

En in de groote steden, daar omsloot hen het brandende leven en zij werden een niets in belang, een alles in kracht. Daar waren duizend wegen voor hun energie, en het leven vormde hen, als met mokerslagen.

Het leven sloeg er de vonken uit, en daarom noemden die jonge mannen en vrouwen, die elkander vonden, — op een in den loop der tijden heel wat degelijker geworden meesterskamer, maar altijd nog onder het schijnsel van dezelfde oude, trouwe lamp, — daarom noemden zij hun club: „de Smidse".

En een smidse was het, waar de ruwe stof, geklaard in den hoogoven der eerste jeugd en die daar een voorloopige gestalte had ontvangen, verder uitgesmeed werd door de fel-op-elkander-stootende individueele krachten, die met ambitie op elkander ingaand, een ieder terugdrongen in den eindvorm, welke met de mogelijkheden van zijn aard in overeenstemming was.

De „Smidse" was prachtig! Zij trok de leden aan en maakte ze bang en noodzaakte ze, om te vechten en hun meening te verdedigen tegen vinnige, onbarmhartige, handige, hardhandige, taaie, volhardende debaters, die geen pardon kenden en de waarheid nog liever hadden dan Plato.

Maar die heele „Smidse" duurde ten slotte niet lang, als club. Er was werk aan den winkel, en het Leven stond te wachten op de afgeleverde stukken. Er was juist een periode van socialen opbloei, van sociale bewustwording begonnen, een hoog-conjunctuur van den gemeenschapszin, en weldra hadden zij geen tijd meer voor academisch geredeneer.

Hoe heerlijk was het nu, in de school te komen met nog iets anders in zijn mars dan de dorre, doode theorieën, in het knekelhuis van het verleden bijeengegaard! Hoe heerlijk, te komen met een levenden zin voor het heden, een eigen overtuiging, een doel, dat hen richting gaf; een inzicht reeds in de donkere diepten achter die klas, dat hen tot begrijpen, en een weldadigwarme liefde, die hen tot helpen dreef.

Voor hen toch was de klas nog iets meer, dan een verzameling kinderen: het was een sociaal geheel, een deel van die maatschappij, die als een wezen, zich ophief naar het licht; en een kind was voor hen nog iets anders dan een ding, waar men een methode op toepast: het was een wereld-op-zichzelf, een kleine, groeiende menschziel, een soortgenoot wiens dikwijls al te

bleeke gezichtje, wiens ondervoede lichaam en schamele kleeren den nood uitschreeuwden, die in de stilten der achterbuurten verborgen gehouden werd.

Welk een taak, welk een zending hadden die jonge menschen te vervullen! O, zij waren er beter aan toe dan die anderen, die onberoerd door den wiekslag van den maatschappelijken molen, ongeschokt en onaangedaan, en onwetend van de geweldigheid van den tijd, die ruimten enkel binnengingen om er hun baantje uit te oefenen en hun boterham in vrede te eten.

Verandering kwam er toch, de stroom voerde allen mee; maar zij gingen willens, en gaven leiding en richting. Zij hadden, buiten het geleerde, iets in zichzelf, en daardoor stevigte genoeg om staande te blijven, toen zoovele oude steunsels der overgeleverde paedagogiek hen ontvielen, en nieuwe levensvragen zich vormden en opgelost verlangden te worden.

Zij brachten beter dan het kalf, zij brachten zichzelf in de school en de kinderen konden in hen het voorbeeld zien van een levenden, strijdenden, eerlijken, omhooggroeienden mensch, zooals zij er zelf een hoorden te worden . . . Welk een verantwoording, welk een taak echter voor hen die zelf nog zoo vol fouten en zwakheden waren!

En toch, — zij eerst kenden de arbeidsvreugde, zij die niet alleen werkten voor een brok en een rok, maar die met ambitie hun taak konden volbrengen, omdat zij er nog een ander, een wijder perspectief in zagen dan de promotie alleen.

* * *

HET SCHILDERIJENZAALTJE. Ja, en nu heeft de lezer het zeker al begrepen. Hier zou dan eigenlijk de reeks dier kiekjes uit de klas moeten beginnen, die ik grootendeels al gegeven heb. Ach, ik zie het wel:

het is met de chronologische volgorde hopeloos mis; er is geen rechtzetten meer aan! Natuurlijk, als alles volgens recht en regel gegaan was, had ik met dit hoofdstuk moeten beginnen.

Maar hoe gaat het in de practijk? Wij zijn zoo nieuwsgierig naar den inhoud van een boek, dat wij het begin liefst overslaan. Ja, wij worden ongeduldig, als men ons dwingt dit het eerste te lezen, juist omdat wij weten dat dit maar het begin, de inleiding is. Wij lezen het dan met tegenzin; wij hebben moeite om het door te worstelen... Maar later, als wij maar eenmaal weten wat er in het eigenlijke boek staat, nemen wij het met graagte door. Wij hebben dan de rust verkregen, die noodig is om het te genieten; het complêteert voor ons den inhoud en zet ze in de lijst van het geheel.

Natuurlijk word ik liever met graagte gelezen dan met tegenzin. En zoo heb ik dan maar rekening gehouden met de hebbelijkheid van den lezer, die ook de mijne is. Ik hoop, dat die andere van mij ook de zijne is, namelijk om een werkelijk goed boek heel veel keeren over te lezen; en... dat hij mijn boek dan heel dikwijls doorneemt. Dan zal ook successievelijk de juiste volgorde wel in zijn hoofd tot stand komen...

Maar al mis ik nu het beste klontje boter uit mijn pap, de geschiedenis van de lamp is toch nog niet afgeloopen. Zij moet immers nog een slot hebben, al is zij dan maar een vogelvlucht, een overzicht... En zij was toch ook eigenlijk te intiem, dan dat ik er al die groote stukken in had kunnen onderbrengen. Zij is tenslotte maar een klein zijzaaltje van het schilderijenmuseum, waar een gedempt halflicht heerscht en je op de teenen loopt... Je bent er zóó uit... Maar 'n enkel tafereeltje kan ik u toch nog wel toonen.

* * *

DE LEVENDE STAD. Natuurlijk is het heelemaal niet waar, wat ik hierboven heb verteld over het ontstaan van het boek. De lezer moet alles niet zoo grif aannemen wat ik zeg! Soms is er weleens 'n beetje fantasie bij . . .

In werkelijkheid ontstaat een boek niet op zulk een wel-overlegde wijze, wordt het niet zoo verstandelijk, volgens een nauwkeurig berekend plan opgebouwd. In werkelijkheid groeit het, naar een vreemde en geheimzinnige ontstaansorde, bouwt het zich uit, zoo zonderling en schijnbaar-onlogisch als een stad . . . Ja, niet als zulk een streng-meetkundig-aangelegde Amerikaansche, waar je een liniaal kunt langsleggen en met een kanonskogel doorheenschieten, zonder dat je een huis raakt, — maar een echte, levende, oude, Europeesche...

De vreemdeling die erdoor loopt, begrijpt de logica van de richting der straatjes niet . . . Maar als hij dan al die slopjes en gangetjes, en pleintjes en steegjes heeft doorkruist, dan bemerkt hij dat ze toch eigenlijk, eigenlijk, . . . allemaal om die groote kerk heenliggen, die je nauwelijks bemerkt omdat je er telkens met je neus vlak op staat, maar waaromheen zij zich toch gegroepeerd hebben als om hun organische middenpunt, en die uit hen omhoog-gerezen is, — hun doel en hun oorsprong en hun heiliging en bestaansreden . . .

En zoo gaat het ook met een echt levend boek. Als je het oog alleen maar op den beganen grond gericht houdt, dan begrijp je het verband en het „waarom" van zijn deelen zoo niet. Maar wanneer je gewend bent, den blik ook eens wat hooger te slaan, dan zal de Beteekenis wel, langzamerhand of plotseling, zichtbaar voor je worden en je zult vrede hebben met den schijnbaar zoo grilligen bouw van het geheel.

* * *

DE CLUB IN HET KROEGJE. Nu gaan wij naar een achterbuurtje, naar de binnenste binnenlanden, waar de stammen der Apachen wonen... De meester had daar, ergens in een klein, luguber, anarchistisch kroegje, — zóó maar voor zijn eigen liefhebberij! — een club van een stel opgeschoten jongens uit het donkerst Amsterdam, die hongerig waren, — met den echten, gezonden proletariërshonger, — naar kennis en die hij alles bijbracht wat ze maar vroegen: sterrekunde en geografie, administratie en taal en rekenen, sociologie en kennis der natuur met al haar wondere verschijnselen...

Ge kunt het u wel voorstellen, hoe ze daar bij elkaar waren. Het is nog veel mooier dan de Avondschool van Gerard Dou, die in 't Rijksmuseum hangt. De schamele tafel en stoelen, de berookte wanden, de lage petroleumlamp en daaronder de jongens, gebogen over hun werk of opziende, in geestdrift en begeerige, vrome aandacht, naar het belichte gelaat van den meester...

Het is nog veel mooier zeg ik, want de Avondschool van Gerard Dou, hoe knap ook geschilderd, hoe keurig en met liefde gedaan, mist iets dat dit tafereel in ruimte heeft: het is moreel mooi.

Het is aandoenlijk, te denken hoe die jonge menschelijke wezens zich uit de donkere diepten der onwetendheid trachtten op te werken naar de zonnige hoogten van het licht der kennis. Het is roerend, te weten hoe die arme duivels van jongens en die arme duivel van een meester, in het hartje der ellendebuurt, elkander vonden, in één begeerte om de wondere heerlijkheid van het Zijnde te doorvorschen en te dienen, als de priester en de knapen van eenen heiligen cultus.

Het is zooveel mooier daaraan te denken, dan zich het gezelschap dier studenten voor te stellen, die op

de banken der collegezalen plegen plaats te nemen om te luisteren naar het woord der professoren, en die maar al te vaak de Alma Mater slechts zoeken, om door haar een baantje machtig te worden; de professor toch moet al een heel geestdriftig priester der wetenschap zijn, die aan die starre koppen nog een vonk van werkelijke belangstelling weet te ontlokken!

Maar deze jongens, in hun eenvoud, zochten de kennis om haarzelfswille, zooals het kind in zijn blindheid de moederborst zoekt en vindt, en zij namen ze zoo gretig in, als zij met lust gegeven werd; en de avonden in het kroegje van den bleeken anarchist werden tot feesten van uitwisseling.

Verscheidene sporen, van die in hun soort prachtmenschen zijn geworden, leiden naar dit kroegje terug.

Daar is die man, die tot een politiek organisator opgroeide.

Die andere, die in zijn vakvereeniging mede de leiding gaf, die derde, die zich met hart en ziel aan de practische vernieuwing der maatschappij-vormen wijdden en een levenskunstenaar werd, en ten slotte opgroeide tot theosoof, tot philosoof, man-van-religie... Geen die van die plaats der zedelijke aanmunting kwam, of hij droeg den stempel met zich, in den gloed der bezieling ontvangen... En al was het dan maar een kleine, lugubere, onofficieele werkplaats, het was toch geen valsche-munterij en er werd eerlijk werk geleverd...

Waar die kleine kroeg, smeltkroes waarin uit het ruwe erts van het volk het zuivere idealisme werd afgescheiden, dan wel gestaan mag hebben? Ik zei het reeds: in Apachenland, — meer weet ik er niet van... En wat doet het er ook toe of wij, als bij de opgegraven steden, die zoozeer onze belangstelling hebben, — terwijl het levend, warmkloppend Heden ons maar al te

vaak ontgaat, — precies het „waar" en het „hoe" zouden kunnen vaststellen?

Al moeten wij ons voor de geschiedenis der menschheid ook vaak met de steenen getuigen behelpen, belangrijker nog dan de neerslag onzer gedachten in de concrete voorwerpen is het levend getuigenis, dat in het contact van mensch tot mensch wordt overgedragen.

Wanneer daar in het donkerst Egypte iemand een club mocht hebben gehad van jonge proletariërs, — laten het Joodsche zijn geweest, die in zijn land immers tot de onderste volkslagen behoorden? — dan zou daar geen geleerde haan naar gekraaid hebben. Maar indien er een jonge Mozes onder zijn gehoor ware geweest, zou hij door dezen dan niet vormend hebben gewerkt op eeuwen en volkeren en werelden? De diepste sporen die wij nalaten zijn niet de karresporen in den modder der materie, maar de lichtende lijnen die onze geest trekt, en die zich uitprojecteeren tot in verten van tijd . . .

* * *

DE MEISJESKLAS. Nu moet ik nog vertellen van de meisjesklas . . . ! Maar dat was veel later! Dat was al in den tijd dat de meester de saaie, onverschillige, in alle straten en steden ongeveer gelijk-uitziende woonruimte van den vrijgezel verruild had voor iets beters. En in die nieuwe omgeving krijgt ook een oude lamp heel wat nieuwe indrukken te verwerken . . .

Eigenlijk voelt zij zich pas recht op haar plaats, nu zij niet meer staat op zoo'n kamer van ik-weet-niet-hoe-lang-ik-hier-nog-blijf, maar in een huisje van hier-wonen-we-voorgoed . . . Hier kan zij een deel worden van de intieme huiselijke sfeer, hier kan zij ingroeien in het milieu. En als ik dan ook in haar herinneringen kijk, die in de periode vallen, o, wat verdringen er zich

veel! Wat speelt er zich af op die kamer, wat zie ik daar 'n gezichten, gebeurtenissen, 'n menschen . . . !

Ik zie jonge, blonde en bruine hoofden, onder die lamp, die ijverig zitten te werken; opgeheven gezichten, als een open boek, dat verlangt gelezen te worden en gekend; ik zie stille, vertrouwelijke samenkomsten; vaders, die pleiten voor hun kinderen, en moeders, die de waarheid niet weten willen . . .

En ik zie er brochures ontstaan, pamfletten, speeches . . . Er wordt geredigeerd, georganiseerd . . . Het leven is in vollen gang, de arbeid bouwt een wereld op . . . .

Maar in de stille uren der contemplatie (dan is het Sabbath voor den geest) zie ik daar toch ook de klassieken, die geweldigen waar men nooit mee klaar komt, maar voor wie de liefde toch reeds geplant is door die goede, oude, onvolprezen kweekschool, die wel scheen te weten wat er voor het leven noodig was, — ook op Sabbath.

En na de stilte, komt het rumoer weer aan . . . Daar naderen weer oud-leerlingen, die den meester nogeens op komen zoeken . . .

. . . En o, kijk: ineens is de kamer heelemaal vol . . . Allemaal mooi gelokte en gekapte hoofdjes, en een gezwatel als in een volière! Dat is de meisjesklas die afscheid komt nemen . . .

O, wat zijn ze toch groot geworden in die drie jaar! De meester ziet het nu pas, zóó ongemerkt is het gegaan.

Drie jaar herhalingsonderwijs hebben ze samen doorgemaakt, en nu is het uit, onherroepelijk uit. Nu gaan ze de wereld in . . . Wat al idealen en wenschen en verlangens en voornemens leven er in dat troepje . . . Die eene gaat in een dameskapel; dat is tegenwoordig heel netjes, en ze speelt ook heel goed piano. De andere zoekt het in 't kantoor . . . maar allemaal willen ze

nog iets anders, iets geheimzinnigs en dat staat ook in de boeken waar je mee dweept, en dat zou best eens kunnen gebeuren . . .

Over tien jaar, waar zouden we dan allemaal zitten? Dat is een groote vraag. — Niemand weet het, maar ieder ziet zichzelf wel als middenpunt van een aardig tafereeltje . . .

Maar de mooiste toekomst wordt uit de gedachten verjaagd door een heerlijk heden: daar komt een groote schotel taartjes binnen, en het „zalig!", „verrukkelijk!", „eenig!" is niet van de lucht . . . Wat 'n plezier, om zoo allemaal nogeens bij elkaar te zijn! De piano tinkt en kwinkelt en stept en marscht hoog op . . . Maar er komt ook een ernstig stukje: dat iedereen maar eens goed hoort, wat de pianiste kan! — De heele klas is trosch op haar, alsof haar prestatie er eene van de klas is . . .

En na tien jaar (wat spring je die in gedachten gemakkelijk over, en wat kunnen zij in werkelijkheid moeilijk en lang zijn!) na tien jaar was het voor allen niet even prettig gegaan, — maar de mooie herinnering bleef.

* * *

DE JONGENSKLAS. Een kamer, en een bed, en een lamp met een krant er voor. — De meester is ziek . . . . Hij heeft de avondschool moeten afzeggen; zijn groote jongens, — o, wat een ruw en ongezeggelijk stelletje was het, toen hij ze kreeg en wat zit er toch veel aardigs bij! — zijn groote jongens zullen vanavond bij een ander moeten zitten.

Maar daar wordt gebeld, — zachtjes . . . Er is een jongen aan de deur, een reus van een vent.

„Waarom of de meester niet naar school komt?"

„De meester is ziek; dat heeft hij immers laten zeggen?"

„. . . Ja, maar we wisten niet . . . —" De groote jongen kijkt schuin naar binnen, of hij 't zaakje niet vertrouwt . . .

We wouën niet bij zoo'n vreemden knul zitten . . . .

„Wat kom je eigenlijk doen?"

„Ja . . . ziet u . . . de anderen staan op den hoek . . ."

„Wie . . . de anderen?"

„De heele klas . . ."

Blijkbaar is de reus afgevaardigd.

„Zijn jullie dan niet naar school?"

„We wouën niet bij zoo'n vreemden knul zitten . . ."

„Maar de meester is ziek."

„Is-t-ie . . . , is-t-ie dan te bed?" Jeugd kan zich geen ziekte voorstellen.

„Wacht maar even, 'k zal 'm gaan zeggen dat jullie d'r zijn."

En na eenig heen- en weerpraten mocht Kees bovenkomen.

„Maar denk erom dat een zieke niet veel hebben kan."

Toen Kees eenmaal bij 't bed zat, in 't licht van de lamp, kwam hij tot de overtuiging, dat de meester inderdaad ziek was. Hij dempte zijn grove stem, en

praatte heel zachtjes, — net als de wolf bij de zeven geitjes.

„Kees," zei de meester, jullie moesten nu toch naar school gaan!"

Maar al wou Kees veel voor den meester doen, daarin was hij, en was de klas onverzettelijk. Alles goed en wel, maar naar school ging de klas niet! Ze „wilden bij geen anderen knul". In 'n soort van ruwe, hartelijke trouw zouden zij alle wetten met voeten hebben getreden. Dat was nu hùn opvatting.

Op den hoek vergaderden zij, en er werd tot velerlei besloten. Aan centen geen gebrek, want het waren werk- en loopjongens die goed verdienden, en niet op een bioscoop-kaartje of een sigaret meer of minder hoefden te zien; en de sjappiepet die scheef op den kop stond, was van een beste, dure kwaliteit, evenals de overjas en het koffertje waarmee zij 't Zondags te voetbal gingen.

Er werden versnaperingen gestuurd, en kostbare ansichtskaarten, flikkerend van goudstrooisel; er werd zoo ijverig geïnformeerd naar den toestand, alsof er staking was en zij aan 't posten waren...

Maar een Hollander is nu eenmaal een even taai, koppig en eigenzinnig, als trouw en toegewijd wezen: wàt er ook gezegd of gedaan werd, de jongens waren met geen stokken in school te krijgen.

Eerst toen de meester weer beter was, ging de klas weer naar school.

* * *

DE JONGEN DIE NIET REKENEN KON. Op een avond wordt er gebeld bij den meester en een piekfijne meneer treedt binnen en stelt zich voor als een oud-leerling. —

„Ik ben Ferrie," zegt hij, „u weet wel, ik heb toen examen gedaan voor de kweekschool..."

En ineens weet de meester het weer, en mevrouw denkt: ah, de jongen-die-niet-rekenen-kon . . . !

„En wat doe je tegenwoordig?" vraagt de meester. Hij kan op geen stukken na denken wat er uit het jonge mensch geworden is, na dat examen . . .

'n Ellendige geschiedenis was 't toen geweest. Jammer van den jongen. 'n Jongen die anders wel wou, hoor, 'n best ventje. Zat wat bij. Maar ja, het rekenen, hè . . . ? Daar bleef hij op steken . . .

En als je onderwijzer wou worden, — en dat wou hij, volksjongen, zoon van een arme weduw, met alle geweld, dat leek hem het summum van heerlijkheid, welstand, aanzien, — dan moest je *rekenen*!

„Je bent te speelsch . . ." zei de meester.

„Ja meester," zei de jongen, en dan begon hij weer met een zucht, en de sommen lukten wéér niet . . .

En de meester zuchtte ook. Hij wou hem toch zoo graag helpen . . .

Vooruit dan . . . Als A. om zóó laat uit B. vertrekt en C. gaat uit D. om zóó laat en hun snelheden zijn . . . enz. . . . op welk punt . . .

Natuurlijk kwam het zooals het komen moest. Als je op de kweekschool voor onderwijzers wil komen, moet je toelatingsexamen doen, en daar krijg je sommen bij, moeilijke sommen . . .

Welke schoolsommen zijn *niet* moeilijk? 't Is voor de meesters gelukkig dat de uitkomsten altijd achter in 't boekje staan . . . Helaas, het kwam zooals 't komen moest . . .

Ferrie zakte als een baksteen . . .

Weg toekomst, weg aanzien, weg welstand . . .

Als A. komt bij B. . . . Daarvoor is Ferrie veel te speelsch . . . Heeft er gewoon geen belangstelling voor, kan 't niet in zijn kop houden . . .

En wat gebeurt er dan met zoo'n mislukten jongen? Dat weet je niet . . . Hij vertoont zich niet meer, hij

verdwijnt uit je gezichtskring.... Kraait geen haan meer naar...!

* * *

„Wat ik tegenwoordig doe? Wel, ik houd met mijn compagnon een kassierskantoor...!"

„...Hè... Je zegt...?"

„Ja meneer. Ja, dat is er nu eindelijk van gekomen, dat wij zelf zaken zijn gaan opzetten."

„Maar vertel toch... Ik heb je toen uit het oog verloren, nadat je voor de kweekschool..."

„Ja, dat ongelukkige examen! Och, meneer, wat was ik ongelukkig. Ze begrijpen niet wat een kind dan doormaakt... Maar aan den anderen kant... ik was „speelsch" en vroolijk, een „sagrijn" was ik niet, en zoo kwam ik er over heen. En dan... je moest toch wat doen... Loopjongen worden? Om den dood niet: ik moest en zou nu eenmaal „hoogerop". En zoo slenterde ik op een kantoor aan, ik zou wel zorgen dat ze niet merkten hoe slecht ik in 't sommenmaken was... En dit is nu het gekke van het geval: u kunt nooit raden, hoe ze me op dat kantoor noemden!"

„Wel...?"

„Het rekenwonder!"

„Omdat je er niets van terechtbracht?"

„Neen integendeel: omdat ik het zoo goed deed! Ik had ineens de manier te pakken! Meneer, toen ik er maar belang in stelde, toen ik begreep dat het hier practisch nut had, dat er zaken mee te doen waren, toen kreeg ik er ook een kijk op. En dan: in het gewone rekenen: optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en deelen, was ik niet slecht; dat is maar een quaestie van oefening, iets machinaals. Maar dat begrijpen en beredeneeren van die duivelsche sommen, waar niemand ooit om gaf, waar je geen practisch nut van kon zien, van A. die om zóó laat uit een stad vertrekt..."

„Ja, ik ken ze," zei de meester, die er nog dagelijks mee te maken had, en ze aan alle aanstaande loopjongens, huismoeders, timmerlieden, chauffeurs, electriciens, en keukenmeisjes moest instampen...

„Meneer en langzamerhand kwamen ze met al het rekenwerk bij mij: geef het maar aan het „rekenwonder", zeiden ze. Toen ik daar, in de practijk, eenmaal bemerkte dat ik het wèl kon, u begrijpt dat ik er toen plezier in kreeg; ik „wierp me erop"! En toen werd ik specialiteit in het rekenen."

„Je ging goed vooruit op dat kantoor!"

„Dat begrijpt u. Ik ben er eenige jaren gebleven. En toen wou ik wéér hoogerop. Het was mijn bedoeling om ergens deelgenoot te worden, en dat is me eindelijk gelukt. We zijn nu zelf zaken begonnen, in 't klein weliswaar, je moet nooit verder springen, dan je stok lang is, maar toch: het neemt aardig op, we gaan goed vooruit, en ik heb er nog geen spijt van dat ik zelfstandig geworden ben... U kent den naam van onze firma wel... En ik dacht zoo, kijk, nu moet ik mijn vroegeren meester toch ook eens gaan opzoeken...!

De meester keek het phenomeen eenigszins onthutst aan. Hij kon zich de zaak nog niet goed realiseeren...

't Is gek, je kuiken als een vlug, pootig eendje te zien wegzwemmen...

Ik weet niet wat er allemaal in hem omging...—

Natuurlijk was hij verheugd, zooals een meester altijd verheugd is, wanneer hij daar een oud-leerling ontmoet, die geslaagd is in de maatschappij.

Maar verder...?

Misschien dacht hij wel aan Adler. Was deze jongen misschien een bewijs voor diens stelling, dat wij juist in datgene verlangen uit te blinken waarin wij minder schijnen te vermogen dan een ander?

Deze jongen was bekend als een kruk in 't rekenen. Zijn „Geltungs-bedürfnis" deed hem innig verlangen,

de onaangename voorstellingen, die met dat feit gepaard gingen, te overwinnen door aangename, zich in eigen en anderer oogen te rehabiliteeren.

Het examen van de kweekschool werkte, door de vernedering die het bracht, als een zweepslag. Op het rekenen was hij gezakt. Dáár moest dus aangevallen worden, wilde hij zijn geliefde voorstellingscomplex: „vooruitkomen in de wereld", wilde hij zijn zielsrust behouden. Toen wierp de jongen zich op 't rekenen, en hij overwon!

Ja, en nog aan veel meer dacht de meester... Hij dacht aan het weinig practische, enkel maar op het theoretische gerichte werken van de school, dat voor dezen, op 't positieve gerichten jongen zoo weinig zin had. Vooruitkomen in de wereld, daarom ging het voor hem, niet om de kennis opzichzelf. Lukte het niet als onderwijzer, dan maar op een andere manier! En 't wàs hem gelukt, 't lukte hem nog dagelijks. In den stalenden strijd om dat eenvoudig menschen-doel kon hij leven; niet in de ontzenuwende atmosfeer van het academisch geleuter om 's keizers baard.

Dit alles ging den meester door 't hoofd, maar ten slotte...

Bulwer Lytton zegt ergens, (in „De fam. Caxton") dat wij niet alleen voor lichamelijke moeilijkheden naar de apotheek moeten, maar ook voor geestelijke, en wel naar de apotheek die de boekenkast heet.

Maar de oude heiden, waar de meester dien avond, instinctief, met een gewoonte-greep, de hand naar uitstrekte, is al een heele apotheek op zichzelf. Die heeft zalfjes en middeltjes en potjes voor alle mogelijke gevallen en moeilijkheden en verwonderingen.

En ja, toen hij het boek opsloeg vond hij het al gauw.

Als Mefisto den scholier, die geschrokken is van de abstraktheid der faculteiten, de geheimen der dokters-

practijk aanschouwelijk maakt, zegt deze tevreden: „Man sieht hier wo und was!"

Ja, zegt de oude schalk:

„Grau, teurer Freund, ist alle Theorie
„Und grün des Lebens goldner Baum."

En zoo is het maar.

* * *

DE ZILVEREN NAALDENKOKER. Nu gaat de deur wéér open, en iets heel stils, fijns, voornaams treedt binnen, dat dadelijk een sfeer van eerbied om zich heen schept... Het is een oud vrouwtje, dat tot den meester gaat; een van die teere, lieve gezichten, die van een wezen spreken, in de warling van het leven tot het zuivere goud der zelfverloochening geklaard en die, zeldzaam en toch in hun overgroote bescheidenheid bijna onopgemerkt, ons echter door hun aanwezigheid reeds troosten. Want zoolang er dezulken onder ons verkeeren, kunnen wij, met al onze gebreken, toch nog niet heelemaal verloren zijn...!

In al de soberheid van haar waardige uiterlijk kwam zij binnen; een klein menschje toch, een gebogen moedertje, een niets...

Zij kwam den meester bedanken; haar vriendelijke oogen zagen hem aan en toen waren zij ineens vol tranen; want zij dacht aan haar jongen. — Maar zij huilde niet: neen, zij veegde ze weg en liet de brieven zien...

De meester had, — met nog verscheidene anderen, — haar jongen een zetje gegeven. En een groote „zet" was het ook geweest, want hij was heelemaal in Indië terecht gekomen! En nu ging het hem zoo goed...! Wat een bevrijdende gedachte dat zij rustig het hoofd konden neerleggen, de oude menschen, nu hun jongste zoo goed bezorgd was...!

— Of de meester de kiekjes eens wou zien...?

Maar ten slotte kwam het eigenlijke doel van het

bezoek voor den dag. Met bevende handen wikkelde het moedertje een klein pakje los, en toen de meester in het étuitje keek, waar, op rose watten, de mooie, oude zilveren naaldenkoker lag, die zij haar heele leven gebruikt had en die nu voor zijn nog zoo kleine dochtertje bestemd was, toen kreeg hij het ook in zijn oogen...

En aldoor had hij het te kwaad, want je hebt nog zoo je eigen herinneringen, en die lieve, oude trekken van goede moeders lijken evenveel op elkaar als heur hartelijke zorgen en naïeve, kinderlijke beminnelijkheid...

Maar hij hield zich taai, evenals zij; het was of die verre jongen tusschen hen in stond en met zijn goede, zachte stem 'n paar vriendelijke, kalmeerende woorden zei. En de meester humde alleen maar 'n beetje, toen hij de oude vrouw de trap af liet...

* * *

DE SCHATTEN VAN DE LAMP.... Ja, en zoo zou ik wel door kunnen vertellen... Zou zou ik wel, tot in het eindelooze, den juweelenketen van tafereeltjes, die ik onder den lampeschijn heb zien doorfonkelen, door de handen kunnen laten gaan... Maar zou ik het nog wel doen, lezer? Ik heb een idee dat gij zelf wel zulke glinsterende snoeren kunt samenstellen, uit de schatkameren der herinnering. En men moet ook van ophouden weten...

In ieder huis is wel zulk een lieve oude lamp, die tegenwoordig is geweest bij geboorte en dood, die het blijde kindje in zijn witte ponnetje heeft gezien, en een ander maal den dokter, gebogen over het bedje; die goedig het wachtend speelgoed heeft bestraald, en om een oud, vermoeid gezicht een warmen schijn getooverd; een stille, bescheiden getuige bij de heilige, ver-

borgen feesten der intimiteit, bij de openlijke, genoeglijke, van het familieleven, een goed vriend in de bange uren van zorg en angst, geduldig helper, bij den arbeid, een troost in den nacht... En die ergens weggeschoven, achterafgezet, op zolder, te wachten staat op het noodlot...

...En hoe is het met de lamp van den meester gegaan?

Ach, ik zal het u vertellen. Die staat niet eens meer op zolder op haar noodlot te wachten. Die is te repareeren gegeven, in den lampenwinkel, waar men om oude lampen ter reparatie vroeg.

Er zijn zulke vreemde lampenwinkels. — Maar nooit hebben de meester en zijn vrouw de lamp weer teruggezien. Nooit was de lamp klaar, als men ernaar vroeg, — en eindelijk hebben zij erin berust dat ze wegbleef...

Soms denk ik dat de oude Toovenaar misschien wel in den lampenwinkel woonde, dezelfde die Aladdin eens de lamp heeft gegeven. Want ik heb dien uitdrager nooit vertrouwd, die haar eenmaal voor zijn jonge oogen liet schitteren...

En toen de lamp haar dienst had gedaan, toen Aladdin baas over den geest was geworden, en de geest hem zijn lief paleisje had gegeven, — waar in zijn oogen geen sultan ter wereld iets aan had kunnen verbeteren!, — en zijn prinses, — die hij vast niet had willen ruilen voor dat mensch, die Bedroelboedoer, — want heb ik in 't begin gezegd dat de schoolmeestersstudie zoo weinig loonde, en dat hij minder kreeg dan de oude Aladdin? Het is heelemaal niet waar! Want het gaat er immers niet om hoeveel wij in werkelijkheid krijgen, maar hoezeer wij het waardeeren, wat het ons is!

En dan kan die arme schoolmeester nog wel veel meer gekregen hebben dan Aladdin, die baas werd over een koninkrijk, over slaven en juweelen...

In werkelijkheid zou hij trouwens aan dat beetje rijkdom van Aladdin niet veel gehad hebben.

Want wij moderne menschen zijn immers niet tevreden met een koninkrijk, wij zouden er niet genoeg aan hebben; wij heerschen over een wereld . . .

Wanneer den schoolmeester niet meer ten dienste had gestaan dan die anderhalve slaaf en een paardekop van Aladdin, wat ware hij dan een arm man geweest! Voor hem echter werkte de heele wereld! Onbekende machtigen, zijns gelijken en zijn meerderen in kennis en bezit, dienden hem en waren in verre werelddeelen voor hem aan 't denken en zorgen; hunne uitvindingen (de formule!) bereidden hem nieuwen welstand, hunne geweldige installaties, hunne reusachtige fabrieken en vernuftige methoden deden zijn voorraden snel toenemen. — Duizenden werkers schraapten voor hem uit het binnenste der aarde het zwarte goud, en op haar korst deden zij het gele groeien, dat graan heet. Hij wees met zijn vinger naar de windstreken, en trotsche schepen snelden aan, zwaarbeladen met meer dan één mensch kon verwerken, of in één paleis geborgen kon worden; schrikwekkende monsters met vurige oogen, gillend en met snuivenden adem reden op zijn wenk door het land, om ijlings aan te brengen, wat hij noodig had, of hem met duizeling-wekkende vaart te voeren waarheen hij wilde . . . De geest gaf hem de macht om over de zee te spreken, en nam hem mee tot boven in de wolken . . .

Zie, dit alles kende zijn voorganger uit sprookjesland niet, en daarom is het waar dat zijn werkelijkheid rijker was dan diens verbeelding . . .

Maar dit was nog slechts, wat nut en noodzaak hem deden veroveren, wat hem in staat stelde, stoffelijk beter te leven dan de ander. — Ook aan overdaad echter, die de ziel verblijdt, waren daar niet méér

schatten de zijne dan er juweelen fonkelden in Aladdins vaas?

Wat wist een Aladdin van musea vol kostelijke schilderijen, brandend van licht en kleurenweelde, treffend van vormenschoon; wat waren hem de aanbiddelijke lieflijkheden der natuur, wat wetenschap en letteren en muziek . . . ? Had hij zelfs zijn juweelen niet eerst voor stukjes glas aangezien, op welker waardij hem anderen opmerkzaam moesten maken? Maar ons zijn de sterren tot levende juweelen geworden, die geheimzinnige lichtpunten die eenmaal de spijkers heetten te zijn voor een armzalig blauw gordijn; ons is de vaas des hemels opengegaan, en in de eindeloosheid zijner diepten, in het trillend kleurenspel zijner immer wisselende spectra, de ijzeren wetten die de bewegingen zijner eeuwig wentelende lichamen beheerschen, zijn aan onze verrukte ziel wonderen geopenbaard, waarbij iedere sprookjeswereld in het niet valt.

* * *

HET HOOGSTE GOED. Zoo . . . zoo rijk is de eenvoudige geworden, doordat hij den geest heeft opgeroepen, die hem bij het lamplicht diende . . .

Maar waarom is hem toch het hart zoo zwaar . . .? Waarom staat hij daar, temidden van zijn schatten, en voelt zich arm, en wendt beschaamd het hoofd af, als de jongeren tot hem komen, en hem vragen naar het hoogste goed?

Is het dan toch weer niet het ware, wat hij gevonden heeft, en zal hij weer terugmoeten in de diepte, om nieuwe schatten te zoeken, de echte ditmaal?

Ik denk aan de klas. De klas, die de achtergrond vormde van den meester, die zijn leven belangwekkend maakte, en aan zijn bestaan een reden gaf. Die

kleine klas, die zelf weer zoo groot werd, omdat zij niet te scheiden was van háár achtergrond, van haar sociale milieu, als een klein, embryonaal hartje, dat niet te scheiden is van zijn organisme; die klas, die ten slotte zoo groot was als de maatschappij.

En ieder jaar, elke leerperiode kwam de klas weer terug, en als ik mij nu afvraag welke ik er eigenlijk beschreven heb, dan weet ik het niet eens meer... ! De meester had er zoovele in zijn lange loopbaan... Was het er eene van die school, waar hij drie of vier jaar „met ze meeging", of van die waar weer een andere regeling bestond? Was het de klas van Gerrie, of van Sijtje; die waar Bloeme de koopvrouw domineerde, of waar de geschiedenis van Laurens zich heeft afgespeeld?

Ach, het was er immers niet eene, het waren ze alle! En elke werd hem ten slotte weer even lief, en bij al die typen, die ik beschreven heb en die ik niet beschreven heb, was er weer iets moois en frisch en aardigs, want het waren jonge menschen-zielen, nog niet hard geworden door de slagen van 't leven, en gedurende het samenzijn met den meester ontwikkelden zij zich tot persoonlijkheden, ieder met hun eigenaardige trekken, allen verschillend van elkaar, en de moeite van 't bestudeeren waard, en in hun bizonderheid meewerkend tot de harmonie van 't geheel...

En dan werden zij het beste, als zij zoo aan 't uitgroeien waren tot persoonlijkheden, dan was er verstandig met hen te praten, dan ontwaakte de belangstelling in de leerstof, in het leven pas goed, dan werden zij bouwrijp, klaar om te ontvangen en ging het samenzijn pas recht vruchtdragend worden...

En dan, juist dan kwam het moeilijk oogenblik, waarop de meester ze met een bloedend hart moest afstaan aan de wereld, die ze wellicht nooit meer van dat voedsel zou geven, waartoe ze nu pas de rechte lust en

geschiktheid hadden verkregen... En hij bedacht te weinig, dat er toch reden tot tevredenheid overbleef, dat het goede zaad toch gestrooid en 'n beetje vertrouwen niet misplaatst was, en het ten slotte meer op de qualiteit dan op de quantiteit van het gegevene aankwam.

Ja, want de kern van zijn verdriet lag ergens anders, die lag in het scheiden-zelf. Hij was óók maar een mensch...

...En daar moest hij zijn oogen dan weer wenden naar een nieuwe klas, zoo'n derde of vierde, die zoo kersversch uit de handen van de juffrouw kwam en van toeten noch blazen wist, ofschoon ze keurig gedresseerd was en zoo mooi werkte dat je als meester nauwelijks een voorbeeld van schoonschrijven durfde geven!

Wat 'n overgang!

In 't eerst ging het dan nog wel.

„Je kunt niet begrijpen, wat 'n lieve, gehoorzame klas dat is," zei de meester tot zijn vrouw. „Het is roerend, zooals die kinderen in je vertrouwen en blindelings in je gelooven. Wàt ik ook van ze eischen zou, ze zouden het doen."

En weldra kwam hij met een staaltje thuis, dat zelfs zijn verwachtingen in dat opzicht nog overtrof.

Het was midden in een mondelinge les, — net op het oogenblik dat een meester het minste gestoord wil worden, — dat een schuchter stemmetje zich verhief en een klein meisje zeide: „M'n potlood is op den grond gevallen..."

„Ga d'r dan bij liggen!" mompelde de meester 'n beetje nijdig, en hij ging voort met de les.

Maar na een poos miste hij iets... Zooals men een tand in een kaak mist, een huis in een straat, zoo was er een leegte, daar ergens in een van die rijen banken...

„Hé . . . ? Heeft daar straks niet een kind gezeten? Zat daar niet . . . hoe heet ze ook weer?"

De kinderen keken schuldig en verlegen naar een plaats op den grond . . . De meester ging eens kijken, en ja hoor: daar lag een klein meisje languit naast haar bank.

„Wat voer jij daar in 's hemelsnaam uit?" vroeg de meester verbaasd . . .

„U had toch gezegd dat ik bij m'n potlood moest gaan liggen," zei het kleine meisje ernstig.

De klas begreep niet waarom de meester lachte, — want hoe kleiner het kind, des te grooter zijn onvermogen om humor te vatten, — maar zij lachte gehoorzaam en vol overtuiging mee; want als de meester het grappig vond, dan wàs het ook zeker grappig . . .

Ja, zoo zacht was de klei, en zoo ging het in 't eerst: de meester had schik in het nieuwe speelgoedje.

Maar al spoedig begon de misère. Baloorig kwam hij thuis.

„Ik kan hun namen niet onthouden . . . !" riep hij. „Ik kan er geen verschil tusschen vinden, het zijn geen persoonlijkheden, het is wanhopig zooals zij allemaal op elkaar lijken . . ., àl die koppen die je aankijken: het is alsof ze naar één model uit de koolraap gesneden zijn!"

Ja, dat was nu wel verdrietig, maar zijn vrouw kon hem toch troosten, want zij wist immers hoe 't gaan zou; 't was altijd zoo gebeurd: de kwaal zou met den dag beteren.

Zijn heerlijke klas, die hij betreurde, zou weer opnieuw onder zijn handen ontstaan.

Er zou een tijd komen, dat hij den koning te rijk was, „omdat zij al zoo menschelijk werden". Dan zou hij met verhalen over hen thuiskomen, en zijn leerlingen zouden karakters, zouden zijn vrienden worden, met hun eigenaardigheden die hem verheugden, en hun

fouten en moeilijkheden die hem bezorgd maakten... Zij zouden niet zoo gehoorzaam als lammetjes zijn, en niet meer lijken op fondant, maar zij zouden ruggegraat hebben gekregen, en er zou pit en fut zitten in die jonge wezens, die gereed waren om hun eigen weg te gaan... een vreugde voor het oog, een vreugde voor den geest, een vreugde voor het hart...

En omdat het altijd weer zoo ging, was het tenslotte toch eigenlijk wel diezelfde klas, dezelfde goede klei die een eenderen grondvorm ontving omdat zij door de handen ging van denzelfden meester; het bleef... „de klas"...!

* * *

Maar om de klas heen veranderde de wereld, en daarom had de vrouw van den meester toch niet heelemaal gelijk. Hetzelfde, het precies-eendere, kwam nooit meer terug, want met de wereld mee moest ook de klas wel anders worden. De sociale bodem, waarop zij leefde, verhief zich en daalde, bewoog en wijzigde zich; de geest had nieuwe mogelijkheden geschapen, die meer, en andere kennis noodzakelijk maakten; en uit den omgewoelden bodem bloeiden frissche, jonge gedachten op...

En zoo kon het dan gebeuren, dat op een dag de sombere Examen-Eischen hun intrede in de school deden, waar zij de vreugde verjoegen en alle contact, alle warmte, alle innigheid tusschen meester en kinderen dreigden te verstoren; maar tegelijk met hen kwamen toch ook andere, mildere gevoelens en waardeeringen binnen, een nieuw, beter begrijpen van het kind, en dat was het licht dat het donker bestreed, en waarin de klas opnieuw ontbloeien en uitdijen kon...

En zij reikte naar het licht, en werd grooter en grooter; zij werd zoo groot, dat het oude schoolgebouw

haar niet meer bevatten kon. Toen verbrak zij wat haar te klein werd, en vereenigde zich met wat daarbuiten leefde en groeide en worstelde . . .

Zoo heeft de oude school het dan moeten begeven; op de plaats waar eenmaal de strenge poort haar geheimzinnige terrein van de wereld afsloot, kan een ieder vrij verkeeren en zie: de verwording is in vollen gang...! De muren brokkelen af, de ruimte zet zich uit, het licht valt door de opening van het weggebroken dak . . . het oude huis is opgeschreven . . . —; overal wordt gearbeid en gewroet en afgebroken en de sloopers van Slier sleepen het gruizelend puin met karrenvrachten weg...

Maar nu wordt het uitzicht ook vrij, en ginds in de verte, waar dat arbeidsrumoer klinkt, steken daar niet de stompen en staken van nieuwe, sterke steenen gewrochten, versch in de specie, den grond uit? Groeit het daar niet in de hoogte, van een heerlijken, nieuwen, jongen groei?

Het krioelt er van werkers . . .

Dat is de nieuwe school die zich opbouwt!

En de klas is overal, overal staat zij op en zoekt zij den meester. Zij is in de jeugdclubs, in de spelen en in den ernst, zij is in de vrije natuur en in de gehoorzalen, in de kerken en de volksuniversiteiten, bij grooten en kleinen . . .

Doch zij is niet meer tevreden met de valsche schatten, met dat schamele beetje kennis, dat noodig is om den mond open, en den geest bezig te houden, — neen, in haar diepste wezen verlangt zij meer, zij verlangt het eigenlijke, het ware, het eenige dat bevredigen kan. Thans wil zij brood voor steenen . . .

. . . Maar wat is die klas dan groot . . . !

Zeide ik dat zij zoo groot was als onze maatschappij? Zij is nog veel grooter. Zij is zoo groot als de menschheid, zoo groot als de wereld . . .

Wij, wij allen, met alles wat leeft, en denkt, en voelt, behooren wij niet tot die klas, hongeren wij niet naar dat hoogste, heerlijkste weten, en verlangen wij het niet te beleven, in een innig contact . . . met dien Meester?

HET STERKE LEVEN

wacht en grijpt straks Uw kind... hoe zal hij het ondergaan? Ga hem zóó voor, geef hem zooveel mee van het allerbeste in U, dat hij als met het hart van een reus en met de oogen van een kind, zijn lokking en zijn dreiging, zijn zoetheid en zijn bitterheid ondergaat.
Te rade gaan met ervaringen van anderen, kennis nemen van denkbeelden van uitnemenden onder ons, in contact treden met kunstenaars — de begenadigden, die ontdekken wat er leeft en trilt in allen en in zijn eenvoudigsten en zuiversten vorm in het kinderhart — kan voor opvoeders van onmisbaar nut zijn. *Moeders en vaders*, onderwijzers en opvoeders, Uw aller belangstelling zij gericht op de Ziel van het kind, het groote mysterie van zijn groeiend wezen. Daarom een raad: besteed eens wat meer aan lectuur, waarin het kind in het middenpunt staat. Op de volgende bladzijden vindt U een keurverzameling boeken van de beste schrijvers. Gij zult er zeker bij aantreffen, die veel wat U duister was zullen verhelderen. Behalve leering geven vele U ontspanning.

J. M. TELDERS

Uit en over Fröbel

Met een woord vooraf van Dr. E. BONEBAKKER

Geïllustreerd met vele portretten

Ingenaaid . . . . f 3.50 — Gebonden . . . . f 4.50

Het Nederlandsche publiek nader te brengen tot den diepzinnigen en kinderlijken kenner van kinderen en moeders, die Fröbel was, is het doel dat met de uitgaaf van dit boek beoogd wordt.

O. BARENDSEN

De Wereldbeschouwing van het Kind

Gebonden . f 3.50

Bevat een schat van gegevens en gedachten omtrent de wijze waarop het kind de wereld en het leven ziet en op al de dingen rondom reageert.

O. BARENDSEN

Eenvoudige Zielkunde

4e druk — Gecartonneerd f 2.60

Ik zou mij zeer moeten vergissen als niet B's boekje hèt boekje voor zielkunde werd. *R. Casimir.*

Het boekje is wetenschappelijk, eenvoudig, boeiend en prikkelt tot zelfstandig denken. *R. Kuyper in Het Volk.*

Met stijgende belangstelling heb ik het werkje doorgelezen. Ik vind het beslist de mooiste en beste zielkunde voor de opleiding van onderwijzers. *J. L. Hooftman.*

O. BARENDSEN

Over de Kunst van Opvoeden

Gebonden . f 3.90

Altijd voelt men dat hier een mensch aan 't woord is, die met groote kennis en met grooten eenvoud en bescheidenheid, licht tracht te brengen in veel wat den doorsneemensch maar vaag of halfbewust is. *De Groene Amsterdammer.*

F. J. VAN DER MOLEN

Het Kind in de Literatuur

Schilderingen van Kinderleven — Gebonden f 3.90

Prachtige fragmenten uit werken der wereldletterkunde, die ons een diepen kijk in het kinderleven gunnen.

LEONHARD RAGAZ

De Paedagogische Revolutie

Tien voordrachten ter vernieuwing van de cultuur

Ingenaaid . . . . f 2.50 — Gebonden . . . . f 3.50

L. Ragaz, tot voor kort hoogleeraar te Zürich, heeft zich als een Kerschensteiner opgeworpen als kampioen voor een totaal gewijzigd schoolwezen. Het is een begeesterend boek.

MARIA COPPIUS

Planten en Wieden in het Kinderhart

Vertaald door S. E. GUNNING—LULOFS
Voorwoord van Dr. J. H. GUNNING Wzn.

Ingenaaid . f 1.90 — Tweede druk — Gebonden . f 2.90

Een boekje geheel doortrokken van Fröbel's geest in zijn allerbeste manifestaties.

Dr. F. W. FOERSTER

Karaktervorming

Een boek voor ouders, onderwijzers en geestelijken

Tweede druk — Gebonden . . . . . f 4.50

Foersters boek ontdekt ons aan ons zelf. Dit is zijn groote waarde. *De Nieuwe Courant.*

Dr. F. W. FOERSTER

Opvoeding en Zelfopvoeding

Voornaamste gezichtspunten voor ouders en onderwijzers, opvoeders en verzorgers der jeugd

Ingenaaid . . . . f 3.50 — Gebonden . . . . f 4.50

Voorwaar een schoon, een rijk, een levenwekkend boek. Een

baken in onzen tijd van verwording. Een lichttoren in den donkeren nacht! Een steun voor zwakken! *De Vrouw.*

Dr. F. W. FOERSTER

Godsdienst en Karaktervorming

Psychologische onderzoekingen en paedagogische voorstellen

Vertaald door Mr. J. L. GUNNING, onder leiding en met woord vooraf van Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz.

Ingenaaid . f 4.90 — 370 bladzijden — Gebonden . f 5.90

Een en ander uit den inhoud:

De onmisbaarheid der religie voor de karaktervorming. De leer van de erfzonde en de moderne paedagogiek. De illusie der zelfverlossing. Paulus en Nietzsche. Psychanalyse en christelijke religie. Religie en moderne wetenschap. Philosophie en Christendom. Moderne jeugd en religieuze zielszorg. Bijbel en levensrealiteit. De overwinning van de tweespalt tusschen religie en leven. Gezichtspunten en voorbeelden inzake de hervorming der religieuze paedagogiek.

L. KUNEMAN (Mevr. L. Sirks-Harmeyer)

Mijn en Dijn

Bewaarde dingen uit het kleine menschenleven

Ingenaaid . . . . f 1.50 — Gebonden . . . . f 2.40

L. SIRKS—HARMEYER

Eert uw Kind

Gecartonneerd . . f 1.75

Geen ouder of opvoeder, die er niet uit leeren kan, die er niet verder door komen moet.

JEF VERMEER (D. L. Daalder)

De Kudde van Jef Vermeer

Ingenaaid . . . . f 1.50 — Gebonden . . . . f 2.25

JEF VERMEER

Langs glooiende Velden

Gecartonneerd. . . . . f 1.75

Vol van sterke humor hier, diep ontroerend ginds. Een jonge vader is hier aan het woord en alle vaders en moeders zullen dit werkje lief krijgen, omdat een diep-meelevend mensch de moeilijkheden met zijn kinderen niet ontloopt, maar ze in idealisme en vertrouwen aanvaardt en beheerscht.

De toekomst zal veel van de ziels- en geestkracht van Uw kinderen eischen; op „den held in hen" zal dikwijls een beroep worden gedaan. Die ware heldengeest kan door goede lectuur worden aangekweekt. Honderdtallen jongeren laafden zich reeds aan de bronnen van „levend" water, die in de volgende boeken voor hen ontspringen. Laat Uw zoon of dochter boven de 16 jaar het ook doen! En gij opvoeder(ster) doet gij het eveneens, er staat veel treffends ook voor U in!

Prof. R. CASIMIR

Zelf aan 't Stuur

Een boek voor jongeren — Derde druk — Gebonden f 2.50

Hier spreekt een vriend tot vrienden.

Dr. C. P. GUNNING

Het Leven roept

Een bundel Jeugdtoespraken — Gecartonneerd. . . f 1.90

„Talks to boys", zeggen de Engelschen, bevat dit boekje. Het zijn frissche woorden wel geschikt om jonge harten te pakken.

Prof. F. W. FOERSTER

Levenswandel

Een boek voor jonge Menschen — Zevende druk — Geb. f 3.40

Een boek waar staal in zit. Zeven drukken zegt ook wel iets.

JULES PAYOT

De Opvoeding van den Wil

Ingenaaid . . . . f 2.50 — Gebonden. . . . f 3.50

J. H. BOLT

Directeur der Pallas Athene School te Amersfoort

Nieuwe Wegen in Opvoeding en Onderwijs

Gecartonneerd . . . . . f 2.90

In dit werk heeft de schrijver ernaar gestreefd op duidelijke wijze aan te geven welke de grondslagen zijn waarop zich de systemen van opvoeding en onderwijs baseeren, welke zich in de laatste 25 jaren als „nieuw" aandienen en hij heeft getracht deze te toetsen aan eenige stelsels, die tegenwoordig worden toegepast in verschillende deelen der wereld, zonder evenwel in een systematische methodenbehandeling te vervallen. Dit boek wil een inleiding geven tot de studie van wat er groeiende is op het uitgebreide veld van opvoeding en onderwijs, niet alleen aan hen, die als vakkundigen kennis willen nemen van „nieuwe stroomingen", maar ook aan iederen belangstellende, die op dit belangrijke gebied van cultuur omziet naar een eenvoudige oriëntatie.

. . . . Het is minder bedoeld als een aanval op onze verouderde systemen van opvoeding en onderwijs — ook al kon deze niet overal vermeden worden — dan wel als een opbouwend werk, dat voor een oogenblik tracht te kristalliseeren wat onweerstaanbaar wordende is, gestuwd door den geest van den nieuwen tijd die geboorte neemt.

Dit boek is het eerste van dien aard in Nederland.

Als gij van Parijs, la villa lumière, genoten hebt en gij zijt weer thuis, neemt dan ter hand de MEESTERWERKEN van

LÉON FRAPIÉ

De Bewaarschool

Roman — Bewerkt door A. M. DE JONG

Ingenaaid . . . . f 2.90 — Gebonden . . . . f 3.50

LÉON FRAPIÉ

Vertellingen rond de Bewaarschool

Bewerkt door A. M. DE JONG

Ingenaaid . . . . f 2.90 — Gebonden . . . . f 3.50

Gij wordt dan verplaatst in een ander deel van die wereldstad, waaraan alle pracht ontbreekt, maar van een aangrijpende

realiteit. Deze boeken geven een beeld van het leven in een Parijsche achterbuurt, scherp geteekend, levenswaar, met niets ontziende openhartigheid en een alles overgolvende liefde voor de ellendekinderen, die daar geboren en niet opgevoed worden. Dit zijn boeken, die U de huivering, de beklemming, de diepmenschelijke ontroering in de ziel wekken en de sociale gevoelens van deernis om den jammer Uwer medeschepselen, bij U aankweeken.

Een Bijbel voor het opgroeiend geslacht, een bezit voor het leven!

A. M. VAN DE LAAR KRAFFT
Jeugd-Predikant te Rotterdam

Jeugd-Bijbel

Tweede tot vijfde duizendtal

700 bladzijnen druks, versierd met vijftig illustraties naar teekeningen en etsen van onzen grootsten schilder Rembrandt, gekozen met medewerking van den Directeur van 's Rijks Prentenkabinet en twee kaartjes. Bandteekening van S. H. de Roos. In deze uitgaaf is het ideaal van een bijbel voor het gezin verwezenlijkt.

Gebonden heel linnen f 8.75 — Heel leer. . . . f 13.75

De taak, die de bewerker zich gesteld heeft, is deze: Den Bijbel in eigen gloed en diepte, licht en schaduw de jeugd voor oogen te houden, met weglating van de verschillende staketsels, sluiers, lichtdempingen, zóó, dat zij de schoonheid *beter zien* kan, wat leidt tot meer waardeeren en meer-genieten van dit boek-der-boeken, dat nog altijd millioenen harten vult met een vrede en een zielsrust, die alle verstand te boven gaat. De vele reprodukties van werk van onzen grootsten schilder, onvergelijkelijk door rijkdom, breedte en diepte, geven aan dezen Bijbel voorts een waarlijk typisch Protestantsch-Hollandsch karakter.

Beoordeelingen:

Een uitgave als deze wordt alleen mogelijk gemaakt door het idealisme en de offervaardigheid van schrijver en uitgever; ieder weldenkend mensch, en in casu ook ieder, die iets beleefd heeft van de levenswaarde van den Bijbel, moet wenschen dat die durf en die offervaardigheid niet beschaamd zullen worden. Hetwelk, overgezet zijnde, beteekent: „Koopt en leest!" *Prof. Dr. J. H. Gunning Wzn.*

Van de Laar Krafft heeft met een ruim gebaar de theologie er buiten gehouden en den Bijbel voor zich zelf doen spreken in de bezielde taal onzer 17e eeuwsche voorvaders, slechts hier en daar met schroom verduidelijkend wat in de oude vertaling onklaar of onjuist was. *Just Havelaar.*

....daarom heb ik deze uitgaaf aanvaard als een kostbaar geschenk. Voor de jeugd maar ook voor ons ouderen.
Prof. Dr. Ph. Kohnstamm.

Dit is ongetwijfeld de mooiste, de meest bevredigende uitgaaf voor jongeren van onzen bijbel. *De Nieuwe Courant.*

Ik hoop hartelijk dat schrijver en uitgever van deze uitgave veel genoegen zullen beleven, want ze is dat waard.
Prof. Dr. H. Th. Obbink.

Wat een mooi stuk werk! Een bijzonder mooi stuk werk!
De Hervorming.

Dit werk bevat een schat van toewijding, van genegenheid, van eerbied, van inzicht. Het is een van de voortreffelijkste documenten die in de laatste jaren zijn gegeven aan jong... en aan ouder Nederland.
Dr. P. H. Ritter Jr.

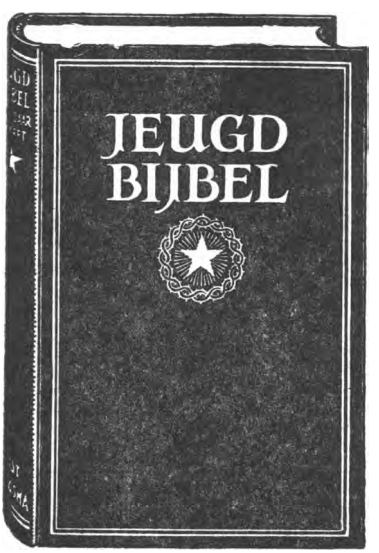

Veel wordt er tegenwoordig gedaan om aan het nieuw ontwakend godsdienstig besef van opgroeiend geslacht tegemoet te komen. Deze bewerking van den Jeugd-Bijbel door Ds. van de Laar Krafft lijkt ons wel een zeer gelukkig middel daartoe. En wie kan beter dan Rembrandt ons de onovertroffen schoonheid en de godsdienstige warmte der bijbelsche verhalen doen gevoelen?
Prof. Dr. J. A. Cramer.

In voorbereiding waren bij het afdrukken van dit boek:

GEORGES DUHAMEL

Lief en Leed van twee kleine Jongens

Vertaald door J. RIEMENS—REURSLAG

dat in het oorspronkelijke talrijke drukken beleefde.

W. SANDBERG—GORTER

Uit het Slop van Willem Klein

Schetsen van Haagsche armoekinderen, waarmede de schrijfster in haar tijdelijken werkkring als onderwijzeres in nauwere aanraking kwam en die door haar met warm menschelijk gevoel en fijn begrip, onopgesmukt — naar het leven dus — ten tooneele worden gevoerd. De taal is wèl verzorgd; het geheel buitengewoon boeiend.

Al deze boeken zijn bij den Boekhandel voorhanden of kunnen rechtstreeks besteld worden bij den

UITGEVER J. PLOEGSMA TE ZEIST

(GIRO 19599)

ALLE KINDEREN GEVEN ZORG...

Als ze jong zijn, zijn de ouders bang voor invloeden van buitenaf, die het kind zouden kunnen bederven; als ze in de puberteitsjaren komen is het angst voor de nog jonge ziel, die juist dan zoo gemakkelijk te bederven is; als ze ouder en zelfstandiger worden, is het de keuze van het beroep. Zeker is het dat elk kind naast veel vreugde, tal van zorgen meebrengt voor den ouder.

Hoe te staan tegenover deze zorgen, hoe beter medewerker aan de blijdschap Uwer kinderen te zijn?

Dat leert U een blad met een meer dan vijf en twintigjarige reputatie n.l.:

„HET KIND"

Veertiendaagsch blad voor Ouders en Opvoeders, onder redactie van D. L. Daalder, met vaste medewerking van Prof. Dr. J. H. Gunning Wzn.

Hèt blad, dat zich met veler medewerking, ook van de moeders en vaders zelf, wijdt aan de opvoeding van kinderen en ouders beide.

Abonnementsprijs f 6.— per jaar, franco per post

R. CASIMIR schreef:

„Het blad wil geen napraterij uitlokken maar tot eigen nadenken aanzetten. Ik heb meermalen ouders gesproken, die in hun opvoedingswerk werkelijk steun hadden gehad aan dit blad. Is er een beter aanbeveling voor denkbaar?"

„Dikke boekdeelen over opvoedkunde doen minder nut, worden althans zeker minder gelezen dan de wenken in „Het Kind" aan ouders en opvoeders meegegeven bij de opvoeding hunner kinderen en pupillen." *Nieuwe Courant.*

„Op een redactie-bureau komen elke maand vele tientallen tijdschriften op opvoedingsterrein binnen, maar niet licht zal men „Het Kind" ongelezen in de archiefkast laten bergen." *Algemeen Handelsblad.*

PROEFNUMMERS OP AANVRAAG BIJ DEN

UITGEVER J. PLOEGSMA TE ZEIST

STEL ABONNEMENTSOPGAAF NIET UIT!